

Minttu Paavola

KORKOKENGILLÄ VAI NAPPIKSILLA?

Tutkimus naiseuden ja jalkapalloilun yhdistämisestä

Jyväskylän yliopisto
Liikunnan sosiaalitieteiden laitos
Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma
Kevät 2003

TIIVISTELMÄ
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos/liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

PAAVOLA, MINTTU:

Korkokengillä vai nappiksilla? Tutkimus
naiseuden ja jalkapalloilun yhdistämisestä

Pro gradu -tutkielma, 94 s., 8 liites.

Liikuntasosiologia

2003

Tämä tutkimus tarkastelee suomalaisia naisjalkapalloilijoita. Tavoitteena on selvittää millaiset naiset pelaavat jalkapalloa ja minkälaisia odotuksia ympäristö asettaa naiselle urheilijana ja perinteisesti miehisenä pidetyn lajin harrastajana.

Sukupuoli käsitetään tutkimuksessa sosiaalisena konstruktiona enemmän kuin biologisena faktana. Ihmisen sukupuoli muodostuu opituista tekemisen tavoista pikemmin kuin fysiologisista ominaisuuksista. Käsitteet siitä, mikä on maskuliinista ja feminiinistä ovat sopimuksenvaraisia ja muuttuvaisia. Vaikka yhteiskunnassamme vallitsee ajatus sukupuolirooleista luopumisesta ja tasa-arvosta, pidetään edelleen tiettyjä ominaisuuksia ja toimintatapoja sopivimpana vain toiselle sukupuolelle.

Olemme sosiaalistuneet malliin, jonka mukaan mies on vahva ja aktiivinen kun taas nainen on heikko ja passiivinen. Urheilu taas on lähes aina voimaa sekä fyysisyyttä korostava elämänalue ja siten liitettävissä maskuliinisuuteen. Jalkapalloa on perinteisesti pidetty miehisenä elämän alueena, jossa nainen on sivustaseuraajan roolissa. Tänä päivänä jalkapallo on kuitenkin Suomessa tyttöjen ylivoimaisesti suosituin palloilulaji. Naiset ovat astuneet miesten ”reviirille” vetäessään nappulakengät jalkoihinsa. Naisten jalkapalloilua ei tosin hyväksytä yhteiskunnassamme tänä päivänä ehdoitta. Naisille asetetaan edelleen odotuksia perinteisen naisroolin noudattamisesta ja feminiinisyydestä. Tutkimuksessa pyritään selvittämään miten naisjalkapalloilijat kokevat perinteisesti maskuliinisena pidetyn urheilulajin ja oman sukupuolensa yhdistämisen.

Laadullisina tutkimusmenetelminä käytettiin osallistuvaa havainnointia sekä teemahaastattelua. Tutkimus toteutettiin havainnoimalla naisten 1. divisioonassa pelaavaa joukkuetta. Havainnoinnin lisäksi pelaajille tehtiin kyselyitä ja kerättiin joukkueesta kertovia lehtileikkeitä. Aineistoa täydennettiin kokeneen naisjalkapalloilijan haastattelulla.

Tulosten mukaan jalkapalloa pelaavat naiset ovat keskenään hyvin erilaisia. Naisjalkapalloilijoita voi kuitenkin nähdä yhdistävän tietyn androgynin identiteetin, jossa yhdistyy sekä perinteisesti maskuliinisina että feminiinisinä pidettyjä ominaisuuksia. Jalkapallon opettamat miehiset toimintatavat eivät kuitenkaan vähennä naispelaajien kokemusta omasta naisellisuudestaan. Naisjalkapalloilijat eivät tietoisesti koe ristiriitoja naiseutensa ja miehisen urheilulajin välillä. Naiset sopeutuvat hyvin jalkapallon miehiseen toimintakulttuuriin mutta samalla he tuovat siihen perinteisesti naisellisena pidettyjä toimintamalleja.

Asiasanat: naiset, naiseus, jalkapallo, sukupuoli, androgynia

SISÄLLYS

	TIIVISTELMÄ	
	JOHDANTO	5
1	NAISET JALKAPALLOILIJOINA	8
2	NAISTUTKIMUS	11
	2.1 Liikunnan ja urheilun naistutkimus	14
	2.2 Naisjalkapallon tutkimus	17
3	SUKUPUOLI	19
	3.1 Mitä on maskuliinisuus ja feminiinisyys?	22
	3.1.1 Feminiinisyys	23
	3.1.2 Maskuliinisuus	25
	3.2 Androgynia	27
	3.3 Sukupuoliroolit murroksessa	30
4	NAISURHEILUN SEKSUALISOINTI	33
	4.1 Seksualisoinnin välineet	34
	4.1.1 Media	35
	4.1.2 Sponsorit, urheiluvaateteollisuus ja yleisö	37
	4.2 Lesbous	38
5	NAISET HAASTAVAT URHEILUN MIEHISEN HEGEMONIAN	41
	5.1 Rooliristiriidat: Voiko nainen taklata?	42

	5.2 Poikatyttöjä?	44
	5.3 Naiset nappulakengissä	45
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	48
	6.1 Tutkimusongelmat ja hypoteesit	48
	6.2 Tutkimuksen kohdejoukko	50
	6.3 Laadullinen tutkimus	50
	6.4 Tapaustutkimus	53
	6.5 Käytetyt tutkimusmenetelmät	54
	6.5.1 Osallistuva havainnointi	55
	6.5.2 Teemahaastattelu	58
	6.6 Tulosten analysointi	59
	6.7 Tutkimuksen luotettavuus	60
7	TULOKSET	63
	7.1 Millainen on naisjalkapalloilija?	64
	7.1.1 Pelaajaura	64
	7.1.2 Ulkonäkö: ”Hiukset ponnarilla”	66
	7.1.3 Kokemuksia omasta naiseudesta:	
	”Kyllä, olen naisellinen”	68
	7.1.4 Rooliristiriidat	71
	7.2 Asenteet naisjalkapalloa kohtaan: ”Potkupalloa?”	75
	7.2.1 Naisjalkapalloilijat julkisuudessa:	
	”Ainahan sitä on mustelmilla”	78
	POHDINTA	82
	LÄHTEET	88
	LIITTEET	95

JOHDANTO

”Miten naisurheilija on ratkaissut ongelman olla hikinen ja tuoksua samaan aikaan suloiselta kuin kukka, olla vahva ja hellä, olla voitontahtoinen ja inaktiivinen samaan aikaan eli olla urheilija ja feminiininen” (Laitinen 1983, 33).

Noin vuosi sitten käsiini etsiytyi vuonna 1985 ilmestynyt naisjalkapallojoukkueesta kertova julkaisu. Lehden ja helsinkiläisen joukkueen nimi oli ”Kaunis Nainen Futis”. Kaunis Nainen Futis (KNF) oli saanut nimensä sponsorina toimivan meikkifirman mukaan. Joukkue voitti vuonna 1985 naisten jalkapallon Suomen mestaruuden. Selailemani lehti sisälsi valokuvan jokaisesta joukkueen pelaajasta. Pelaajat olivat kuvia varten puetut samanlaisiin juhلاميin asuihin. Myös heidän hiuksensa olivat huolellisesti ”laitetut” ja kasvot meikatut. Lehti sisälsi myös ison artikkelin urheilijan kauneushoidosta. Artikkelissa oli kerrottu muun muassa ”pelimeikin” teko-ohjeet. Tuttavani, joka pelasi Kaunis Nainen Futis -joukkueessa kertoi, että pelejä oli tapana mainostaa iltapäivälehdessä jonkun kauniin pelaajan kuvalla ja kehottamalla ihmisiä tulemaan katsomaan häntä.

Nyt, lähes kaksikymmentä vuotta ”Kauniin Naisen” aikojen jälkeen, lehden sisältö saa lähinnä huvittumaan, mutta myös ihmettelemään ja miettimään sen tarkoitusperiä. Lehden sisältö oli selvästi riippuvainen joukkueen sponsorista eli meikkifirmasta. Toisaalta lehdessä oli selvästi haluttu tuoda esiin pelaajien sukupuoli eli naiseus. Lukijana sain vaikutelman, että artikkeleilla oli ikään kuin haettu oikeutusta naisille pelata tuohon aikaan vielä hyvinkin miehistä jalkapalloa.

”Kaunis Nainen” -julkaisu sai minut mielessäni vertaamaan kaksikymmentä vuotta sitten vallinnutta tilannetta tähän päivään. Kuinka paljon on oikeastaan muuttunut? Olen ollut pelaajana mukana tyttö- ja naisjalkapallokulttuurissa 12 vuotta. Seura- ja joukkuejulkaisut ovat selvästikin muuttuneet ”Kauniin Naisen” ajoista mutta muistanpa, että omasta joukkueestaniikin olisi joskus tietoisesti valittu ns. kaunein pelaaja edustamaan porukkaamme tiedotusvälineelle.

Näyttää siltä, että jollakin tasolla naiset jalkapalloilijoina joutuvat edelleen hakemaan oikeutusta lajilleen ja todistelemaan, ettei nainen muutu mieheksi harrastaessaan perinteisesti miehisenä pidettyä lajia. Asioita aikani pohdittuani minulle heräsi kiinnostus selvittää, millaisia odotuksia ulkomaailma asettaa naiselle jalkapalloilijana ja miten naiset kokevat nämä odotukset. Kiinnostukseni kohteeksi nousi myös se, ovatko odotukset muuttuneet viime vuosikymmenten aikana.

Jalkapalloa on perinteisesti pidetty miehisenä elämän alueena, jossa nainen on sivustaseuraajan roolissa. Tänä päivänä jalkapallo on kuitenkin Suomessa tyttöjen ylivoimaisesti suosituin palloilulaji (Savolainen 2002a, 36). Naiset ovat astuneet miesten ”reviirille” vetäessään nappulakengät jalkoihinsa. Sitä ei tosin hyväksytä tänä päivänä ehdoitta. Jalkapalloa naisten lajina saatetaan pitää soveliaana, kunhan nämä naiset eivät poikkea liikaa perinteisestä naiskuvasta. Vaikka yhteiskunnassamme yleisesti vallitsee ajatus sukupuolirooleista luopumisesta ja tasa-arvoistumisesta, urheilevalle naiselle asetetaan edelleen odotuksia perinteisen naisroolin noudattamisesta ja feminiinisyydestä. Tutkimusta tarvitaan selkeyttämään naiseuden ja vielä niin miehisen urheilulajin, jalkapallon, suhdetta.

Olemme sosiaalistuneet malliin, jonka mukaan mies on vahva ja aktiivinen kun taas nainen on heikko ja passiivinen. Urheilu taas on lähes aina voimaa sekä fyysisyyttä korostava elämäalue ja siten siis liitettävissä maskuliinisuuteen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten naiset kokevat perinteisesti miehisenä pidetyn urheilulajin ja sukupuolensa yhdistämisen? Kyseenalaistaako jalkapallo taklauseen naiseuden? Voiko nainen siis olla normaali nainen ja pelata jalkapalloa? Vai ovatko jalkapalloilevat naiset poikkeuksetta miehisiä poikatyttöjä? Tutkimuksen tavoitteena on lisäksi selvittää millaisia ovat jalkapalloa pelaavat naiset. Vastaavatko naiset naisjalkapalloilijan stereotyyppistä kuvaa? Onko naisjalkapalloilijoista ylipäätään löydettävissä yhdistäviä piirteitä?

Liikuntalain yhdeksi tehtäväksi on määritelty tasa-arvon edistäminen liikunnan avulla (Liikuntalaki1998). Jalkapallolla saattaa olla naisia emansipoiva eli tasa-

arvoa lisäävä vaikutus, sillä se antaa naisille mahdollisuuden poiketa perinteisistä sukupuolirooleista juoksemalla, potkaisemalla ja taklaamalla. Tutkimus on tärkeää, jotta ymmärtämyksemme naisten jalkapallokulttuuriin liittyvistä piirteistä lisääntyisi. Ymmärtämyksen kautta on jalkapallon maailmasta mahdollista tehdä parempi paikka naisille.

Tämä tutkimus tarkastelee suomalaisia naisjalkapalloilijoita ja sitä, miten naiset kokevat yhteiskunnan vaatimukset perinteisen naisroolin noudattamisen ja miehisenä pidetyn urheilulajin välillä. Tarkastelussa keskitytään naisten omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin. Tutkimuksen yksi lähtökohdista on se, että tietyn sukupuoliroolin esittäminen, toisen väisteleminen tai kummankin välissä pujottelu voi aiheuttaa henkilökohtaisia ristiriitoja ihmisen elämässä. Hyvin monet ihmiset tuntevat jossain elämänsä vaiheessa epävarmuutta siitä, millaiset tunteet tai ominaisuudet olisivat heidän sukupuolensa kannalta ”oikeita”. (Sipilä 1998, 8-9.) Lisäksi tiukka sukupuoliroolijako kahlitsee ihmisten toimia. Tutkimus lähtee ajatuksesta, että tiettyjen sukupuoliroolien odotukset vaikeuttavat ihmisen tyytyväisyyttä omaan olemukseensa ja saattavat aiheuttaa sisäisiä ristiriitoja.

1 NAISET JALKAPALLOILIJAINA

Merkintöjä naisjalkapallon historiasta on vaikea löytää. Tiedetään kuitenkin, että Suomessa naiset ovat satunnaisesti pelanneet jalkapalloa jo ennen ensimmäistä maailmansotaa. Virallinen naisten jalkapallotoiminta alkoi Suomessa 1970-luvun alussa. Vuonna 1971 Ilta-Sanomat järjesti turnauksen, johon osallistui kuusi naisjoukkuetta. Samana vuonna Suomen Palloliitto järjesti ensimmäisen naisten Suomen Cupin, johon osallistui 51 joukkuetta. Vuonna 1972 85 naisjoukkuetta lähti mukaan kilpailutoimintaan ja Suomen Palloliiton kaikki piirit järjestivät naisten jalkapallotoimintaa. Suomen naisten maajoukkue pelasi ensimmäisen maaottelunsa Ruotsia vastaan vuonna 1973. (Suomen Palloliitto 2001.)

Tyttö- ja naisjalkapallo on Suomessa vahvasti kasvava laji. 1980-luvun alussa tyttö- ja naispelaajia oli 2 830 ja vuonna 1994 8 839 (Luhtanen & Numminen & Krotee 1995). Nykyään Suomessa on jo yli 15 500 tyttö- ja naisjalkapalloilijaa. Viimeisen vuoden aikana pelaajien määrä on kasvanut 12,5%. Jalkapallo on Suomessa ylivoimaisesti harrastetuin tyttöjen joukkuelaji. Esimerkiksi lentopallossa on noin 7 000 ja jääkiekossa vain 2 300 lisenssin omaavaa tyttö- ja naispelaajaa. (Savolainen 2002a, 36.) Silti naisten jääkiekko on Suomessa tunnetumpaa kuin naisten jalkapallo. Jalkapallojunioreista tyttöpelaajia on 17 % ja poikia vastaavasti 83 %. Aikuisista pelaajista naisten osuus on kuitenkin enää 3 %. (Suomen Palloliitto 2002a.) Tyttö- ja naisjalkapallossa dropout –ilmiö on huomattavan suurta.

Myös kansainvälisesti tyttöjen ja naisten jalkapallo on kasvava laji. Jalkapallo on jo nyt suurin naisten urheilulaji Euroopassa (Pauw 2002). Kansainvälisestä naispelaajamäärävertailusta voi havaita Pohjoismaiden olevan edelläkävijöitä tyttö- ja naisjalkapalloilun prosentuaalisissa pelaajamäärissä (Taulukko 1). (Savolainen 2002b.) Mielenkiintoista on havaita kuinka Pohjoismaissa, joita pidetään tasa-arvoasioiden edelläkävijöinä, on myös jalkapallo pelaajamääristä päätellen huomattavasti esimerkiksi Ranskaa tai Iso-Britanniaa tasa-arvoisempaa.

TAULUKKO 1. Tyttö- ja naisjalkapalloilijamäärät kansainvälisesti (Savolainen 2002b).

Maa	Pelaajamäärä Tytöt/naiset	% maan pelaajista
Suomi	15 500	15,5%
Norja	75 000	23%
Ranska	37 000	1,7%
Ruotsi*	40 000	20%
Iso-Britannia	40 000	1,8%
USA	n.7 milj.	

Ensimmäiset naisten jalkapallon MM-kilpailut pelattiin vuonna 1991. Viimeksi naisten MM-kilpailut järjestettiin vuonna 1999 USA:ssa. Los Angelesissa pelattua loppuottelua seurasi paikanpäällä 90 000 katsojaa, mikä on suurin katsojamäärä missään naisten lajissa Amerikassa. Tv-katsojia oli noin 40 miljoonaa. Seuraavat MM-kilpailut pelataan Kiinassa 2003. (Seiro 2002.) Ensimmäinen naisten Uefa-cup pelattiin talvella 2001-2002. Helsingin jalkapalloklubin naiset ylsivät välieriin asti eli sijoittuivat neljän parhaan joukkoon. Viime vuosina Suomi on Uefa:n epävirallisella 40:n maan ranking -listalla pyörinyt sijoilla 12-16 (Cygnel 2002, 32). Suomi on kuitenkin vielä jäljessä naisjalkapalloilun huippumaista. Esimerkiksi Ruotsissa naisjalkapalloilun arvostus on aivan eri luokkaa kuin Suomessa. Ruotsin naisten pääsarjassa pelaavan Umeå IK:n otteluita on käynyt seuraamassa jopa yli 7000 katsojaa ja joukkueen pelaajat ovat tunnettuja esiintymisistään tv- ja lehtimainoksista (Valkonen 2002, 23). Otteluita myös televisioidaan. USA:ssa pyörii toista kauttaan naisten kymmenen joukkueen ammattilaisliiga. Parhaat pelaajat ansaitsevat 85 000 dollaria kaudessa. USA:n lisäksi myös Japanissa pyörii naisten jalkapallon ammattilaisliiga. (Seiro 2002.) Yksi USA:n ammattilaisliigan parhaista pelaajista on suomalainen Anne Mäkinen.

* Taulukossa 1 esitetyissä pelaajamäärissä Ruotsin luku kattaa vain alle 15-vuotiaat tyttö- ja naispelaajat. Jos laskuihin otetaan myös vanhemmat pelaajat on maassa yli 100 000 tyttö- ja naisjalkapalloilijaa.

Vaikka tyttö- ja naisjalkapallo on koko ajan kasvava laji Suomessa, ovat naiset jalkapallon johtotehtävissä aliedustettuja. Jalkapallon lajiliiton, Suomen Palloliiton, jäsenseurojen puheenjohtajista 95% on miehiä. Palloliiton piirien työntekijöistä 85%, piirien valiokuntien jäsenistä 91% ja valiokuntien puheenjohtajista 96% on miehiä. Piirihallitusten jäsenistä miehiä on niinkään 88%. (Suomen Palloliitto 2002b.) Pääasiallisesti miehet hallitsevat tyttö- ja naisjalkapalloilun kehitystä. Aiheellista olisikin kysyä vastaako kehitys lajin tämän hetkisiä tarpeita.

2 NAISTUTKIMUS

Tämän tutkimuksen lähtökohdat nousevat naistutkimuksesta. Jo sanana ”naistutkimus” kertoo selvästi, että tutkimuskohteena ovat naiset. Mutta onko naistutkijan itse oltava myös nainen? Monien naistutkijoiden mielestä tutkijan naiseus on välttämätöntä, mutta se ei kuitenkaan yksistään riitä, jotta tutkimusta voitaisiin kutsua naistutkimukseksi. Tavallisesti naistutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka kohteina ovat naiset, naisten toiminta, naisten työn tulokset, naisryhmät ja naista koskevat käsitykset. Naistutkimukselle tyypillisenä piirteenä pidetään usein tutkijan naisnäkökulmaa. Naisnäkökulmalla tarkoitetaan sitä, että tutkija perustaa tutkimuksensa ”miehisen tieteen” ihanteista poikkeavaan metodiin tai käsitteistöön, sitoutuu naisten arvoiksi luokiteltuihin arvoihin ja tarttuu ongelmiin, jotka ”miehisessä” tieteessä on sivuutettu. (Haaparanta 1989, 47-48.)

Liikunnan ja urheilun tutkimuksessa sukupuolikysymykset sivuutettiin pitkään. Liikuntaa ja urheilua on pitkään pidetty tutkimuksissa sukupuolineutraalina alueena, eli miehillä tehdyt tutkimukset on yleistetty koskemaan ihmisiä yleisesti. Tavoitteenani on murtaa tätä käsitystä ja tarkastella naisjalkapalloa nimenomaan naisnäkökulmasta käsin. Naisten tarpeiden esille tuominen edistää tasa-arvoa. Naisten ja miesten erojen tutkiminen on konkreettisestikin tärkeää esimerkiksi työelämässä (palkat, työn arvostus, sosiaalietuudet). (Jokinen 1997, 11.) 1990-luvun puolivälissä kokoaikatyötä tekevät naiset ansaitsivat palkkaa lähes 25 prosenttia vähemmän kuin miehet. Samalla koulutustaustalla ja samalla toimialalla työskentelevät miehet ansaitsivat keskimäärin 15 prosenttia naisia enemmän. (Tasa-arvon vuosituhat 1999, 11-13.) Naisten ja miesten työmarkkinat jakautuvat myös ammatti- ja alakohtaisesti sekä hierarkkisesti. Naisten aloja ovat talous- hoito- ja huoltotyöt sekä opetus, elintarviketeollisuus ja vaatetusteollisuus. Miehet työskentelevät sen sijaan hallinnollisissa, uskonnollisissa, lainopillisissa sekä kaupallisissa johto- ja yritystehtävissä. Naiset toimivat usein sihteereinä ja rutiinitehtävissä toimistoissa kun taas miehet löytyvät johtajistosta. (Koskinen 1998, 205-207.)

Tutkimuksen naisnäkökulmalla voidaan viitata myös siihen, että nainen keksisi tieteellisiä hypoteeseja toisenlaisten ajatteluprosessien kautta kuin mies tai siihen, että naisnäkökulmasta lähtevä tutkimus saisi oikeutuksensa jollakin muulla tavoin kuin pätevien päätelmien tai teoriasta riippumattomina pidettyjen havaintojen tai kokeiden avulla (Haaparanta 1989, 47-48). Oikeastaan koko miehinen tiede ja tapa tehdä tiedettä voidaan kyseenalaistaa. Evelyn Fox Kellerin (1988) mukaan tieteen sukupuoli on maskuliininen. Miehet ovat määritelleet tieteen teon ehdot kuten objektiivisuuden. Kellerin mukaan objektiivisuudella tarkoitetaan miesten määrittelemässä tieteessä tunteista ja muista "vääristävistä" tekijöistä vapaata tiedonhankintaa. Tällaisella objektiivisuudella saadulla tiedolla on määritelty olevan vahva, kaikkivoipainen, yhteys todellisuuteen. Kellerin mukaan tällaiselle tiedekäsitykselle on ominaista staattinen itsenäisyys. Staattinen itsenäisyys ei kuvasta ihmisen riippumattomuutta, vaan päinvastoin pelkoa sen menettämisestä. Se kuvastaa tuntoa oman minän rajojen heikkoudesta. Tällainen tiedekäsitys voi antaa varmuuden tuntua niille tutkijoille, jotka ovat epävarmoja itsenäisyytensä säilyttämisestä. (Keller 1988, 103-112; Wager 1989, 14-17.)

Kellerin esittämä toinen tiedekäsitys ei hyväksy objektiivisuutta, joka perustuu tutkimuskohteen subjektiivisuuden riistämiseen. Staattisen itsenäisyyden vaihtoehdoksi Keller esittää dynaamista itsenäisyyttä, joka tarkoittaa sellaista itsenäisyyttä, jossa subjektin ja objektin välinen raja ei ole täysin selvä. Itsenäisyys ei voi koskaan olla tunteista vapaa, neutraali kokemus. (Keller 1988, 103-112; Wager 1989, 14-17.) Tässä tutkimuksessa päädytään väistämättä lähelle Kellerin esittämää dynaamista itsenäisyyttä. Tutkijanakaan en voi irrottautua omista tunteistani ja kokemuksistani, jotka liittyvät tutkimukseni kohteeseen, naisjalkapalloon. Omat kokemukseni jäsentävät tutkimusta tavalla, jossa subjektin ja objektin välistä rajaa ei voi täysin määritellä. Henkilökohtainen sidonnaisuuteni aiheeseen on suuri apu etenkin tutkimuksen tulosten tulkinnassa.

Naistutkimuksen kohteena voi olla lähes mikä tahansa aihe, joka tarkastelee sukupuolten merkitystä ja sisältöä. Sukupuoli, sukupuoliero, sukupuolijärjestelmä ja sukupuolisopimus ovat keskeisiä naistutkimuksen

tarkastelun ja määrittelyn kohteita. Erojen tarkastelua ei rajoiteta vain sukupuolten välisiin eroihin, vaan se laajennetaan eroihin sukupuolten sisällä, naisten välisiin ja miesten välisiin eroihin. Eroja nähdään yksilöissä, miehissä ja naisissa. (Koivunen & Liljestörm 1996, 21; Pirinen 1993, tiivistelmä; Rojola 1996, 165-168.)

Tässä tutkimuksessa halutaan painottaa nimenomaisesti sitä seikkaa, ettei ole olemassa mitään yhdenmukaisia miehet ja naiset luokkia. Naisten, niin kuin myös miesten, välillä on paljon yksilöllisiä eroja, jotka eivät välttämättä ole sidoksissa sukupuoleen vaan ennemminkin ihmisyyteen. Tutkimusongelmanani olevaan kysymykseen, ”millaiset naiset pelaavat jalkapalloa?”, ei odotetakaan saatavan vastaukseksi yhdenpitävää stereotyyppistä määrittelyä. Naisjalkapalloilijoista löytyy varmasti todella paljon eroja, mutta oletettavasti on myös joitakin yhdistäviä ominaisuuksia. Oikeastaan olisi mielekkäämpää kysyä millaiset ihmiset pelaavat jalkapalloa. Sillä oletettavasti naisjalkapalloilijoilla ja miesjalkapalloilijoilla on enemmän yhdistäviä piirteitä kuin esimerkiksi naisjalkapalloilijoilla ja naislaulajilla.

Käsitteen määrittely on tutkimuksen kannalta oleellista. On tärkeää määritellä, mitkä käsitteet ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä ja erityisesti, mitä niillä tarkoitetaan. Määrittely saattaa tutkijan ja tutkimuksen lukijan eräällä tapaa samalle aaltopituudelle, sillä vaikka puhuttu kieli olisikin sama ovat sanojen ja ilmaisujen merkitykset usein niiden käyttäjästä riippuvaisia.

Tämän tutkimuksen tärkeimpiä käsitteitä ovat naisjalkapalloilija, sukupuoli, feminiinisyys, maskuliinisuus sekä mies- ja naistapaisuus. Käsite ”naisjalkapalloilija” saattaa kuulostaa yksiselitteiseltä – nainen, joka pelaa jalkapalloa on naisjalkapalloilija. Naisjalkapalloilija onkin tässä tutkimuksessa määritelty vallitsevan, kahteen sukupuoleen, miehiin ja naisiin perustuvan jaottelun mukaisesti. Tässä tutkimuksessa pyritään kuitenkin painottamaan, ettei kahteen sukupuoleen perustuva jaottelu ole välttämättä itsestäänselvää.

Sukupuoli -käsite on määritelty korostaen sukupuolen ja sitä määrittävien ominaisuuksien sosiaalista rakentumista. Lähtökohtana on se, että sukupuoli on

hyvin pitkälti kulttuurisesti tuotettu määrite enemmän kuin biologinen fakta. Jos sukupuoli nähdään sosiaalisesti tuotettuna, eivät sen asettamat rajatkaan voi olla ikuisia.

Feminiinisyys ja maskuliinisuus -käsitteitä pidetään tässä tutkimuksessa sopimuksenvaraisina määritteinä. Tässä tutkimuksessa puhuttaessa feminiinisydestä ja maskuliinisuudesta, tai vastaavasti naisellisuudesta ja miehekkyydestä, ei tarkoiteta biologiseen sukupuoleen perustuvia ominaisuuksia. Käsitteillä tarkoitetaan sen sijaan kyseessä olevaan sukupuoleen perinteisesti kulttuurissamme yhdistettäviä ominaisuuksia tai toimintatapoja. Tekstissä käytetään miehekäs ja naisellinen -käsitteistä eroavaa käsiteparia miestapainen/naistapainen. Miehekäs/naisellinen tarkoittavat kyseiselle sukupuolelle ominaista toimintaa kun taas mies-/naistapaisuudella tarkoitetaan kyseiselle sukupuolelle *perinteisesti* ominaiseksi miellettyä toimintaa. (Veijola & Jokinen 2001, 24-25.) Käsitteet mies- ja naistapainen kyseenalaistavat siis ominaisuuksien sidonnaisuuden biologiaan ja sen sijaan vahvistavat ominaisuuksien kulttuurisidonnaisuutta. Jatkossa termejä mies- ja naistapainen käytetään synonyymeinä ilmaisuille ”perinteisesti miehekkäänä/naisellisena pidetty”.

2.1 Liikunnan ja urheilun naistutkimus

Naisten liikuntakulttuurin ja naisurheilun tutkimushistoria on lyhyt. Liikuntasosiologiassa naista koskeva tutkimustoiminta alkoi vilkastua 1970-luvulla. Alkuvaiheessa kiinnostuksen kohteina olivat liikuntaharrastuksen ja liikuntaan sosiaalistumisen tutkiminen. Tutkimukset olivat pikemmin psykologisia kuin sosiologisia analyyseja naisten paikasta urheilussa. Naisnäkökulmasta lähtevä tutkimus on ollut liikuntasosiologiassa harvinaisempaa. (Hall 1996, 5; Laitinen 1983, 28.) Liikunnan ja urheilun naistutkimus on jäänyt naisen ja perheinstituutio, nainen ja työelämä, nainen ja hyvinvointivaltio jne. tutkimusten varjoon. Urheilun, vahvasti kilpailullisena, kaupallistuneena ja väkivaltaisena elämänalueena on mielletty edustavan

epäfeministisiä arvoja. Lisäksi urheilu on mielletty niin marginaaliseksi elämänalueeksi naisten kannalta, että vain harvat naistutkijat ovat kiinnostuneet aiheesta. (Hall 1996, 5, 8; Pirinen 1993, 1.)

Liikuntatieteellinen naistutkimus sai alkunsa 1970-luvulla Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Seuraavalla vuosikymmenellä se levisi useisiin Euroopan maihin, myös Suomeen. Suomessa ensimmäinen liikuntatieteellinen naistutkimusprojekti, LIINA (Liikuntakulttuuri ja naiset), sai alkunsa 1980-luvun alussa. Liikuntatieteellinen naistutkimus kyseenalaisti tavan tarkastella urheiluinstituutiota sukupuolineutraalina elämänalueena. (Pirinen 1993, 1, 78.) Suomalaisen liikuntakulttuurin tasa-arvotyö alkoi virallisesti vuonna 1994, kun Piikkarit -työryhmä perustettiin pohtimaan liikunnan ja urheilun naiskysymyksiä vapaamuotoisesti syntyneen naisverkoston aloitteesta. Työryhmän tarkoituksena oli koota tietoa naisten asemasta liikunnan harrastajana sekä johto-, ohjaus- ja valmennustehtävissä. Lisäksi tavoitteena oli pohtia naisten asemaan liikuntakulttuurissa vaikuttavia tekijöitä ja laatia tasa-arvoa edistäviä kehittämissuhteita. (Opetusministeriö 1995, 7-8.)

Metheny (1965) tutki ensimmäisenä urheilun heijastamaa naiskuvaa. Hänen mukaansa yhteiskunnassa naisten ei katsottu soveliaaksi kilpailla lajeissa, joissa kilpailijat koskettavat toisiaan kuten painissa, nyrkkeilyssä ja useimmissa joukkuelajeissa. Naisille eivät olleet soveliaita myöskään lajit, joissa voittaminen vaatii suurta voimanponnistusta ja käsitellään raskasta urheiluvälinettä kuten painonnostossa ja moukarinheitossa. Lisäksi naiset eivät voineet harrastaa lajia, jossa kehoa "heitetään" tai se joutuu rasitukseen pitkäksi aikaa kuten seiväshypyssä, pituushypyssä ja pitkän matkan juoksussa. Myöhemmät tutkimukset ovat tukeneet Methenyn esittämiä tuloksia. On havaittu, että naisten on vaikeaa osallistua kosketuslajeihin kuten painiin, jääkiekkoon tai jalkapalloon. (Laitinen 1983, 30-31.)

Dualistisessa tarkastelussa todetaan miehiin liitettävänä piirteinä mm. aktiivisuus, ulospäinsuuntautuneisuus ja kilpailullisuus. Näitä piirteitä pidetään yhteiskunnassa yleisesti positiivisina, toivottuina ominaisuuksina. Naisiin liitettävät piirteet ovat toinen ääripää kuten passiivisuus,

sisäänpäinsuuntautuneisuus ja ei-kilpailullisuus. Miehiin liitettävät piirteet vastaavat hyvin urheilun tarpeita. Urheilu kuvaa sitä, mitä yhteiskunta edellyttää mieheltä ja samalla se kuvaa sitä, mitä nainen ei ole, tai ei oleteta olevan. (Laitinen 1983, 30-31.) Urheilu toimii yhteiskunnassamme foorumina, jossa konstruoidaan sukupuolta. Urheilu toimii myös foorumina sukupuolen esittämiselle. (Pirinen 1993, tiivistelmä.) Urheilu vahvistaa ja ylläpitää yhteiskunnassamme vallitsevaa sukupuolijärjestelmää. Liikunnan ja urheilun naistutkimuksen tekee erityisen mielenkiintoiseksi kysymys siitä, onko urheilun tehtävänä siis tukea patriarkaattista yhteiskuntarakennetta. Toisaalta liikunnan ja urheilun naistutkimuksella voi kuitenkin ajatella saavutettavan myös emansipatorisia, tasa-arvoa edistäviä tavoitteita.

Liikunnan ja urheilun naistutkimuksessa on tutkittu myös koululiikunnan merkitystä sukupuoliroolien vahvistamisessa. Koululiikunta tuottaa tehokkaasti eroja ja järjestyksiä, paremmuutta ja huonommuutta, perustuessaan vertailuun ja kilpailuun. Liikuntakasvatuksella on havaittu olevan merkittävä rooli sukupuoli-ideologian vahvistamisessa ja tuottamisessa. (Kosonen 1997, 22.) Ideologiaa tuotetaan esimerkiksi siten, että tietystä iästä lähtien tytöt ja pojat erotellaan liikuntatunneilla omiksi ryhmikseen sukupuolen mukaan. Tällainen erottelu mahdollistaa sen, että naisten fyysisyys ja seksuaalisuus nähdään vastakkaisena miesten fyysisyydelle ja seksuaalisuudelle. Liikunnan opetukseen on nähty sisältyvän piilo-opetussuunnitelma tyttöjen omasta kulttuurista ja vapaa-ajan harrastuksista. (Scraton 1992, 86-87.) Tutkimusten mukaan tyttöjen ja poikien fyysisiä ja motorisia eroja ei voi nähdä yhteisopetuksen esteenä. Ennemmin näiden erojen esiintuomista pidetään nykyisenlaisen opetuksen tehtävänä. (Laakso 1987, 116.)

Koululiikunnan piilo-opetussuunnitelma on vain yksi esimerkki yhteiskuntamme sukupuolistavasta piilokulttuurista. Myös moniin muihin yhteiskuntamme instituutioihin kätkeytyy sukupuolirooleja vahvistavia rakenteita. Tiedostamassaan toiminnassa useat ihmiset puhuvat tasa-arvoasioiden puolesta mutta toiminnassaan samat ihmiset kuitenkin tiedostamattaan vahvistavat olemassa olevia sukupuolimalleja. Sukupuoli-ideologia on sisäänrakentunut meihin vahvasti. Sosiaalistuminen sukupuolirooleihin alkaa jo

aivan varhaisessa lapsuudessa. Esimerkiksi kävelemään opettelevaa poikalasta saatetaan rohkaista liikkumaan sanoilla ”tule tänne” kun taas tyttölasta saatetaan yrittää hillitä sanoin ”varo ettet kaadu”. Olemme kasvaneet kahden sukupuolen kulttuuriin, joten sukupuoli-ideologia läpäisee jo hyvin varhain lähes kaikkea toimintaamme. Vaikka sisäänrakentuneista toimintamalleista on hyvin vaikeaa päästä eroon, on se mahdollista ainakin joiltakin osin. Tiedostamalla yhteiskuntamme sukupuolistavat rakenteet ja piilokulttuurin on mahdollista taistella niitä vastaan.

2.2 Naisjalkapallon tutkimus

Naisten jalkapalloa on tutkittu vähän. Kaikki naisjalkapallosta löytämäni tutkimukset on tehty 1990- tai 2000-luvulla, joten tutkimusaihe on melko uusi. Tyttö- ja naisjalkapalloilun tutkimus on siis hyvin perusteltua.

Liv-Jorun Kolnes (1995) on tutkinut norjalaisia naishuippu-urheilijoita, heidän joukossaan jalkapalloilijoita. Kolnes tutki kuinka heteroseksuaaliset mielikuvat rakentavat naisten urheilua. Hän tutki sitä, miten naiset kokivat urheilijana olemisen yhdistämisen ulkopuolelta tuleviin feminiinisyyden vaatimukseen. (Kolnes 1995.) Scraton, Fasting, Pfister ja Bunuel (1999) tutkivat englantilaisia, saksalaisia, espanjalaisia ja norjalaisia huippunaisjalkapalloilijoita. Tavoitteena oli selvittää, miten kansallisuus vaikuttaa naisten jalkapallon pelaamiseen. Tutkimuksessa selvitettiin, miten naiset ovat aloittaneet lajin ja miten vallitsevat sukupuoliroolit vaikuttavat heidän mahdollisuuteensa ja oikeutukseensa pelata jalkapalloa. (Scraton, Fasting, Pfister & Bunuel 1999.) Cox ja Thompson (2000) tutkivat sen sijaan uusiseelantilaisia naisjalkapalloilijoita. Tutkimus keskittyi ruumiillisuuden tarkasteluun. Tutkimuksessa pohdittiin sitä, miten naisjalkapalloilijat kokevat vartalonsa urheilun, sukupuolen ja heteroseksuaalisuuden vaatimusten välissä. (Cox ja Thompson 2000.)

Suomessa varsinaisesti naisnäkökulmasta lähteviä tutkimuksia naisjalkapallosta ei ole tietääkseni tehty. Naisjalkapallon harrastus-, harjoittelu- ja

pelaamisvertailututkimus tehtiin vuosina 1990-1994. Tutkimuksessa verrattiin suomalaisten, saksalaisten, yhdysvaltalaisien ja kiinalaisten nais- ja tyttöjalkapalloilijoiden harrastuneisuutta, valikoitumista peliin, seuroihin ja maajoukkueisiin sekä heidän harjoitteluaan ja pelaamistaan. (Luhtanen, Numminen & Krotee 1995.) Sirkku Virtanen (1999) on tutkinut puolestaan dropout -ilmiötä naisjalkapalloilussa. Dropout -ongelma on naisjalkapallossa erityisen suuri. Virtasen tutkimuksen mukaan syyt varhaiseen dropouteen ovat moninaiset. Syytä lopettamiseen olivat mm. joukkueen hajoaminen, motivaation puute, naisjalkapalloilun arvostuksen puute ja ammatin hankkiminen. Osan tutkituista lopettamispäätökseen ajoi järkeily siitä, että lajista ei kuitenkaan saisi ammattia ja se kuitenkin veisi todella paljon aikaa. (Virtanen 1999.) Sari Tuunainen tekee parhaillaan pro gradu -työtään tyttöjalkapalloilusta. Näkökulmana tutkimuksessa on tyttöjalkapalloilu liikuntamatkailuna.

3 SUKUPUOLI

Mikä sukupuolia yhdistää toisiinsa? Mikä taas erottaa? Millaisia meidän odotetaan olevan miehinä tai naisina? Voimmeko rikkoa näiden odotusten asettamia rajoja? Sukupuoli on tämän tutkimuksen tärkeimpiä käsitteitä. Sen määrittely ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Jokaisen määrittely-yrityksen voi jollakin tavalla kyseenalaistaa.

Elämme sukupuolten mukaan jaotellussa kulttuurissa. Vessat jaetaan sukupuolen mukaan, erilaisissa lomakkeissa kysytään sukupuoltamme, lapsen saaneelta kysytään ensimmäiseksi syntyikö tyttö vai poika, pojat ja tytöt jaetaan eri ryhmiin liikuntatunneilla, naiset ja miehet pelaavat jalkapalloa eri sarjoissa. Yhteiskunnan rakenteet perustuvat kahden, toisilleen vastakkaisen sukupuolen varaan (Charpentier 2001, 22-23; Sipilä 1998, 25-28). Empiirisesti sukupuolissa on yhteisiä piirteitä, naisia ja miehiä ei voida jakaa ominaisuuksien perusteella toisensa poissulkeviin luokkiin. Käsitteellisesti naisella ja miehellä ei kuitenkaan ole yhteisiä ominaisuuksia, sillä muuten sukupuolen käsite olisi mieletön. Samalla kuitenkin sukupuolista tulee jotakin sellaista, mitä on mahdotonta käytännössä täysin saavuttaa. (Sipilä 1998, 33.)

Kahden sukupuolen erilaisuus on helpointa perustella biologisilla tekijöillä. Biologinen määrittely ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Usein tietyt elimet ja hormonit on luokiteltu toiselle sukupuolelle kuuluviksi. Ihmisruumiit eivät kuitenkaan jakaannu edes biologisesti ilman muuta kahteen luokkaan. Kun määritteinä käytetään mm. kromosomeja, hormoneja, sukusoluja, ulkoisia sukupuolielimiä, hedelmällisyyttä ja identiteettiä, ihmiset voidaan jakaa ainakin 17 erilaiseen luokkaan (ks. taulukko, liite 1). Naisten ja miesten biologiset erot muodostavat eräänlaisen jatkumon (Hall 1990, 224-225; Sipilä 1998, 30). Esimerkiksi transseksuaalit osoittavat, että anatomian ja sukupuolen kytköstä voidaan pitää mielivaltaisena (Koivunen & Liljeström 1996, 25). Biologiset perustelut ovat kuitenkin hyvin pitkään toimineet perusteluna miessukupuolen paremmuudesta naisiin verrattuna. Esimerkiksi Freud ja useat sosiobiologit ovat johtaneet biologiasta selitysmalleja naisten vähemmyydestä. Freudin

kehittämästä psykoanalyysistä on tulkittu naisen voivan toteuttaa naisellisuuttaan vain aviovaimona tai äitinä. Naisten yhteiskunnallisesti alempi asema on selitetty suvunjatkamistehtävästä johtuvaksi. (Kosonen 1991, 6; vrt. Steinbock 1985, 111.)

Monissa kansainvälisissä urheilukilpailuissa kuten olympialaisissa on käytössä sukupuolitestit. Sukupuoli testataan naisurheilijoilta, jotta estettäisiin miesten kilpaileminen naisten sarjoissa. Vuonna 1966 esitelty sukupuolitesti, ”femininity control” ei ole kuitenkaan onnistunut saamaan miehiä kiinni osallistumisesta naisten sarjoihin. Sen sijaan joiltakin geneettisesti poikkeavilta naisurheilijoilta on testin perusteella kielletty osallistuminen kilpailuihin, vaikka poikkeavuus ei olisi parantanut fyysistä suorituskykyä. Miehet ovat siis määritelleet naisen biologiset ominaisuudet, jotka ovat ehtona naisten sarjoihin osallistumiselle. Geneettisesti ”epäpuhtaiden” naisten metsästys saattaa kuvastaa pelkoa naisten suorituskyvystä. (Hall 1990, 224-225; Hall 1996, 16-17; Hargreaves 1994, 222-223; Tiihonen 2002, 269.) Sukupuolitestejä voidaan pitää epäoikeudenmukaisina ja naista alistavina käytäntöinä. Kanen (1995) mukaan ylipäättään urheilun jaottelu kahteen, miesten ja naisten, sarjaan johtuu sosiaalisista eikä biologisista tekijöistä. Biologisesti urheilua voi pitää jatkumona, jossa eri pituiset, painoiset, kokoiset, vahvuiset, ikäiset ja taitoiset ihmiset kilpailevat keskenään. (Kane 1995.)

Tässä tutkimuksessa lähdetään siitä, että sukupuolen määrittely on paljon monimutkaisempaa kuin pelkkiin biologisiin perusteisiin turvautuminen. Suurin osa sukupuolestamme on sosiaalisesti rakentunut. Simone de Beauvoirin klassisin sanoin, ”naiseksi ei synnytä vaan naiseksi tullaan” (de Beauvoir 1980). Tämän tutkimuksen kannalta Beauvoirin toteamus merkitsee kärjistäen sitä, että syntymässä todettu biologinen sukupuoli ei sinällään sido ja erota yksilöä tietyistä toiminnoista, esimerkiksi jalkapallon pelaamisesta. Sen sijaan yhteiskunnassa vallitsevat kulttuuriset sukupuolimallit tekevät tämän sitomisen ja erottamisen. Tytöt ja pojat sosiaalistuvat esimerkiksi liikuntaan eri tavalla. Lapsuuden liikunta opettaa poikia käyttämään vartaloaan taitavasti ja voimakkaasti. Pojat oppivat tuntemaan tarkasti fyysiset ominaisuutensa ja rajansa. He oppivat kuinka voimaa tuotetaan ja siirretään raajojen avulla, kuten

pallon potkaisussa. Youngin (1989) mukaan tyttöjen liikkeille on sitä vastoin usein tyypillistä osittaisuus. Fraasi ”heittää kuin tytöt” on seurausta siitä, että useat tytöt eivät laita koko vartaloon liikkeeseen vaan liike keskittyy yhteen ruumiin osaan, toisin kuin pojilla. De Beauvoiriin ja Merleau-Pontyyn nojautuen Young toteaa liikkeen osittaisuuden johtuvan diskursseista ja käytännöistä, jotka ovat opettaneet naista kokemaan ruumiinsa objektina. Miehet sen sijaan ovat oppineet kokemaan itsensä aktiivisiksi tekijöiksi. (Young 1989, 51-70.)

Käsitys siitä, etteivät sukupuoli ole vain biologisia yleistyi 1960-luvulla (Sipilä 1998, 10). Sukupuolia tutkittaessa alettiinkin käyttää kaksijakoista termiä sex/gender. ”Sex” viittaa biologiseen sukupuoleen, kun taas ”gender ” tarkoittaa sosiaalista sukupuolta. (mm. Liljeström 1996, 115.) Toisaalta 1990-luvulla biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottelu on saanut osakseen myös kritiikkiä. Kritiikin mukaan termit vahvistivat, että on olemassa jotain universaalia muuttumatonta biologista. Biologisen sukupuolen määritelmäperusteet nähdään muuttuvaisiksi lääketieteellisten ja biologisten diskurssien kehittyessä. Kriitikot katsovat, ettei ole mitään järkeä erottaa biologista sukupuolta sosiaalisesta jos biologia on jo valmiiksi sukupuolitettu. (Liljeström 1996, 118-119.)

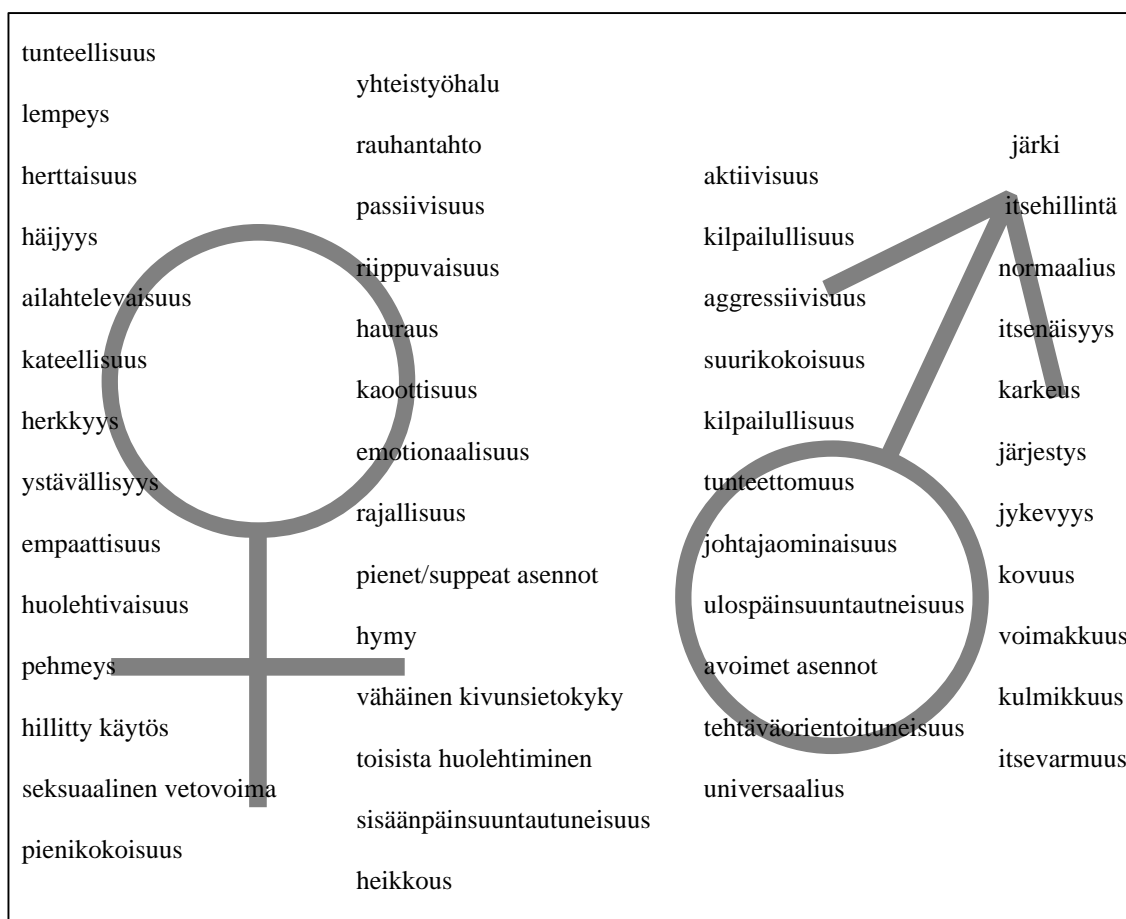
Sukupuolten rooleja tutkittaessa on käynyt yhä selymmäksi, että sukupuoleen liittyvät ominaisuudet ovat sosiaalisesti, kulttuurisesti määräytyneitä. Naisten ja miesten käyttäytymistä voi pitää minimaalisen riippuvaisena vain biologisista seikoista. (Laitinen 1983, 32.) Pääosin nainen /mies-ero on kulttuurinen.

”Sukupuoli ei ole vain taustamuuttuja tai yksilön fysiologinen ja anatominen ominaisuus. Sukupuoli on sosiaalinen konstrukstio, kaikkea inhimillistä toimintaa, yhteisöjä ja yhteiskuntia läpäisevä ja määrittävä suhde, rakenne ja periaate. Sukupuoli on konstruktiota ei vain essentiaa.” (Pirinen 1993, tiivistelmä.)

3.1 Mitä on maskuliinisuus ja feminiinisyys?

Maskuliinisuus kuvaa mieheltä odotettuja ominaisuuksia ja feminiinisyys päinvastoin naiselta vaadittuja ominaisuuksia. Maskuliinisuus ja feminiinisyys asettuvat toistensa vastakohtiksi. Molemmat määrittyvät toisen kautta, olemalla sitä mitä toinen ei ole. Naiselliset ja miehiset ominaisuudet perustellaan usein biologisella sukupuolella. Maskuliinisuus ja feminiinisyys ovat kuitenkin kulttuurisesti tuotettuja. Ei ole olemassa mitään universaalia miehistä tai naisellista olemusta. Maskuliinisuus ja feminiinisyys eivät synny biologisina kohtaloina vaan ne muovautuvat ihmisen sosiaalistuessa oman sukupuolensa malleihin. (Lehtonen 1995, 29.)

Vaikka se, mitä pidetään feminiinisenä ja mitä maskuliinisenä on riippuvaista ajasta ja kulttuurista, on sukupuolijako ollut normi lähestulkoon kaikissa tunnetuissa kulttuureissa (Sipilä 1998, 32). Perinteisesti feminiinisinä ja maskuliinisinä, eli nais- ja miestapaisina, pidetyt ominaisuudet ja toimintatavat on mahdollista luokitella jollakin tapaa. Vaikka jakoa ei tänä päivänä voida pitää itsestään selvänä, assosioituvat tietyt ominaisuudet silti vahvasti naisiin tai miehiin. Kuvioon 1 olen koonnut perinteisiä käsityksiä sukupuoliin yhdistettävistä ominaisuuksista.

KUVIO 1. Malli naisellisuuteen ja miehekkyyteen perinteisesti liitettävistä piirteistä (lähteinä on käytetty mm. Utrio 2001, 56-62; Ehrhardt 1998, 123,148; Harris 1981, 274; Lehtonen 1995, 26; Brittan 1989, 3-4).

3.1.1 Feminiinisyys

"Naisellisuus muodostuu opeteltavasta, tekemisen tavoista, rooli-odotusten täyttämisestä, hienostelusta ja laittautumisesta" (Gordon 2001, 16).

Lukuisat feminismin klassikot ovat pohtineet naisellisuuden perusolemusta, sitä mikä onkaan perimmältään feminiinistä. Naiselliseksi käsitetyt ominaisuudet ja toiminnot ovat olleet hyvin erilaisia ajasta riippuen. Määritelmät ovat muuttuneet ajan, muodin ja yhteiskunnan tarpeiden mukaan. 2000-luvun taitteen opiskelijajoukko yhdisti naisellisuuteen rimpsut, tuoksut, hyvin laitettut hiukset, meikit ja korkokengät (Gordon 2001, 15, ks. myös Saarikoski 2001, 156-165).

Toisaalta 1700-luvun aristokraattiset miehet toteuttivat nämä kaikki nykypäivän naisellisuuden assosiaatiot peruukkeineen, röhhelöineen, kauneuspilkkuneen, hajuvesineen ja korkeakorkoisine kenkineen (Utrio 2001, 51).

Tietyt ulkonäköön liittyvät ominaisuudet yhdistetään vahvasti naisiin. Naiset assosioituvat pienempinä, pehmeämpinä ja heikompina kuin miehet. On naisellista olla siro, suloinen ja taipuisa. (Utrio 2001, 60.) On olemassa myös paljon erilaisia luonteenpiirteitä, jotka yhdistetään feminiinisyyteen. Perinteisesti naisellisuuteen on yhdistetty muun muassa lempeys, kateellisuus, empaattisuus, huolehtivaisuus, yhteistyöhalu, passiivisuus ja riippuvaisuus (kuvio1) (Utrio 2001, 56-62; Ehrhardt 1998, 123,148; Harris 1981, 274; Lehtonen 1995, 26). Naiselliseen olemukseen yhdistetään myös erilaisia toimintatapoja. Esimerkiksi 1980-luvulla Jyväskylän yliopistossa androgynia-tutkimuksen testissä feminiinisyyttä mitattiin mm. seuraavanlaisilla väitteillä: suhtaudun asioihin ja ihmisiin tunteenomaisesti, imartelu tehoaa minuun, koen myötätuntoa toisia kohtaan, tunnen sääliä vaikeuksissa olevia kohtaan, olen halukas lohduttamaan loukattua henkilöä, tunnen hellyyttä toisia kohtaan, pidän pikkulapsista. Testin suorittaja joutui arvioimaan em. väitteiden paikkansa pitävyyttä omassa olemuksessaan asteikolla 1-5. (SETA 1985, 6.)

”Naista ei ole olemassa” on Luce Irigaray (1994) todennut. Tällä Irigaray tarkoittaa sitä, että nainen on patriarkaalinen konstruktio, eräänlainen tuote tai lopputulos ja vain tällaisena konstruktiona todellinen. (Honkanen 1996, 147.) Naispuolisella subjektilla on jo syntymästään lähtien naisen ruumis, mutta vasta omaksumalla sukupuoliroolin ihmisestä tulee nainen (de Beauvoir 1980). Feminiinisyyks ei siis ole olemus, joka kaikilla naisilla on luonnostaan, vaan se on diskurssien, käytäntöjen ja sosiaalisten suhteiden tuote. Naisten asema on määrittynyt patriarkaalisessa yhteiskunnassa tavalla, joka on yleisesti kyvyttömämpi suhteessa miehiin. (Whitson 1994, 355.)

Sanonta ”naisellinen” saa jokaisen ihmisen mielessä assosioitumaan tietynlaisia piirteitä. Useimmin piirteet liittyvät varmasti ulkonäköön mutta myös olemukseen ja käyttäytymiseen yhdistettäviä ominaisuuksia on helppo keksiä. Sanonta naisellinen viittaa naisiin kohdistuviin rooliodotuksiin. Naisellinen kuvaa siten

henkilöä, jolla on mahdollisimman vähän piirteitä, joita pidetään miehisinä. (Gordon 2001, 14; Utrio 2001, 51). Myös epämaisellisia ominaisuuksia on helppo keksiä. Mieleen nousevat epämaiselliset piirteet yhdistyvät useimmiten miehisyyteen. Jokinen ja Veijola ehdottavat epämaisellisuuden huipuksi kovaäänistä, käsiään heiluttelevaa ”femakkoa”, joka istuu jalat levällään (Jokinen & Veijola 2001, 147).

Feminiinisyteen yhdistettävät ominaisuudet ovat täysin päinvastaisia kuin ne, mitä liitetään kilpaurheiluun ja siinä menestymiseen. Feminiinisyys on harvoin urheilussa edullista. Naisellisena urheiluna voidaan pitää vain lajeja, jotka perustuvat esteettisyyteen ja ilmaisullisuuteen (Tiihonen 2002, 265). Toisaalta em. ominaisuuksiin perustuvat lajit eivät ole ”puhdasta” urheilua, sillä niissä ei kilpailla varsinaisesti mitattavilla tekijöillä kuten ajalla, senteillä tai maaleilla, joihin miehinen urheilu pitkälti perustuu. Tavallaan urheilu ja feminiinisyys ovat toisensa poissulkevia tekijöitä, sillä urheilullisuus on miehisyyttä ja feminiinisyys on ei-urheilullisuutta.

Naisellisuuden määritelmä, samoin kuin miehisyyden on kuitenkin jatkuvassa muutoksessa. Esimerkiksi mainonnasta voi havaita, että naisihanne on muuttumassa atleettisempaan suuntaan. Voisiko ajan kuluessa isokokoinen, lihaksikas ja kovaääninen naisurheilija näyttää silmissämme naiselliselta vastaavasti kuten aristokraattiset miehet 1700-luvulla näyttivät korkokengissään miehekkäiltä?

3.1.2 Maskuliinisuus

Mies nähdään usein universaaliksi kuvaksi ihmisestä. Arkipäiväisissä asioissa kuten mainonnassa, liikennemerkeissä tai kylteissä ihminen kuvataan mieheksi ulkoiselta olemukseltaan. Mies on eräällä lailla sukupuoleton yksilö, ihmisen perusolemus. Miehisyyttä ei ole pidetty samalla tavalla ongelmallisena kuin naisellisuutta. Miesten ongelmat ovat sukupuolen sijaan keskittyneet yhteiskuntaluokkiin, kansallisiin, kasvatukseen ym. (Brittan 1989, 179-180).

Esimerkiksi Freud kirjoitti esseen naisen seksuaalisuudesta mutta ei miehen ja piti luennon feminiinisyydestä mutta ei maskuliinisuudesta. Vasta feministien nousu 1960-luvulla ongelmallisti myös maskuliinisuuden. Miestutkimusta on ollut vasta 1990-luvulta alkaen. (Lehtonen 1995, 18-19.)

Maskuliinisuuden mallit, samoin kuin feminiinisyyden, ovat aikaan sidottuja muuttuvaisia tekijöitä. Kuten jo kertaalleen todettu, toteuttavat 1700-luvun aristokraattiset miehet nykypäivän naisellisuuden assosiaatiot peruukkeineen, röyhelöineen, kauneuspilkkuneen, hajuvesineen ja korkeakorkoisine kenkineen. Päinvastoin nykypäivän naista oltaisiin pidetty 1700-luvulla erittäin miehekkäänä. (Utrio 2001, 51.) Maskuliinisuuteen assosioituu tiettyjä piirteitä. Maskuliinisuuteen yhdistyvät universaalius, järki, aktiivisuus, itsehillintä, järjestys ja normaalius. Miehisyyttä kuvaavat lisäksi termit itsenäisyys, aggressiivisuus, kilpailullisuus, voimakkuus ja tunteettomuus (kuvio 1). (Utrio 2001, 56-62; Harris 1981, 274 ; Brittan 1989, 3-4; Lehtonen 1995, 26.)

Miehiseen ruumiillisuuteen liittyvät oleellisesti myös miehiset ruumiinasennot: jalkaterät ulospäin, jalat levällään, kädet irti vartalosta istuessa ja liikkuesssa, miehet tekevät ruumiinsa mahdollisimman isoksi ja hallitsevat ympärillään olevaa tilaa (Wex 1979). 1980-luvulla Jyväskylän yliopistossa androgynia-tutkimuksen testissä maskuliinisuutta mitattiin muun muassa seuraavilla väittämillä: luotan itseeni ongelmatilanteissa, tunnen olevani henkisesti muista riippumaton, tunnen olevani urheiluhenkinen, olen itsevarma ratkaisua vaativissa tilanteissa, tunnen että pystyisin johtamaan muita, tulen hyvin toimeen omin avuin, otan halukkaasti kantaa asioihin, tunnen olevani kilpailuhenkinen. Testin suorittaja joutui arvioimaan em. väitteiden paikkansa pitävyyttä omassa olemuksessaan asteikolla 1-5. (SETA 1985, 6.)

Urheilua voidaan pitää hypermaskuliinisena elämänalueena (Tiuhonen 2002, 255). Lähes kaikki urheilussa arvostettavat ominaisuudet voi yhdistää miehisyyteen. Vaikka yhteiskunnassamme tasa-arvopyrkimykset ovat levinneet lähes jokaiselle elämänalueelle, on urheilu säilyttänyt asemansa miehisenä linnakkeena. Urheilu on tänä päivänä tärkeä maskuliinista hegemoniaa vahvistava instituutio. Urheilu on tärkeä miehiksi sosiaalistumisen väline. Pojat

sosiaalistetaan urheilujoukkueissa suorittamiseen, kivun kestämiseen, voittamiseen, ulkoiseen menestymiseen, väkivaltaisuuteen, luonnolliseen (biologiseen) ylemmyyteen, objektiivisiin faktoihin ja vahvoihin johtajiin sen sijaan, että he omaksuisivat kokemuksen, urheilusta nauttimisen, kamppailemisen, sisäisen onnistumisen, rauhanomaisuuden, kulttuurisen suhteen, subjektiiviset mielipiteet ja demokraattiset menettelytavat. (Tiihonen 2002, 270.)

3.2 Androgynia

Jo 1970-luvulla alettiin tehdä tutkimuksia, joissa selvitettiin uudella tavalla feminiinisyttä ja maskuliinisuutta. Entisen dualistisen jaon mukaan feminiinisyys ja maskuliinisuus nähtiin jatkumona, jolle jokainen yksilö sijoittuisi. Uudemman käsityksen mukaan ihminen voi olla sekä feminiininen että maskuliininen yhtä aikaa tai ei ollenkaan näitä ominaisuuksia omaava henkilö. Feminiinisellä ihmisellä on paljon feminiinisiä, mutta vain vähän maskuliinisia ominaisuuksia, päinvastoin maskuliinisella ihmisellä on paljon maskuliinisia ja vähän feminiinisiä ominaisuuksia. Neutrina pidetään ihmistä, jolla on vähän sekä feminiinisiä että maskuliinisia ominaisuuksia. Androgynisellä henkilöllä ajatellaan sen sijaan olevan yhdistettynä paljon sekä maskuliinisia että feminiinisiä ominaisuuksia. (Laitinen 1983, 34-36.) Kuviosta 2 voidaan nähdä perinteisen dualistisen ja uudemman käsityksen erot. Aikaisemmin ajateltiin ihmisen sijoittuvan sukupuoliominaisuuksien janalla joko lähemmäksi miehekästä tai naisellista päätä. Uudemman käsityksen mukaan ihminen sijoittuu johonkin kohtaan sekä miehekkyyttä että naisellisuutta janoilla. Androgyni ihminen sijoittuisi siis molemmilla janoilla ”paljon” päähän (kuvio 2).

Dualistinen käsitys:

naisellinen ----- miehekäs

Uusi käsitys:

naisellisuus paljon ----- vähän

miehekkyyttä paljon ----- vähän

Kuvio 2. Dualistinen käsitys ja uusi käsitys naisellisuudesta/miehekkyydestä (Laitinen 1983, 35).

Androgynia -käsite lähtee ajatuksesta, että biologiset naiset ja miehet voivat olla sosiaalisesti, kulttuurisesti samanlaisia, mutta myös erilaisia. Feminiinisten/maskuliinisten ominaisuuksien määrä riippuu yksilöstä, ei niinkään sukupuolesta. (Spence & Helmreich 1978, 68-72; Laitinen 1983, 34-36; Honkanen 1996, 142.) Androgynisyys ei ole kuitenkaan 1970-luvun keksintöjä, vaan se on historian saatossa noussut esille aika ajoin. Ajatus androgynisyydestä esiintyy jo antiikin Kreikan myyteissä ja Tuomaan evankeliumissa. (Sipilä 1998, 157-159.)

Useissa psykologisissa testeissä androgynisen identiteetin omaavat ihmiset suoriutuivat paremmin monista sosiaalisista tilanteista kuin vahvasti sukupuoliorientoituneet ihmiset. Androgynien ihmisten todettiin myös kykenevän ilmaisemaan itseään vapaammin ja heillä todettiin olevan parempi itsetunto. (Sipilä 1998, 8.) Myös androgynisellä identiteetillä ja itsetunnolla on havaittu yhteys siten, että puhtaasti feminiinisillä tai maskuliinisilla ihmisillä on androgynistä ihmistä heikompi itsetunto (Laitinen 1983, 35; Murray & Matheson 1993, 226-227; Harris 1981, 286.) Androgyni identiteetti on siis nähty psyykkisenä ja sosiaalisena voimavarana. Aiheellista lienee kysyä miksi androgynisyys ei sitten ole ihmisyyden ihanne.

Psykologisia androgynia -tutkimuksia on kuitenkin myös kritisoitu 1980 ja -90-luvuilla. Hallin (1996) mukaan androgynia -tutkimukset perustuvat ajatukseen, että on olemassa miehille ja naisille biologisesti ominaisia käyttäytymismalleja. Kritiikin mukaan em. tutkimuksissa tyttöjen, jotka harrastavat urheilua ajatellaan olevan biologisesti "sekasukupuolisia". (Hall 1996, 19-21.) Tämä tutkimus ei kuitenkaan lähde liikkeelle biologiasta tai psykologiasta. Ennemmin androgynia ajatellaan sosialisointin tuotokseksi. Tässä tutkimuksessa androgynin ihmisen ajatellaan sosiaalistaneen sekä perinteisesti miehille että naisille ominaisiksi miellettyjä käyttäytymismalleja. Hallin kritiikin mukaan psykologiset tutkimukset "sekasukupuolisuudesta" ovat estäneet yritykset muuttaa kulttuurimme läpituokevaa sukupuoli-ideologiaa (Hall 1996, 21). Hallin väittämän voi kyseenalaistaa. Kun todetaan, että sukupuolten käyttäytymismallit ovat sosiaalisesti rakentuneita ja edelleen havaitaan ihmisyyksilöissä yhdistyvän molemmille sukupuolille miellettyjä toimintatapoja, niin miesten ja naisten erottelu toisensa poissulkeviin ääripäihin vähenee. Ihmiset voidaan nähdä enemmän yksilöinä kuin sukupuoleen sidottuina toimijoina, mikä heikentää bipolaarista sukupuoli-ideologiaa.

Feministisestä keskustelusta laajassa mittakaavassa androgynia -käsite hävisi 1980-luvun aikana. Sen sijaan 1990-luvulla molempien sukupuolien ominaisuuksia itsessään sekoittaviin henkilöihin alettiin viitata nimityksellä genderblender. (Sipilä 1998, 158.)

1970-luvun lopulla tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että naisurheilijoilla on sekä feminiiniseksi että maskuliiniseksi määriteltyjä ominaisuuksia useammin kuin urheilijamiehillä tai urheilua harrastamattomilla naisilla. Naisurheilijoilla ei kuitenkaan todettu olevan yhtään vähemmän feminiinisiä ominaisuuksia kuin urheilua harrastamattomilla naisilla. Urheilijanaisilla, joilla yhdistyivät sekä feminiiniset että maskuliiniset ominaisuudet todettiin olevan parempi itsetunto kuin feminiiniseksi luokitelluilla naisilla. (Spence & Helmrich 1978, 68-72.) Myös uudemmissa tutkimuksissa on androgyninisen identiteetin omaavilla yksilöillä todettu olevan parempi itsetunto kuin selvästi feminiinillä tai maskuliinillä yksilöillä.

On todennäköistä, että urheilemisella on androgyynistävä vaikutus naisiin. Voidaan sanoa, että naisurheilijat eivät siis ole välttämättä maskuliinisia, vaan androgyynisiä. Urheilijat, joista toiset ovat miehiä ja toiset naisia, ovat käyttäytymiseltään enemmän toistensa kaltaisia kuin erilaisia. (Laitinen 1983, 35-36.) Naisjalkapalloilijoiden kohdalla androgyyninen identiteetti on usein havaittavissa. Naisen androgyynisessä olemuksessa virheellisesti usein kiinnitetään huomio maskuliinisiin ominaisuuksiin ja siten leimataan koko ihmisen identiteetti miehiseksi. Naiset, jotka menestyvät miehenä pidetyssä urheilussa eivät tee sitä tämän tutkimuksen mukaan feminiinisyytensä kustannuksella.

Saattaa olla, että urheilussa menestymiseen vaaditaan androgyyninen identiteetti. Maskuliinisina pidettyjen välineellisten ominaisuuksien, kuten voiman, lisäksi urheilijat tarvitsevat myös feminiinisenä pidettyjä ilmentäviä ominaisuuksia kuten luovuutta, kykyä kuunnella valmentajan ohjeita ja omaksua annettu rooli, kykyä muuttaa tapoja ja taitoja, kontrollin antamista valmentajalle ja strategioiden omaksumista. (Murray & Matheson 1993, 226.) Näin ajatellen siis myös urheilussa menestyvät miehet olisivat jollakin tasolla androgyynisiä.

3.3 Sukupuoliroolit murroksessa

Maskuliinisuuteen ja feminiinisyteen voi luokitella kuuluvaksi tiettyjä ominaisuuksia ja käyttäytymistapoja. Feminiinisiä ominaisuuksia on perinteisesti pidetty miehillä negatiivisina ominaisuuksia ja päinvastoin maskuliinisia ominaisuuksia negatiivisina naisilla. Kuitenkin ihmiset yhä enenevässä määrin ylittävät maskuliinisuuden ja feminiinisyden rajoja. Sukupuoliroolit ovat käymistilassa.

Jo 1900-luvun alun Suomessa voi nähdä merkkejä sukupuoliroolien murtumisesta kun teollistuminen toi naiset työelämään. Nykyään koti-isät, homomiehet ja aseistakieltäytyjät vastustavat perinteistä maskuliinisuuden mallia. Toisaalta pehmo mies ei ole enää ainut vaihtoehto valtavirtamieheydelle.

Muitakin maskuliinisuuksia on alettu tunnistaa. (Tiihonen 2002, 270.) Tänä päivänä hoikka, pitkähiuksinen ja meikattu rocklaulaja voi toimia suuren ihmisjoukon miesihanteena. Tästä on esimerkkinä HIM -yhtyeen solisti Ville Valo. Päinvastoin lihaksikkaat naisurheilijat vastustavat perinteistä käsitystä feminiinisestä naisesta. Tietääkseni ulkoiselta olemukseltaan kovin maskuliinista naista ei ole kuitenkaan pidetty naisihanteena. Esimerkiksi kehonrakentaja naisiin suhtaudutaan yhtä ristiriitaisesti kuin heidän olemuksensa on, vahvat naiseuden tunnusmerkit hyvin miehekkäässä vartalossa.

Vaikka maskuliinisuuteen ja feminiinisyyteen liitettävät piirteet ovat ajasta riippuvaisia ja muuttuvaisia, on muutos ollut hidasta. Etenkin liikunnan ja urheilun alueella maskuliinisuuden mallit ovat olleet hyvin pysyviä. (Harris 1981, 274.) Urheilussa sukupuoliajattelu on ollut syvälle juurtunutta. Vaikka muitakin maskuliinisuuksia kuin urheilijan edustama maskuliinisuus on alettu hyväksyä, urheilun käytäntöihin ankkuroitu maskuliinisuus saattaa olla niin vahva ja muuttumaton, että se on kykenemätön kehittymään (Tiihonen 2002, 270-271). Jonkinlaista muutosta on sentään urheilunkin piirissä nähtävillä. Aivan viime vuosina on urheilun piiriin noussut perinteisen miesmallin rinnalle uusia maskuliinisuuden malleja. Esimerkiksi englantilainen jalkapalloilija David Beckham on noussut suureksi idoliksi korvakoruineen, hiuspanttoineen, kynsilakkoineen ja muotivaatteineen.

Sopivaa mieheyttä ja naiseutta joudutaan jatkuvasti määrittelemään ja neuvottelemaan uudelleen. Naisten on ollut kuitenkin helpompi poiketa feminiinisyyden malleista kuin miesten maskuliinisista käytännöistä. Naiset voivat käyttää kravattia tai keskustella formulakilpailusta herättämättä suurempaa huomiota, mutta hameeseen pukeutunut tai huulipunista keskusteleva mies kääntää kyllä katseita. Naisten on ollut helpompi astua miehille elämänalueille. Toisaalta naisten elämässä ei ole ehkä nähty mitään niin suuria etuoikeuksia, jotka olisivat saaneet miehet tavoittelemaan naisellisuutta.

Vaikka sukupuoliroolien voidaan sanoa olevan murroksessa on uusimpien ajankäyttötutkimusten mukaan olemassa edelleen ns. miesten töitä kuten korjaus- ja rakennustyöt ja naisten töitä kuten ruuanlaitto ja siivous. Naiset tekevät tilastojen mukaan reilut 60 prosenttia kotitöistä. Jako "naisten ja miesten kotitöihin" on kuitenkin 1990-luvun aikana lieventynyt, sillä miehet osallistuvat entistä enemmän ruoanlaittoon ja siivoukseen ja naiset tekevät puolestaan kodin huoltotöitä enemmän kuin aikaisemmin. (Tilastokeskus 2001.) Naiset harrastavat jopa liikuntaa nykyään miehiä enemmän (Suomen Liikunta ja Urheilu ry 1999, 6-9). Tasa-arvoistumisen vaikutukset eivät ole kuitenkaan olleet yhteiskunnalle vain positiivisia. Myös paheina pidetyt toiminnot, kuten tupakointi ja rikollisuus saattavat lisääntyä naisten keskuudessa. Vie kuitenkin varmasti aikaa ennen kuin esimerkiksi lihaksikkuutta voitaisiin pitää naisellisena ominaisuutena. Sukupuoliroolit ovat todetusti käymistilassa mutta täydellinen käyminen vie useiden sukupolvien ajan, jos toteutuu koskaan.

4 NAISURHEILUN SEKSUALISOINTI

Kautta aikojen naisen ruumista on haluttu kontrolloida. Välineitä tähän kontrolliin ovat olleet muun muassa asusteet, kuten kureliivit tai liian pienet kengät. Lisäksi fyysiset harjoitteet on nähty pitkään sopimattomaksi tyttöjen kasvatuksessa. Liikunnan on aikoinaan ajateltu vahingoittavan naisen reproduktiivisia kykyjä ja vähentävän heteroseksuaalista halukkuutta (Cahn 1993). 1900-luvun alussa naisurheilu sai kovaa kritiikkiä osakseen. Hikinen, vankkarakenteinen ja lihaksikas nainen oli kauhistus, jonka sopivuutta vaimoksi ja äidiksi epäiltiin. Naisten urheilullisista saavutuksista ei puhuttu ilman keskustelua heidän ulkonäöstään. Naisurheilijoihin kohdistuneet vihjailevat ja loukkaavat huhut lähtivätkin usein liikkeelle tavallisuudesta poikkeavasta ruumiin rakenteesta. (Hakulinen 1996, 11.) Vallitsevien moraalii- ja sukupuolikäsitysten mukaan kilpaurheilu uhkasi tyttöjen orastavaa naisellisuutta ja soti heidän biologista luontoaan vastaan (Meinander 1992, 296). 1920-luvulla varoitettiin synnytykselinten vaurioitumisella, 1960-luvulla urheilevia naisia uhkasivat riippurinnat, nykyään kerrotaan kovan harjoittelun sekoittavan kuukautiskierron (Kosonen 1991, 8). Useat väittämät on todettu paikkansa pitämättömiksi. Reproduktiotehtävään vetoamisella varoitettiin urheilun miehistävästä vaikutuksesta. Naisten ruumiillisuutta pystyttiinkin kontrolloimaan paheksumalla ja rajoittamalla naisten urheiluharrastuksia. Urheilevan naisen ajatellaan menettävän naisellisuutensa, jolloin hän ei ole enää haluttava miesten silmissä (Kosonen 1991, 8). Esimerkiksi Iso-Britanniassa ollaan vieläkin huolissaan naisten heikkoudesta, eivätkä jalkapallo-ottelut miesten ja naisten välillä ole sallittuja 12 ikävuoden jälkeen (Seiro 2002).

Nykyään miesten on mahdotonta hallita naisten ruumiita kieltämällä näiltä liikunta. Haastavatko urheilevat naiset todella urheilun miehisen hegemonian? Feministinen kritiikki katsoo liikunnan toki tarjoavan naisille nautintoja, onnistumisen tunteita ja fyysistä kuntoa, mutta tavalla, joka ei vähennä sortoa (Bryson 1994, 48). Miehiselle kontrollille on luotu uudet keinot, seksualisoimalla naisten urheilu. Urheilu on kontrollimuoto, jossa miehet voivat hallita naisia kontrolloimalla heidän ruumiitaan. Esimerkiksi cheerleaderit asettuvat urheilun

ohessa väistämättä katseiden kohteeksi, seksiobjekteiksi. Myös aerobicia harrastavan naisen ruumis on tarkkaan kontrolloitu. Peilit avustavat itsensä ja muiden tarkkailua; naisen täytyy näyttää urheillessakin hyvältä. Liikkuminen ei ole vapaata itseilmaisua, vaan liikesarjat ovat tarkasti kontrolloituja. Sitä vastoin nopeatempoista lajia, kuten jalkapalloa, harrastava nainen on vaikeampi nähdä seksiobjektina. Vauhdikkaassa lajissa naisella ei ole aikaa poseeraamiseen. (Sabo & Messner 1993, 102.) Monet yksilölajit on usein nähty naisille sopiviksi liikuntamuodoiksi, sillä ne eivät samalla tavoin kuin kontakti- ja joukkuelajit vaaranna perinteistä naisellisuutta. Naisille urheileminen on ollut sallituinta lajeissa, joissa keskeistä on ruumiin esteettinen käyttö (Pirinen 1993, 33). Naiskauneusihanne on muuttunut atleettisempaan suuntaan. Lihaksikkuudesta on tullut vartalon hallinnan ja kontrolloinnin symboli myös naisilla. Toisaalta naisten lihaksikkuus hyväksytään vain jos se on yhdistettävissä heteroseksuaaliseen suuntautumiseen. (Hargreaves 1994, 161, 261.)

4.1 Seksualisoinnin välineet

Pukeutuminen on yksi tapa kontrolloida ihmisten käyttäytymistä. 1900-luvun alussa ongelmaksi naisten urheilussa muodostuikin juuri vaatetus. Tuohon aikaan hametta pidettiin naisilla välttämättömänä vaatekappaleena. Hame oli kuitenkin ongelmallinen urheillessa, esimerkiksi hiihtäessä ja pyöräiltäessä. (Hakulinen 1996, 11-12.) Myös nykyään naisten urheilussa vaatetus on huomion kohteena. Urheiluyleisö saattaa esimerkiksi odottaa jännityksellä millaisessa seksikkäässä asussa tennistähti Venus Williams seuraavan kerran areenalle astelea.

Naisten urheilua hallitsevat voimakkaat heteroseksistiset mielikuvat ja näitä mielikuvia ylläpidetään monien eri tahojen kuten yleisön, median, urheiluvaateteollisuuden, kirjallisuuden sekä naisurheilijoiden itsensä toimesta. Ympäristö asettaa naisurheilijoille runsaasti normipaineita. Urheilussa menestyminen vaatii usein miestapaisia ominaisuuksia, mutta toisaalta tullakseen hyväksytyksi naisen täytyy täyttää naisellisuuden vaatimukset.

Naisia, jotka ovat erityisen vahvoja ja hyvässä fyysisessä kunnossa ei hyväksytä kyseenalaistamatta heidän naiseuttaan (Kolnes, 1995).

4.1.1 Media

Naisten urheilu on mediassa aliarvostettua. Erään suomalaistutkimuksen mukaan television urheilu-uutisista vain 16 % koskee naisten urheilua. Tutkimuksen mukaan naiset saavat eniten huomiota perinteisesti naisille soveliaissa yksilölajeissa kuten tenniksessä, hiihdossa ja taitoluistelussa. Sen sijaan naisten joukkueurheilusta on television urheilu-uutisissa hyvin vähän raportointia. Suomalaisessa tutkimuksessa esiintyi uutisia miesten jääkiekosta enemmän kuin kaikista naisten lajeista yhteensä. (Collin & Vuori 1999, 47, 60, 74)

Sen lisäksi, että naisten urheilua käsitellään mediassa vähän, on tämä vähäkin raportointi seksualisoitu. Tiedotusvälineet vahvistavat voimakkaasti heteroseksuaalista mielikuvaa urheilusta. Tämä johtuu etenkin siitä, että urheilulähetykset televisiossa ja urheilusivut lehdissä ovat useimmiten miehille suunnattuja. Media luo kuvaa, että vain miehet ovat todellisia urheilijoita, jotka saavuttavat huikeita tuloksia. Naisten urheilussa katse on käännetty tuloksista naisvartaloon ja muutenkin naisten urheilu on trivialisoitu. Kauneimmat ja feminiinisimmät urheilijat saavat eniten huomiota mediassa. Kuvauskulmilla sekä värivalinnoilla vahvistetaan seksualisointia. (Wright & Clarke 1999, Hargreaves 1994, 163-166; Pirinen 1993, 1997.)

Naisurheilija valokuvataan usein muussa tilanteessa kuin itse urheilusuorituksen aikana. Hänet kuvataan usein meikattuna ja pukeutuneena muissa yhteyksissä enemmän kuin hikisenä urheilusuorituksen aikana. Jos urheilija ei ole ulkonäöltään kovin feminiininen hänet saatetaan kuvata yhteisessä kodissa poikaystävänsä kanssa ja näin varmistaa yleisölle naisen heteroseksuaalisuus. Myös kirjoitettu sana vahvistaa naisurheilijan heteroseksuaalisuutta. Naisurheilijoista kirjoitetaan usein kuvailemalla heidän

kaunista ulkonäköään. Jos ulkonäön kehuminen naisellisen kauniiksi ei ole mahdollista, jätetään urheilija kokonaan vähemmälle huomiolle tai sitten saatetaan kuvailla hänen äidillistä käyttäytymistään tai itsensä uhraamista. (Wright & Clarke 1999; Pirinen 1993, 1997.) Kirjoitettu sana vahvistaa siis mielikuvaa naisurheilijan heteroseksuaalisuudesta, lesboudesta vaietaan täysin. Griffinin (1993) mukaan vaikeneminen on johdonmukaisin ja kestävin ilmaisu homofobiasta naisurheilussa (Griffin 1993).

Naisia kuvaillaan mediassa usein termeillä heidän fyysisestä olemuksestaan, feminiinisyydestään, käyttäytymisestään siviilielämässä ja ihmissuhteistaan. Miehiä kuvaillaan sitä vastoin termeillä heidän fyysisestä ja psyykkisestä vahvuudestaan, kilpailullisuudestaan, tavoitteistaan ja esimerkiksi rohkeudestaan pelata loukkaantuneena. Kolnes (1995) toteaa, että keskittyminen naiselliseen olemukseen ja heteroseksuaaliseen viehättävyyteen on poliittinen strategia, joka asettaa naiset vähäpätöisempään asemaan yhteiskunnassa (Kolnes 1995). Huippu-urheilusta on tavallaan tullut instituutio, jossa on oikeus seksualisoida naiset. Toisaalta voidaan todeta, että viime aikoina myös miesurheilijoita on alettu seksualisoida urheilun viihdearvon luomiseksi.

Median ohella kirjallisuudessa vahvistetaan heteroseksistisiä mielikuvia ja myyttejä naisten urheilusta. Esimerkiksi voi ottaa tämän tutkimuksen aiheeseen liittyvän saksalainen tyttö- ja naisjalkapalloa käsittelevän kirjan. ”Handbuch für Mädchen und Frauen Fussball” on julkaistu vuonna 1996 ja sen on kirjoittanut kaksi miestä (Bischops & Gerards 1996). Kirjassa vakuutellut siitä, että naisten jalkapallo ei eroa miesten jalkapallosta, ovat hyvin ristiriitaisia. Kirjan mukaan kymmenen ikävuoden jälkeen tyttöjen ja poikien harjoittelun tulisi erota toisistaan, tutkimustuloksiin asiasta ei tosin viitata. Kirjassa mainitaan myös useaan otteeseen kuinka tytöillä ja naisilla on usein omia elämänalueita kuten lapset, koti ja perhe jalkapallon ohella – eikö miesjalkapalloilijoilla ole vastaavia elämänalueita? Kirjoittajat puhuvat naisten jalkapallosta kepeänä ja leikkisänä pelinä. Heidän mukaansa naisten pelisilmä on niin hyvä, että suorat kaksinkamppailutilanteet voidaan välttää. Välttelevätkö naiset todella kaksinkamppailuja? Kahdentoista vuoden kokemuksella uskallan sanoa, että

eivät. Yksi otsikko kirjassa kuuluu: ”Hoikat jalat ampuvat kauniita maaleja” – kirjoitettaisiinko miesjalkapalloilijoista koskaan näin? Naisjalkapalloa tuntevana voi todeta, että kirjan väittämät perustuvat myytteihin enemmän kuin todellisuuteen. Tällaiset kirjat kuitenkin vahvistavat miesten ja naisten jalkapallon erottelua ja naisten alemmuutta suhteessa miehiin.

4.1.2 Sponsorit, urheiluvaateteollisuus ja yleisö

Kun naisten urheilu on vihdoinkin saanut sponsorimarkkoja taakseen, ovat paineet heteroseksuaalisen feminiinisuuden ilmaisemisesta lisääntyneet. Useat naisurheilijat korostavat tietoisesti naisellisuuden perinteisiä merkkejä ulkonäössään esimerkiksi pitkällä hiuksilla, meikkaamalla ja pukeutumalla naisellisesti. (Kolnes 1995.) Tämän he tekevät ikään kuin kompensoidakseen miehistä urheiluun. Ääriesimerkki kompensoinnista on varmasti naisten kehonrakennus, jota harrastavat naiset ovat vartaloltaan hyvin maskuliinisia mutta samalla he korostavat hyvin voimakkaasti naistapaisia piirteitä olemuksessaan.

Useille urheileville naisille on tärkeätä näyttää feminiiniseltä suoritusta edeltävissä tai niiden jälkeisissä haastatteluissa ikään kuin todistaakseen, että siellä kentällä todella pelasi nainen eikä mies (Kolnes 1995). Jotta naisurheilija voisi saada mahdollisimman suuren tuen sponsoreilta, on hänen tuotava vahvasti esiin sukupuolensa. Naisurheilijoilta odotetaan usein esimerkiksi hameiden ja mekkojen käyttöä edustustilaisuuksissa. (Wright & Clarke 1999.)

Naisten urheilua seksualisoidaan vahvasti myös tekstiiliteollisuuden kautta. Vallitsevana trendinä urheiluvaatetuksessa on seksikkyys. Vaatteiden tulee olla tiukkoja ja paljastavia käytännöllisyyden sijaan. Asut samalla sekä peittävät että paljastavat vartalon. (Wright & Clarke 1999, Hargreaves 1994, 159.) Naisurheilijoille on kehitetty omat vaatemallit lähes kaikissa urheilulajeissa. Monet ovat varmasti kiinnittäneet huomioita naislentopalloilijoiden takamuksen paljastaviin housuihin tai yleisurheilijanaisten pieniin, tiukkoihin toppeihin ja

housuihin. Yritettiinpä Suomessa muutama vuosi sitten naisellistaa jopa naishiihtomaajoukkueen vaateet hameasulla. Hameasu selvittäisi urheilijan sukupuolen kauempaakin katsottuna.

Vuonna 2000 Sydneyn olympialaisten aikaan kirjoitettiin lehdessä, että yleisön suosituin naisten urheilulaji oli beach-volley. Beach-volley ei ole mikään todella suuri laji, joten lieneekö syynä olleet bikiniasuiset ruskettuneet naiset. Myös naistenniksen suosio on viime vuosina kasvanut. Venäläisestä Anna Kournikovasta on muodostunut yleisön seksisymboli. Kournikova on pysynyt otsikoissa jatkuvasti vaikka hänen pelilliset esityksensä eivät ole olleet kovin hyviä, hän ei ole esimerkiksi koskaan urallaan voittanut Grand Slam -turnausta. Median ja yleisön huomio onkin keskittynyt täysin pelaajan ulkonäköön ja yksityiselämään.

Yleisön on todettu asettavan maskuliinisen pelaajan peliesitykselle enemmän odotuksia kuin naiselliselle pelaajalle. Ei ole harvinaista kuulla katsomosta kommenttia naisurheilijasta: ”sehän pelaa kuin miehet”. Maskuliininen olemus yhdistetään urheilussa menestymiseen. Joissakin tutkimuksissa urheilijat ovat havainneet myös kuinka jotkut tuomarit suosivat naisellisempia pelaajia. Naisellisuus ja tottelevaisuus yhdistetään toisiinsa myös kentällä ja maskuliinisella pelaajalla on suurempi riski saada varoitus. (Kolnes 1995.) Naisten urheilua verrataan lähes aina miesten lajeihin, jolloin sukupuolten väliset biologiset erot korostuvat ja naissukupuoli näyttää usein huomattavasti heikommalta.

4.2 Lesbous

"Jos lähtökohta on se, että naiset eivät kykene joukkuepelaamiseen, siitä seuraa toinen perätön uskomus, että jos naiset kuitenkin pelaavat joukkuepelejä, he ovat lesboja – aivan kuin aktiivista lesbokulttuurista ei olisi muualla yhteiskunnassa" (Brax 2002).

Maskuliinisesta naisurheilijasta on muodostunut lesbon stereotyyppi (Cahn 1995, 335). Monet naisurheilijat ovat kokeneet tulevansa hyväksytyiksi naisina vain niin kauan kuin urheilu ei vaaranna heidän heteroseksuaalista viehättävyyttään. Tämän vuoksi monet naisurheilijat tietoisesti korostavat naiseuden perinteisiä merkkejä ulkonäössään esimerkiksi meikkaamalla, pitkillä hiuksilla ja pukeutumisella. (Kolnes 1995.) Heteroseksuaalisuuden vaatimukset aiheuttavat ristiriitoja naisurheilijoissa seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Hargreavesin (1994) mukaan heteroseksuaalit naisurheilijat pelkäävät, että heidät leimataan lesboiksi, kun taas lesbot vaikenevat seksuaalisuudestaan syrjinnän pelossa (Hargreaves 1994, 261). Toisaalta yhteiskunta on muuttunut suvaitsevaisemmaksi eikä nykyään välttämättä enää pelätä leimautumista. Urheilujoukkueissa hetero- ja homoseksuaalit voivat urheilla ja viettää aikaa yhdessä sulassa sovussa. (Nykänen 1999.)

Homofobia urheilussa heijastaa pelkoa naisten seksuaalisuudesta, mutta myös pelkoa miehisen kontrollin menetyksestä naisten seksuaalisuuteen. Pakollisen heteroseksuaalisuuden tärkein funktio on taata, että naiset ovat seksuaalisesti miesten käytettävissä (Cox & Thompson 1999; Liljeström 1996, 114). Mediassa lesboudesta vaietaan usein täysin. Vaikenemista voidaankin pitää johdonmukaisimpana ja kestävimpanä ilmaisuna homofobiasta naisurheilussa (Griffin 1993; vrt. Hargreaves 1994, 170-171). Esimerkiksi Suomessa kansallista ylpeydentuntoa mestaruuksillaan kohottaneen naiskeihäänheittäjän lesboudesta ei ole puhuttu julkisesti. Lesbouden julkitulo olisi ilmeisesti kyseenalaistanut ja vaarantanut urheilijan sankariaseman. Toisaalta naisurheilijat itse joutuvat usein salaamaan seksuaalisuutensa turvatakseen urheilu-uransa (Hargreaves 1994, 262).

Toisaalla naisurheilijoiden seksuaaliseen suuntautumiseen on kiinnitetty mediassa paljon suurempaa huomiota kuin miesurheilijoiden suuntautumiseen. Esimerkiksi tennistähti, Martina Navratilovan lesbous on saanut mediassa suurta julkisuutta (Hargreaves 1994, 170-171). Muutenkin naisten seksuaalisuudesta ollaan yleisesti kiinnostuneempia kuin miesten. On mielenkiintoista, minkä vuoksi esimerkiksi naisten painissa nähdään jotakin seksuaalista mutta miesten paini on totistakin totisempaa, perinteikästä

urheilua. Miesurheilijoiden homoseksuaalisuus on kulttuurissamme suuri tabu, josta ei ole uskallettu puhua. Harva uskaltaa edes muistella nykyaikaisen urheilukilpailukulttuurimme syntyä antiikin Kreikassa, jossa vain miehet kilpailivat ja homoseksuaalisuus oli täysin yleistä (Ilmanen 2000).

5 NAISET HAASTAVAT URHEILUN MIEHISEN HEGEMONIAN

1900-luvun alussa voimistelu tarjosi naisille matalan kynnyksen liikuntaharrastukseen, sillä se ei kyseenalaistanut perinteisiä roolikäsityksiä. 1900-luvun alusta lähtien naisten liikuntaa harjoittava naisvoimisteluliike kehittyikin omia uriaan miehisen kilpaurheilun varjossa. (Laine 1992, 203.) Vuosisadan alussa naisvoimisteluliitoissa harrastettiin myös urheilua, mutta ei kilpailumielessä, vaan ainoastaan urheilumerkkien suorittamiseksi. Naisten urheilumerkit otettiin käyttöön jo vuonna 1912. Urheilumerkkijärjestelmässä tavoitteena ei ollut voiton tavoittelu vaan ”ruumiillisen normaalikuntoisuuden saavuttaminen ja sen ylläpitäminen”. Merkkisuoritukseksi hyväksyttiin mm. parituntinen pyykinpesu järvellä. (emt., 205.)

Runsaat sata vuotta sitten, naisten aloitellessa urheilun harrastamista, nostettiin yhteiskunnassa korostetusti esiin naisellisuutta määrittelevät ominaisuudet (Laitinen 1983, 29). 1900-luvun alussa tyttöjen urheiluun, avoimiin voimanmittelöihin ja kilpailutilanteisiin, suhtauduttiin vieroksuen. Vallitsevien moraalij- ja sukupuolikäsitysten mukaan kilpaurheilu uhkasi tyttöjen orastavaa naisellisuutta ja soti heidän biologista luontoaan vastaan. Asenteet pehmenivät 1930-luvun loppua kohti mentäessä. (Meinander 1992, 296.) Urheilujohto huomasi naisten mahdollisuudet tuoda mitaleja kansainvälisistä urheilukilpailuista ja naisille alettiin järjestää valmennusta. Naisurheilun noususuhdanne jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, kun suomalaiset naiset eivät muutaman vuoden valmennuksella pärjänneet tarpeeksi hyvin kansainvälisille kilpakumppaneilleen. (Laine 1992, 206.) Urheilun osuus oppikoulutyttöjen liikuntakasvatuksessa jäi poikia selvästi vähäisemmäksi aina 1960-luvulle asti (Meinander 1992, 296).

Urheilua pidetään edelleen, 2000-luvun alussa miestapaisena toimintana. Urheilu vahvistaa miesten maskuliinisina pidettyjä fyysisiä, psykologisia ja sosiaalisia ominaisuuksia. Naisilla asia on päinvastoin. Urheileva nainen astuu maskuliiniselle elämänalueelle. Nainen kyseenalaistaa sivustaseuraajan roolin ja passiivisen kuvan naisvartalosta. Liikkuessaan nainen on voimakas ja taitava

subjekti ennemmin kuin miehisen katseen objekti. Urheilevan naisen voi ajatella siirtyvän, Simone de Beauvoirin eksistentiaalistisin käsittein, immanenssista transkendenssiin eli passiivisesta toistavasta objektista aktiiviseksi muuttuvaiseksi subjektiksi (de Beauvoir 1980, 43-47).

Urheileva nainen haastaa hegemonisen määritelmän ”heikommasta sukupuolesta”. Tätä haastetta ei tosin ole hyväksytty ilman vastarintaa. Kulttuurissamme urheilussa menestyminen voi merkitä epäonnistumista naisena, sillä urheilijana naisesta tulee tietyllä symbolisella tasolla mies. Sitä paitsi tämä määrittely ei aina jää vain symboliselle tasolle. Vaatimukset sukupuolitesteistä naisten urheilussa osoittavat epäluulon siitä, että jos nainen menestyy, täytyy hänen olla mies. (Willis 1994, 36.) Urheilun kautta naiset voivat kuitenkin toteuttaa emansipatorisia tavoitteita. He voivat saada mahdollisuuden kontrolloida omaa ruumistaan. Naisten näytöt urheilussa voivat myös heikentää myyttejä naisellisesta heikkoudesta. (Kosonen 1991, 9.)

5.1 Rooliristiriidat: Voiko nainen taklata?

”Urheileminen muuttaa naisen miehiseksi”, ”Urheileva nainen ajattelee ja toimii maskuliinisesti”, ”Tiettyjen urheilulajien harrastaminen vaarantaa naiseutta/ aiheuttaa lapsettomuutta”, ”Naiselle on luonteenomaista vain yhteistyö, eivätkä naiset halua loppujen lopuksi kilpailla lainkaan”. Naisten urheiluharrastuksen ympärillä on vallinnut useita myyttejä. Em. myytit on kuitenkin todettu epätosiksi. Myytit voivat kuitenkin ohjata ihmisten käyttäytymistä vaikka ne olisivatkin epätosia. (Laitinen 1983, 29.)

Soile Veijola kuvaa osuvasti naisten ja miesten erilaista sosiaalistumista urheiluun ja joukkuepeleihin. Veijolan kirjoituksen ”minä” kuvaa naista ja ”sinä” miestä.

”Minä olen oppinut olemaan provosoimatta toisten ruumiinkenttiä. Sinä olet tehnyt sitä aina: urheilussa, leikissä, tappelussa. Minä en ole saanut loukata

ruumiinkentälläni toisia edes tuoksumalla hieltä, saati osumalla heihin voimalla ja vauhdilla.” (Veijola 1992, 221.)

Miehet oppivat omissa yhteisöissään erilaisia käyttäytymisen ja ymmärtämisen tapoja kuin naiset. Kun tytöt ja naiset pelaavat joukkuepelejä he alkavat tunnistaa omia piirteitään Veijolan kirjoituksen ”sinässä”. Samoin muut ihmiset saattavat alkaa tunnistaa naisessa miestapaisia piirteitä. Näitä piirteitä ei kuitenkaan välttämättä pidetä soveliaina. Ääriesimerkkinä ovat naisnyrkkeilijät – meidän on vaikea hyväksyä sitä, että naiset lyövät toisiaan. Miesten nyrkkeily on sen sijaan vain urheilua.

Veijolan esimerkissä naisten ja miesten erilaisesta sosiaalistumisesta urheiluun nousevat esiin rooliristiriidat, jotka nainen kohtaa urheillessaan. Jalkapalloa pelaava nainen ”loukkaa” ruumiinkentällään muita esimerkiksi taklaamalla, josta seuraa ristiriita jalkapalloilijan ja naisen roolien välillä. Traditionaalisimmat naiset ovat ratkaisseet rooliristiriidan jättäytymällä pois urheilusta. Edelleen on todettu, että naisurheilijat sopeutuvat tilanteeseen jatkamalla kilpaurheilua mutta keskittymällä naisille hyväksytyihin yksilölajeihin kuten uintiin, tennikseen ja voimisteluun. Jos naiset kuitenkin jatkavat ns. miehistä urheilulajia on heidän havaittu kompensoivan naiseuttaan feminiinisellä ulkonäöllä. (Harris 1981.) Jo 1970-luvulla esiteltiin ns. roolikonfliktiteoria, jonka mukaan urheilevien naisten on kompensoitava miehinen urheilunsa näyttämällä fyysisesti mahdollisimman naisellisilta (Kosonen 1991, 8). On todettu, että rooliristiriidat saattavat olla tilannekohtaisesti stressaavia, mutta eivät useinkaan vakavasti ongelmallisia yksilötasolla. Konfliktit ovat tilannekohtaisia ja siten hallittavissa. Onkin havaittu, että naisurheilijat eivät ole sisäistäneet rooliristiriitoja. (Laitinen 1983, 34.) Jos naisurheilijat eivät koe rooliristiriitoja, voisiko ajatella, että ne naiset joille urheilu rooliristiriitoja aiheuttaa eivät sitä tee. Jos näin on, on se vakava naisten urheilun harrastamista rajoittava tekijä.

5.2 Poikatyttöjä?

Poikatyttö -termiä käytetään kuvailemaan tyttöä, jolla on poikamaisena pidettyjä piirteitä ja käyttäytymistapoja. Kulttuurimme maskuliinisuudesta kertoo se, että ainoastaan tytöistä puhutaan poikatyttöinä, mutta päinvastoin pojista ei puhuta tyttöpoikina. Naisen sukupuolella ei nähdä mitään sellaisia etuoikeuksia, jotka saisivat pojat tavoittelemaan tyttöyttä. Päinvastoin feminiinisyys on miehissä halveksittavaa. Koska sukupuolille ominaiset käyttäytymismallit ovat sosiaalisia konstruktioita, ovat tyttöjen ja poikien tavat seurausta siitä, mikä on havaittu omalle sukupuolelle soveliaaksi käyttäytymiseksi. Phelanin (1993) mukaan poikatyttöys on osa naiseutta: ”Kaikki tytöt kiipeilevät puissa - paitsi ne, jotka uskovat, että tosinaiset eivät kiipeile puissa” (Phelan 1993, 775). Edellisestä johtaen voisi väittää, että pojat leikkivät kotia kunnes sosiaalistuvat miehisiin malleihin. Tyttöpoikuus on siis samalla tavoin osa mieheyttä. Poikatyttö ei välttämättä ole pojaksi sosiaalistunut tyttö, vaan tyttö joka haluaa olla sekä tyttö että poika. Poikatyttöys kertoo tytöille ja pojille asetetuista erilaisista roolijaoista. Poikatyttöyteen voidaan ajatella liittyvän sukupuolipolarisaation ylittävää kaikkivoipaisuutta. Poikatyttöllä on ikään kuin oikeudet molempien sukupuolten käyttäytymismalleihin. (Kaskisaari 1995, 121-125; Hart 1980, 208-209.)

Miestapaista urheilulajia harrastavaa tyttöä pidetään usein poikatyttöinä. Scratonin ym. (1999) tutkimuksessa lähes kaikki naisjalkapalloilijat kuvailivat itseään erilaiseksi perinteisestä naisellisuudesta. Monet kuvailivat itseään poikatyttöksi ja erottivat itsensä kaikesta mitä pitivät feminiinisenä. Kuvailussa ilmeni melkein naisvihan merkkejä. (Scraton ym. 1999, 104-105.) Poikatyttö -termiä voidaan kritisoida siitä, että termi korostaa naisten urheilun ja miesten urheilun luonnollista, biologista eroavaisuutta ja samalla se vähättelee kulttuurisen ja sosiaalisen rakenteen vaikutusta. Termi lähtee ajatuksesta, että ”poikatyttöissä” on jokin biologinen poikkeavuus. (Hall 1996, 16). Naiset pitävät kuitenkin poikatyttö -nimitystä usein kohteliaisuutena (Cox & Thompson 2000, 10). ”Poikatyttö pääsee osalliseksi maskuliinisten ominaisuuksien arvostuksesta – ominaisuuksien, jotka eivät ole kuitenkaan häntä varten” toteaa Kaskisaari (Kaskisaari 1995, 124). Kriittisen näkökulman mukaan kun naiset kuvailevat

itseään poikatyttöiksi, he samalla vahvistavat miehisiä arvoja. (Scraton ym. 1999, 105; Hall 1996, 16.)

Poikamaista urheilua harrastavan tytön poikatyttöys on yleensä hyväksyttyä, mutta mitä tapahtuu kun poikatyttö kasvaa aikuiseksi. Aikuiselta naiselta ei enää hyväksytä samalla tapaa miehiseen elämänalueelle tunkeutumista. Tämä aiheuttaa ristiriitoja naisten identiteetissä. Tällöin naisten ja miesten urheilun erottelu ja feminiinisuuden vs. maskuliinisuuden vaatimukset saattavat aiheuttaa ärtymystä ja turhautumista.

5.3 Naiset nappulakengissä

Jalkapallo naisten lajina on ehkä pulmallisempi kuin moni muu urheilulaji. Jalkapallon historia on pitkä, juontaen juurensa Englannin brutaaleihin katujalkapallo-otteluihin 1100-luvulla (Lahtinen, 1994). Laji yhdistyy voimakkaasti miehiseen kulttuuriin. Monissa lajeissa naiset urheilevat lyhyemmällä suoritusmatkoilla, kevyemmällä välineillä, erilaisilla pistelaskuilla jne. Jalkapallossa kaikki säännöt ovat samanlaisia naisilla ja miehillä. Jalkapallossa, päinvastoin kuin monissa muissa lajeissa, myös varusteet ovat sukupuolesta riippumatta samanlaiset. Peliasusteita, säärisuojia tai nappulakenkiä ei valmisteta erikseen miehille ja naisille. 1980-luvun lopulla naisjalkapalloilijoille yritettiin kehittää omia peliasusteita. Markkinoilla tarjottiin naisten peliasuksi hameshortseja tai pieniä, tiukkoja, nykyisten naislentopalloilijoiden housuja muistuttavia pukineita. Tällaiset asut eivät kuitenkaan myyneet ja ne vedettiin pian markkinoilta. Mielenkiintoiseksi asian tekee se, miksi useassa muussa lajissa naiset ovat ottaneet ”naisellistetut” peliasut omakseen mutta jalkapallossa eivät.

Naiset ovat astuneet miehisiin areenoille pelatessaan jalkapalloa. Jalkapallo on lajijominaisuuksiltaan perinteisesti yhdistetty miehisyyteen ja maskuliinisiin ominaisuuksiin kuten aggressiivisuuteen, kilpailullisuuteen ja voiton tavoitteluun hinnalla millä hyvänsä. Naisten on todettu kuitenkin kehittäneen myös omia

merkityksenantoja jalkapallolle. Naiset kokevat voimakkaasti jalkapallon kautta perinteisesti feminiiniseksi koettuja arvoja kuten yhteenkuuluvuutta, jakamista, kannustamista ja yhteistyötä. Naiset harjoittavat jalkapalloa kuitenkin hyvin miehissä maailmassa. Tyttöjen on todettu aloittavan jalkapalloilun usein miesten: isän, veljen tai miespuolisen ystävän kannustuksesta. Lajin johto ja organisaatiot ovat miessukupuolen miehittämiä. Siten miehet kontrolloivat lajin kehitystä kuten sääntömuutoksia. Naisjalkapalloilun kehitys on ollut täysin riippuvaista miesten jalkapallosta, se ei ole pystynyt kehittymään itsenäisesti. (Scraton ym. 1999.) On aiheellista kysyä vastaako kehitys naisjalkapalloilun tarpeita. Esimerkiksi lajin säännöt tai käytänteet ovat miehien tarpeisiin suunnitellut. Vapaapotkutilanteessa muurissa miehet saavat suojata käsillään nivusiaan mutta naiset eivät saa vastaavasti suojata vartalonsa arkaa paikkaa, rintoja. Selvittäessä asiaa tuomareilta, sain vastaukseksi, että miesten oikeus suojata nivusiaan ei perustu mihinkään sääntöön, vaan se on vakiintunut käytäntö. Sen sijaan rintojen suojaaminen ei ole vakiintunut käytäntö. Naisten jalkapallon alkuaikoina Suomessa oli kuulemma voimassa sääntö, joka salli naisten suojata käsillä rintojaan pelissä. Sääntö kuitenkin poistettiin. Olisi mielenkiintoista tietää kuka säännön alun perin laati ja miksi se laadittiin. Todennäköisesti se liittyi naisen reproduktio tehtävän suojelemiseen. Jotain naisten jalkapallon arvostuksesta Suomessa osoittaa myös se, että Suomen Palloliiton vuosittain julkaisemaan ”Jalkapallokirjaan” naisten SM-sarjajoukkueiden pelaajaluettelot tulivat vasta vuonna 1998 ja naisten 1.divisioonan pelaajat 1999. Miesten sarjoista pelaajaluettelot on jo vuosikymmeniä kerrottu SM-sarja-, 1.divisioona- ja 2.divisioona tason joukkueista. (Suomen Palloliitto 1998, 1999.)

Naisten urheilemisen on todettu olevan hyväksyttyä niin kauan kun se ei vaaranna heidän heteroseksuaalista viehättävyyttään. Normipaineet vaativat naiselta urheilijanakin feminiinistä ulkoasua ja käyttäytymistä. Ulkopuoliset ihmiset läheisinä, yleisönä tai mediassa asettavat naisurheilijoille paineita sopeutua vallitseviin tapoihin. Jalkapallon pelaaminen rikkoo normeja joka tapauksessa. Naisjalkapalloilijoiden on todettu rikkovan normeja joko olemalla hyvin maskuliinisia tai hyvin feminiinisiä. Hyvin naisellisen naisen uskotaan pelkäävän palloa kun taas maskuliinista pelaajaa pidetään poikkeavana

lesbona. Vaikka urheilu voisi olla naisille mahdollisuus kieltäytyä noudattamasta patriarkaalisia naisellisuuden käsityksiä, vain harvat naiset tekevät näin. Naisurheilijat pikemminkin vahvistavat miehistä hegemoniaa. (Kolnes 1995.) Ympäristön asettamat normipaineet ovat ilmeisesti niin suuret. Jalkapallon pelaaminen edellyttää tietynlaisia miestapaisia ominaisuuksia kuten voimaa ja aggressiivisuutta. Naisjalkapalloilijoiden on todettu olevan jatkuvassa sisäisessä ristiriidassa urheilun, sukupuolen ja heteroseksuaalisuuden vaatimusten välillä (Cox & Thompson 2000; Hargreaves 1994, 171; vrt. Laitinen 1983, 34).

Toisin kuin Euroopassa, Pohjois-Amerikassa jalkapalloa ei yhdistetä samalla tavalla miehiseen kulttuuriin. USA:ssa eurooppalaista jalkapalloa (soccer) pidetään jopa soveliaampana naisille kuin miehille. Yksi syy tähän löytyy varmasti lajin historiasta. Jalkapallo syntyi Euroopassa, tarkemmin sanottuna Englannissa ja laji on fokusoitunut miehiseen kulttuuriin täällä vahvasti. USA:ssa lajilla ei ole yhtä pitkää historiaa miehisenä kamppailuna. Toinen selitys erilaisesta suhtautumisesta naisjalkapalloon USA:ssa ja Euroopassa on varmasti lajikirjon poikkeavuus. USA:ssa yksi suosituimmista lajeista on amerikkalainen jalkapallo, joka yhdistyy vahvasti miehiseen kulttuuriin (Sabo & Panepinto 1990, 115-126). Amerikkalainen jalkapallo on eurooppalaista jalkapalloa fyysisesti rajumpaa ja siten yhdistettävissä selkeämmin miehiseen urheilukulttuuriin. Eurooppalainen jalkapallo on jäänyt ikään kuin amerikkalaista versiotaan pehmeämpänä lajina naisten harrastukseksi.

Vaikka jalkapalloa pelaavan naisen on todettu rikkovan yhteiskunnassa vallitsevia normeja, saattaa lajilla olla kuitenkin emansipoiva eli naisten asemaa parantava vaikutus. Jalkapallon pelaaminen voi olla naisille vapauttava kokemus löytää oman ruumiillisuuden monipuoliset mahdollisuudet urheilussa ja poiketa näin perinteisistä feminiinisistä käytännöistä (Cox & Thompson 1999). Jalkapalloa voidaan pitää vapauttavana myös siinä mielessä, että laji ei vaadi tietynlaista ehdotonta ruumiinrakennetta. Voimistelijan täytyy olla hoikka, lentopalloilijan pitkä ja mäkihyppääjän kevyt – jalkapalloilijana voi sen sijaan menestyä lähes minkä kokoinen ja muotoinen ihminen tahansa.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kerrotaan miten naisjalkapalloilijoita koskeva tutkimus toteutettiin. Aluksi tarkennetaan tutkimusongelmia ja hypoteeseja. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen kohdejoukko.

Luvussa kerrotaan myös tutkimuksen strategisista valinnoista, laadullisesta ja tapaustutkimuksesta. Niistä edetään tutkimusmenetelmiin eli osallistuvaan havainnointiin ja teemahaastatteluun. Lopuksi esitellään tulosten analysointitavat ja arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta.

6.1. Tutkimusongelmat ja hypoteesit

Tämän tutkimuksen tutkimusongelmat ja hypoteesit nousevat ensisijaisesti omista kokemuksistani naisjalkapalloilusta ja siitä, millaista on olla naisjalkapalloilija kulttuurissamme. Tutkimusongelmat ja hypoteesit ovat jäsentyneet ja tarkentuneet aikaisempien naisjalkapalloa ja naisurheilua käsittelevien tutkimusten myötä.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on kiinnostus määritellä naisjalkapalloilijan olemus. Ihmisillä on stereotyyppisiä mielikuvia naisjalkapalloilijoiden ulkonäöstä ja olemuksesta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää vastaavatko stereotypiat todellisuutta ja onko ylipäätään olemassa mitään kaikille naisjalkapalloilijoille yhteisiä piirteitä. Tutkimuksessa pyritään selvittämään ovatko naisjalkapalloilijat stereotypian mukaisesti jollakin tavalla enemmän maskuliinisia ja vähemmän feminiinisiä kuin sukupuolinormit olemuksellaan täyttävät naiset.

Jalkapallo -kulttuuri sisältää vahvasti miestapaisia ominaisuuksia. Jalkapallon pelaaminen edellyttää näiden ominaisuuksien omaksumista. Miestapaisten toimintojen omaksuminen jalkapallossa on eräällä tavalla ehdotonta, sillä

muuten laji menettää perusolemuksena. Kun jalkapallo vaatii välttämättä miestapaisten toimintojen sisäistämistä, sulkeeko laji samalla naistapaisuuden täysin ulos itsestään. Tämän tutkimuksen tärkeimmäksi tutkimustehtäväksi nousee naisjalkapalloilijoiden tarkastelu nykyaikaisen yhteiskunnan kulttuurikontekstissa. Tutkimuksessa pyritään selvittämään miten naisjalkapalloilijat kokevat perinteisesti maskuliinisena pidetyn urheilulajin ja oman sukupuolensa yhdistämisen. Kyseenalaistaako jalkapallo taklauksineen naiseuden? Voiko nainen olla normaali nainen ja pelata jalkapalloa? Vai ovatko jalkapalloilevat naiset poikkeuksetta miehisiä poikatyttöjä?

Tutkimuksen lähtökohtana on se, että naisurheilua ja naisjalkapalloa määrittävät historiasta juontuvat heteroseksuaaliset mielikuvat. Yhteiskunnassa on olemassa tiettyjä odotuksia jotka yhdistämme miehiin tai naisiin. Naisilta vaaditaan perinteisesti feminiinisiä käyttäytymismalleja kuten perheen perustamista. Miehiltä sen sijaan odotetaan perinteisesti esimerkiksi nousujohteista työuraa. Rooliodotukset ovat toki murroksessa ja löystymässä, mutta silti edelleen joitakin toimintoja yhdistetään selkeämmin joko miehiin tai naisiin. Jalkapalloa pelatessaan naiset ovat omaksuneet tiettyjä miestapaisia rooleja kuten kilpailemisen ja fyysisyyden. Samoilta naisilta yhteiskunta odottaa kuitenkin naisroolin noudattamista. Naisjalkapalloilijoilla saattaa olla ristiriitaisia paineita vastata ympäristön asettamiin odotuksiin. Tämän tutkimuksen yksi tavoite on selvittää kokevatko naisjalkapalloilijat ristiriitaisia odotuksia tekemisistään ja jos kokevat, niin millaisia nämä odotukset ovat ja miten niihin on sopeuduttu. Tavoitteena on lisäksi selvittää millaisia ovat asenteet naisjalkapalloa kohtaan. Tarkoituksena on selvittää ympäristön asenteiden lisäksi myös naisjalkapalloilijoiden omat asenteet lajiaan kohtaan. Olettamuksena on se, että jos harrastaja ei arvosta lajiaan itse, on arvostusta mahdotonta saada myöskään ulkopuolelta.

6.2 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuksen kohdejoukkona toimi naisten jalkapallon 1. divisioonassa pelaava joukkue. Tutkittavaan joukkueeseen kuului 19 pelaajaa sekä valmentaja, huoltaja ja joukkueenjohtaja. Pelaajien keski-ikä oli 21 vuotta, joukkueen nuorimman ollessa 15-vuotias ja vanhimman 28-vuotias. Tutkitut pelaajat olivat aloittaneet pelaamisen keskimäärin 9-vuotiaana ja pelanneet jalkapalloa keskimäärin 12 vuotta. Pelaajien elämäntilanteet vaihtelivat suuresti: jotkut opiskelivat ja osa kävi töissä. Osa pelaajista asui lapsuudenkodissaan, osa taas omassa kodissaan yksin tai puolisonsa kanssa. Kahdella joukkueen pelaajista oli omia lapsia. Noin puolet joukkueen pelaajista oli pelannut jalkapalloa joskus korkeimmalla eli SM-sarja tasolla. Joukkueen pelaajista kaksi oli pelannut tyttöjen tai naisten maaotteluita.

Itse olen pelannut kohdejoukkonani toimivassa joukkueessa seitsemän kautta. Pelasin joukkueessa myös tutkimusta suorittaessani. Itse tutkijana olen siis aktiivinen osa tutkimusjoukkoa, havainnointini kohdetta. Tunnen suurimman osan joukkueen pelaajista pitkältä ajalta.

Tutkimuksen toisen aineiston muodostaa yksi naisjalkapallon kokeneen toimijan haastattelu. Haastateltuna on yksi naisjalkapalloilun pioneereista Suomessa. Hän on aikoinaan pelannut jalkapalloa SM-sarja- ja maajoukkueetasolla yli kymmenen vuotta ja sen jälkeen valmentanut ja toiminut jalkapallon johtotehtävissä lähes koko elämänsä ajan. Haastateltu tuntee naisjalkapalloilun kehityksen Suomessa erittäin laajasti.

6.3 Laadullinen tutkimus

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi valittiin laadulliset menetelmät, sillä tavoitteena oli päästä lähelle ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia. Persoonallisia kokemuksia ja tunteita olisi vaikeaa tai oikeastaan lähes

mahdotonta tutkia kvantitatiivisin, määrällisin menetelmin. Ei ole mahdollista mitata määrällisesti rakkautta tai jännitystä. Esimerkiksi olisi absurdia ilmoittaa jännityksen määräksi kaksi kiloa. Ihmisten kokemusten tutkiminen vaatii kvalitatiivisen eli laadullisen menetelmän hyväksikäyttöä.

Laadullisessa tutkimuksessa, toisin kuin määrällisessä, kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotannalla. Tutkimusjoukon valinta riippuu ilmiön määrittelystä. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2000, 155; Eskola & Suoranta 1998, 17-18.) Myös tämän tutkimuksen kohdejoukko valittiin tarkoituksenmukaisesti. Kohdejoukoksi oli luonnollista valita tutkijan hyvin tuntema naisjalkapallojoukkue. Pelatessani itse joukkueessa olin jo valmiiksi mukana kohdejoukon sisäisessä maailmassa. Yhteisen taustan ja ajatusmaailman jakaminen helpottavat aineistosta esiin nousseiden asioiden ymmärtämistä ja tulkintojen tekemistä. Kohdejoukon tarkoituksenmukainen valinta helpotti aineiston tulkinnan lisäksi tutkimuksen valmistelua ja toteuttamista.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei voi sanoutua irti arvolähtökohdista. Arvot muovaavat vahvasti sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimiamme ilmiöitä. (Hirsjärvi ym. 2000, 155; Eskola & Suoranta 1998, 17-18.) Tässä tutkimuksessa tutkijan omat arvot ja kokemukset jäsentävät vahvasti tutkimusta. Tutkimuskohde on minulle erittäin tuttu. Tuttuudesta johtuen minulla on vahvoja ennakkokäsityksiä ja hypoteeseja tutkimusongelmista. Tutkimuksen kohteen, naisjalkapallon, hyvä tuntemus ennalta on vahvuus. Liika tuttuus voi olla tutkimukselle kuitenkin myös haitallista. Tuttuus saattaa estää tutkijaa näkemästä ja havaitsemasta asioita, jotka yhteisön ulkopuolinen ihminen havaitsisi. Toisaalta tutkimushenkilöt eivät välttämättä puhu tutulle asioista, joista saattaisivat puhua vieraille. Tutkijan rooliin siirtyessäni pyrin tiedostamaan ennakkokäsitykseni ja irrottautumaan niistä. Pyrin olemaan avoin kaikille mahdollisille havainnoille. Objektiivisuuden on sanottu syntyvän juuri oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta (Eskola & Suoranta 1998, 17). Täyteen objektiivisuuteen on kuitenkin mahdotonta päästä eikä se välttämättä ole edes ihanteellista (ks. Keller, 1988). Omat kokemukseni naisena ja jalkapalloilijana jäsentävät vahvasti tätä tutkimusta.

Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen taustalla ei useinkaan ole teoriaa, vaan sen tarkoituksena on paljastaa ennalta odottamattomia seikkoja. Sitä mikä on tärkeää ei määrää tutkija, vaan aineisto. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään siis induktiivista analyysia. (Hirsjärvi ym. 2000, 152-155.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma on usein avoin. Tällöin korostuu ilmiöiden prosessiluonne. (Eskola & Suoranta 1998, 16.) Teoreettista viitekehystä ei ole tarpeellista lyödä lukkoon tutkimuksen alkuvaiheessa. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä kerätä aineistoa, joka mahdollistaa ilmiön monenlaiset tarkastelut. Näkökulmaa tulee voida tarvittaessa vaihtaa. (Alasuutari 1999, 84.) Tässä tutkimuksessa tutkimussuunnitelma oli laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti avoin. Ensimmäiseksi päätettiin tehdä aineiston keräämiseksi osallistuvaa havainnointia kolmen kuukauden ajan kesällä 2002. Myös haastattelujen tekemistä mietittiin jo alkuvaiheessa. Osallistuvan havainnoinnin aikana tutkimusaineistoksi päätettiin lisätä kyselyitä sekä lehtileikkeitä. Haastatteluja tehtiin lopulta vain yksi, alkuperäisestä useammasta haastattelusta poiketen. Aineiston lopullinen keruu ja muotoutuminen jatkuivat koko kesän ja syksyn 2002 ajan. Kun aineisto kyllääntyy lisäaineiston keruu tulee tarpeettomaksi. Kyllääntymisen jälkeen lisäaineisto ei tuo enää merkityksellistä uutta informaatiota tarkasteltavaan ongelmaan.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulosten tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessin ajalle (Eskola & Suoranta 1998, 16). Tässä tutkimuksessa tulosten tulkinta alkoi heti osallistuvan havainnoin alettua ja jatkui koko kirjallisen työn tuottamisen loppuun asti. Koko tutkimusprosessin ajan kestävä tulkinta edesauttoi tutkimusongelmien jäsentymistä ja menetelmien täydentämistä.

6.4 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus (case study) on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen muoto. Se sopii käytettäväksi erityisesti silloin kun ollaan kiinnostuneita luonnollisista tilanteista, tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista, yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista ja syy-seuraussuhteista. Tapaustutkimus on kokonaisvaltaista ja systemaattista todellisuuden lähikuvausta ja tulkintaa. (Syrjälä & Ahonen & Syrjäläinen & Saari 1996, 12-13.) Tapaustutkimuksella halutaan saada yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa yksittäisestä ilmiöstä ja pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevista ilmiöistä (Hirsjärvi ym. 2000, 123). Tapaustutkimus soveltuu näin ollen hyvin tämän tutkimuksen menetelmäksi. Tavoitteena on saada nimenomaan yksityiskohtaista tietoa. Kaikkia suomalaisia naisjalkapalloilijoita koskevaa yksityiskohtaista tietoa tuottavaa tutkimusta tai edes kattavaa otantaa olisi vaikeaa toteuttaa. Siksi tapaustutkimus soveltuu parhaiten tämän tutkimuksen ongelmien selvittämiseen.

Tapaustutkimus on naturalistista siinä mielessä, että siihen ei liity mitään keinotekoisia järjestelyjä, vaan ilmiöitä tutkitaan niiden luonnollisessa ympäristössä (Syrjälä ym. 1996, 13-14; Hirsjärvi ym. 2000, 123). Naisjalkapalloilijoita tutkittaessa ei käytetty mitään keinotekoisia järjestelyjä vaan pelaajia havainnoitiin heidän luonnollisessa ympäristössään ja tekemisissään. Pelaajille kerrottiin havainnoinnista mutta sen tarkkoja osia ei paljastettu, ettei se muuttaisi käyttäytymistä. Kun ihmisille kerrotaan, että heitä havainnoidaan saattaa se vaikuttaa heidän käyttäytymistään. Tässä tutkimuksessa havainnointi kesti kuitenkin niin kauan, ettei kohdejoukko enää muistanut tutkimustehtävää. Tämä mahdollisti tutkittujen tarkkailemisen luonnollisessa ympäristössä.

Tapaustutkimuksessa aineiston hankinta on avointa ja strukturoimatonta. Myös tässä tutkimuksessa aineiston hankinta oli pääasiallisesti avointa. Havainnointia helpottamaan laadittiin kuitenkin viitteellinen havainnointirunko (liite 2). Tapaustutkimuksessa aineistoa kerätään useita metodeja käyttämällä kuten

havainnoimalla, haastattelemalla tai dokumentteja tutkimalla. Tapaustutkimuksessa osallistujien toiminta näkyy esitettyinä suorina lainauksina puheesta ja toiminnoista tai kuvina tapahtumista. (Syrjälä ym. 1996, 13-14; Hirsjärvi ym. 2000, 123.)

Tapaustutkimuksessa tutkija ja tutkittavat ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tutkimus vaatii luottamusta tutkijan ja tutkittavien välillä. (Syrjälä ym. 1996, 14-16.) Tässä tutkimuksessa luotettavuus syntyi kohdejoukon tuttuudesta. Tapaustutkimuksen voidaan sanoa olevan arvosidonnaista, partikularistista, deskriptiivistä, heuristista ja induktiivista. Tapaustutkimuksen arvosidonnaisuus merkitsee tutkijan arvomaailman tunnustamista. Oleellista onkin, että nämä arvot pyritään mahdollisimman hyvin tiedostamaan ja tuomaan esiin. Partikularistisuudella tarkoitetaan tutkimuksen keskittymistä tiettyyn tilanteeseen, tapahtumaan, ohjelmaan tai ilmiöön. Tapaus on yksittäinen esimerkki jostain suuremmasta kokonaisuudesta, tässä tutkimuksessa naisjalkapalloilijoista. Deskriptiivisyys viittaa kuvauksen ”tiheyteen”. Tapaustutkimus kuvatessaan prosesseja ja niiden muutosta on usein pitkittäistutkimus. Heuristisuus merkitsee, että tapaustutkimusten tulisi lisätä ihmisten ymmärrystä tutkittavista ilmiöistä. Tapaustutkimuksen induktiivisuudella tarkoitetaan, että tutkimus etenee käytännöstä hypoteeseiksi eikä päinvastoin. (Syrjälä ym. 1996, 14-16.)

6.5 Käytetyt tutkimusmenetelmät

Tämän tutkimuksen tavoitteena on päästä lähelle naisjalkapalloilijoiden henkilökohtaisia kokemusmaailmoja. Tavoitteeseen pääsyn edellytyksenä ovat laadulliset tutkimusmenetelmät. Tutkimusmenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia, johon kytkettiin kyselyitä. Aineistoa täydennettiin lehtileikkeillä. Lisäksi aineiston keräämiseksi tehtiin yksi teemahaastattelu.

Naisjalkapalloilijoiden tutkimisen edellyttämät menetelmät jäsenyivät tutkimuksen edetessä. Toteutus aloitettiin osallistuvalla havainnoinnilla, joka nosti esiin lisää tutkimuksen kannalta oleellisia teemoja.

6.5.1 Osallistuva havainnointi

Osallistuvuus on keskeistä suurelle osalle kvalitatiivista tutkimusta (Eskola & Suoranta 1998, 16). Tässä tutkimuksessa osallistuvuudella on erittäin suuri merkitys. Kenttätyöllä tutkija pyrkii pääsemään läheisiin kosketuksiin tutkittavien kanssa. Osallistuvasta havainnoinnista puhutaan silloin kun tutkija on fyysisesti läsnä tutkimuskohteessa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan osallistumisen aste vaihtelee. Tutkimuskohteen tuttuus määrittelee aineistonkeruun tarvetta. (Syrjälä ym. 1996, 84-85.)

Tässä tutkimuksessa käytettiin osallistuvaa havainnointia välineenä naisjalkapallojoukkueen tarkastelemiseen. Osallistuva havainnointi toteutettiin havainnoimalla yhtä naisjalkapallojoukkuetta pelikaudella kolmen kuukauden ajan kesällä 2002. Tutkimuksen eettisyyden ja oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi havainnoinnista kerrottiin pelaajille ennen sen suorittamista. Joukkueelle kerrottiin pääpiirteissään tutkimuksen tavoite ja aihealueet. Jokaiselle pelaajalle annettiin mahdollisuus ilmoittaa kirjallisesti mikäli tämä ei halunnut osallistua tutkimukseen. Joukkueen kaikki pelaajat olivat kuitenkin innokkaita osallistumaan tutkimukseen. Havainnoinnin tarkkoja osa-alueita ei kerrottu pelaajille, jotta se ei aiheuttaisi muutoksia käyttäytymisessä.

Osallistuvaa havainnointia helpottamaan suunniteltiin havainnointirunko (liite 2). Havainnointia suunniteltiin suoritettavaksi kolmessa eri tilanteessa: harjoituksissa, peleissä ja illanvietoissa. Jo tutkimuksen suorittamisen alussa totesin, että ulkonäköön liittyvän havainnoinnin suunnittelu olisi helppoa. Muuten tutkimusongelmiin liittyviä tekijöitä oli vaikeaa määritellä havainnointirunkoon. Havainnoinnissa keskityttiin pelaajien ulkonäköön: hiuksiin, meikkaukseen, vaatetukseen ja korujen käyttöön. Havainnointirunkoon

laadittiin lisäksi apukysymyksiä pelaajien käyttäytymisestä kuten: Kuka puhui? Mistä keskusteltiin? Miten käyttäydyttiin? Joukkueen toimintatavat/ rutiinit? Kysymyksillä ennakoitiin asioita, joihin saattaisin tutkijana kiinnittää huomiota joukkueen kanssa toimiessani. Kysymykset toimivat siis viitteellisinä alakysymyksillä kysymykselle: ”Mihin kiinnitin huomiota?”

Havainnointirungon mukainen havainnointi suoritettiin kolmessa harjoituksessa, kahdessa pelissä ja kolmessa illanvietossa. Lisäksi tein yksittäisiä havaintoja aina joukkueen kanssa toimiessani. Havainnointi toteutettiin pelaajien huomaamatta. Alkuvaiheessa osa pelaajista muisti tutkimustehtäväni ja kyseli mitä tarkkailin. Harva pelaaja kuitenkaan myöhemmin edes muisti tekeillä olevaa tutkimusta. Käytännössä havainnointia vaikeutti se, että en halunnut pelaajien näkevän minun tekevän merkintöjä. Siksi päädyinkin useimmiten tekemään merkinnät vasta kotona harjoituksen, pelin tai illanvieton jälkeen.

Heti aloitettuani havainnoinnin, aloin tekemään tulkintoja materiaalista. Havaitsin, että ulkonäköseikkojen havainnointi vahvisti ennalta tietämäni asiat. Se ei tuottanut minulle oikeastaan mitään uutta tietoa. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että joukkue ja havainnointirungon asiat olivat minulle niin tuttuja ja itsestään selviä. Havainnointi onnistui pelaajien ulkonäön ja joukkueen käytänteiden osalta. Ihmisten asenteita, tuntemuksia ja mielipiteitä oli kuitenkin havainnoimalla mahdotonta saada esiin.

Koska havainnointi ei varsinaisesti tuottanut tietoa pelaajien kokemuksista ja asenteista päätettiin siihen liittää avoimia kyselyitä (liite 3). Kyselyitä oli yhteensä neljä ja ne tehtiin noin kuukauden välein ensimmäinen kesäkuussa ja viimeinen syyskuussa 2002. Kyselyt suoritettiin joukkueen yhteisillä pelimatkoilla tai muissa kokoontumisissa. Kyselyihin vastasi 18 pelaajaa (itse olen joukkueen 19:s pelaaja enkä vastannut kyselyihin).

Ensimmäisen kyselyn tarkoituksena oli selvittää taustatietoja kohdejoukon pelaajista sekä jalkapallouraan liittyviä tekijöitä. Ensimmäisen kyselyn oli tarkoitus olla helposti vastattavissa ja toimia johdatteluna aiheeseen. Toisessa kyselyssä paneuduttiin syvällisemmin naiseus-teemaan. Siinä kysyttiin mm.

yleisellä tasolla sitä, millaisia ominaisuuksia ulkonäössä, käyttäytymisessä ja luonteenpiirteissä pelaajat yhdistävät miehekkääseen tai naiselliseen ihmiseen. Näillä kysymyksillä pyrittiin saamaan pelaaja lähemmäksi aihetta ja samalla luomaan pohjaa oman olemuksen reflektointiin. Osa pelaajista koki toisen kyselyn kysymykset vaikeiksi. Vaikeutta valitteleville painotin, ettei kyselyyn ole oikeita vastauksia vaan, että jokaisen on tarkoitus vastata omien kokemuksiensa ja tuntemuksiensa pohjalta. Kolmannessa kyselyssä paneuduttiin asenteiden kartoittamiseen. Tarkoituksena oli saada selville millaisia asenteita naisjalkapalloilijat kokevat ulkopuolisilla ihmisillä olevan lajista. Neljännessä eli viimeisessä kyselyssä tarkasteltiin sitä, millaisia jalkapallon pelaajat ovat tai millaisia niiden tulisi olla. Lisäksi pyrittiin selvittämään kohdejoukon pelaajien käsityksiä naisjalkapalloilijoiden olemuksesta.

Kyselyt suunniteltiin tarkoituksella lyhyiksi, jotta tutkitut jaksaisivat keskittyä vastaamaan niihin huolella. Tämä suunnitelma onnistui hyvin. Lähes kaikki pelaajat paneutuivat vastauksiinsa, mikä ilmeni vastauksien pituuksista – kyselyihin ei oltu tyydytty vastaamaan vain yhdellä tai kahdella sanalla vaan useammalla lauseella. Kyselyistä saatu tutkimusaineisto olikin hyvin rikasta ja monimuotoista. Avoimien kyselyjen liittäminen havainnointiin oli onnistunut valinta.

Aineistoa täydennettiin kyselyjen lisäksi lehtileikkeillä, jotka käsittelivät joukkuetta ja sen pelaajia. Lehtileikkeitä kertyi yhteensä 40 kappaletta. Suurin osa lehtileikkeistä oli julkaistu Keski-suomalainen -lehdessä. Lehtileikkeisiin sisältyi myös artikkeleita vierasottelupaikkakunnilla ilmestyvistä lehdistä kuten Kalevasta, Pohjalaisesta, Keskipohjanmaasta, Kouvolan Sanomista, Satakunnan Kansasta, Etelä-Suomen Sanomista, Iisalmen Sanomista ja Savon Sanomista. Lisäksi yksittäisiä lehtileikkeitä koottiin Suur-Jyväskylä lehdestä, Keski-Suomen Viikosta ja City-lehdestä.

6.5.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on eräänlaista keskustelua. Haastattelussa ohjat ovat kuitenkin haastattelijalla, se ei ole tasa-arvoista samoin kuin jokapäiväinen keskustelu. Haastattelu on kuitenkin vuorovaikutusta, jossa sen molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa (Eskola & Suoranta 1998, 86; Hirsjärvi ym. 2000, 194.)

Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa keskustelun aihepiirit on etukäteen suunniteltu, mutta kysymyksiä ei ole määritelty tarkasti. Haastattelijalla on vain lista teemoista, joita haastattelussa tullaan käsittelemään. (Hirsjärvi ym. 2000, 195; Eskola & Suoranta 1998, 87.) Vapaamuotoinen teemahaastattelu muistuttaa paljon tavallista keskustelutilannetta (Alasuutari 1999, 145). Teemahaastattelu valittiin tämän tutkimuksen menetelmäksi aiheen luonteen vuoksi. Tutkimusongelmat sisältävät teemoja, joita tutkittava ei ole todennäköisesti tottunut sanallisesti ilmaisemaan. Teemojen avulla haastateltu niin sanotusti johdateltiin aiheeseen. Teeman sisällä haastatellulla oli kuitenkin täysin rajoittamattomat mahdollisuudet puhua kokemuksistaan. Naisjalkapalloaiheeseen johdattelu tehtiin puhumalla haastatellun jalkapallourasta. Varsinaisina pääteemoina haastattelussa olivat asenteet naisjalkapalloa kohtaan, naisjalkapalloilijoiden rooliristiriidat sekä naisjalkapalloilijoiden ominaisuudet (liite 4).

Teemahaastattelulla pyrittiin saamaan historiallista perspektiiviä sekä syvyyttä tutkimusaineistoon. Teemahaastattelu suoritettiin osallistuvan havainnoinnin jälkeen. Siten haastattelussa pystyttiin paneutumaan havainnoinnissa ilmi tulleisiin asioihin ja syventämään tutkittavien ilmiöiden ymmärtämystä. Haastatellun valintaan vaikutti lähinnä henkilön pitkä ja laaja kokemus naisjalkapallon tilasta Suomessa. Tunsin haastatellun naisen taustat, millä perusteella tein valinnan. Haastattelussa pyrittiin saamaan esille haastatellun omien kokemusten lisäksi valmentajana havaittuja muiden pelaajien tuntemuksia. Lisäksi tarkastelussa pyrittiin saamaan esiin historiallista perspektiiviä ja mahdollista muutosta.

Teemahaastattelu toteutettiin syksyllä 2002 osallistuvan havainnoinnin jälkeen. Haastattelun kesto oli reilu puoli tuntia. Tekstiä syntyi litteroituna kuusi sivua.

6.6 Tulosten analysointi

Laadullisen tutkimuksen ongelmallisimmaksi vaiheeksi on todettu tulkintojen tekeminen (Eskola & Suoranta 1998, 147). Ongelmallisuus muodostuu siitä, että tutkijalla on valittavanaan lukuisia erilaisia aineiston lähestymis- ja käsittelytapoja. Eskolan ja Suorannan mukaan tulkintojen hedelmällisyys ja osuvuus ovat kiinni tutkijan tieteellisestä mielikuvituksesta (Eskola & Suoranta 1998, 147). Vaikka tulkintojen tekeminen olikin tässä tutkimuksessa aika ajoin vaikeaa, oli se samalla erittäin mielenkiintoista ja antoisaa. Jotta lukija pystyisi seuraamaan tutkimuksen tulosten analysoinnin etenemistä, esitän kuvauksen analysointiprosessistani. Tämä kuvaus antaa lukijalle myös mahdollisuuden arvioida tulkintojeni periaatteita.

Aineiston tulkinta alkoi heti osallistuvan havainnoinnin alettua. Kirjoitin ylös havainnoimiani asioita ja pohdin, miksi kiinnitin huomiota johonkin asiaan ja miten se liittyi tutkimusongelmiini. Kesken jalkapalloharjoitusten, kuullessani esimerkiksi jonkun kommentin tai havaitessani jonkun teon, saatoin saada tutkimukseeni liittyvän oivalluksen asiasta.

Eri aineistojeni keräämisen jälkeen aloitin systemaattisemman tulkinnan. Sisältäni lähtevä kiinnostus tutkimuksen aihetta kohtaan sai minut perehtymään aineistoihini innokkaasti. Luin läpi havaintojani, kyselyitä ja haastattelua rinnakkain uudelleen ja uudelleen. Vähitellen, eri tasoisten oivallusten myötä palikat asettuivat oikeille paikoilleen. Eri aineistojeni tietoja yhdistelemällä pääsin käsiksi tutkimusongelmiini. Pyrin löytämään ja nostamaan esiin aineistoistani samankaltaisuuksia, keskeisiä piirteitä. Toisaalta en halunnut unohtaa myöskään yksittäisiä tapahtumia tai vastauksia. Ajattelin, että myös yksittäinen, joukosta eriävä vastaus saattaisi olla tutkimukseni kannalta

merkityksellinen – kyseessähan kun oli ihmisten yksilöllisten kokemusten tutkiminen.

Tulkintani etenee induktiivisesta deduktiiviseen eli yksittäisestä yleiseen. Yksittäisistä tapauksista edetään tulkintaan ja aiheen teemoitteluun. Kaiken kattavia tulkintoja on aineistostani kuitenkin mahdotonta tehdä. Toisaalta eihän se olisi tapaustutkimuksen perimmäinen pyrkimyskään.

Mikään yksittäinen havainto tai kysymys ei vastannut tiettyyn tutkimusongelmaan, vaan vastaukset muodostuivat eri aineistoista kootuista kokonaisuuksista. Tulosten tulkinnassa en käsittele yksittäin jokaista havainnoinnissa, kyselyissä tai haastattelussa esiin nousutta kysymystä. Sen sijaan olen koonnut tuloksia teemoittain eri menetelmien luomista aineistoista. Osa kyselyissä tai haastattelussa esitetyistä kysymyksistä toimi teemaan johdattelevina. Niiden tarkoituksena ei ollutkaan tuottaa varsinaista tietoa tutkimusongelmistani vaan enemminkin johdatella vastaaja tai haastateltu pohtimaan asioita. Kohdejoukon jäsenet eivät välttämättä olleet aikaisemmin verbaalisesti reflektoineet naiseuteen ja jalkapalloon liittyviä kysymyksiä. Siksi johdattelukysymykset katsottiin tärkeiksi. Tulkinnassa käytettiin siis vain sellaisten kysymysten vastauksia, joilla oli merkitystä tutkimusongelmien kannalta.

Tehdessäni tulkintoja omasta aineistostani palasin samalla aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin. Vertasin aikaisempien tutkimusten tuloksia omiin tulkintoihini. Etsin niistä yhdenmukaisuuksia ja eroavaisuuksia.

6.7 Tutkimuksen luotettavuus

Kvalitatiivisen tutkimuksen tulosten luotettavuutta ei voida mitata tilastollisilla mittareilla kuten kvantitatiivisissa tutkimuksissa. Määrällisessä tutkimuksessa tyypillisesti käytettyjä, tutkimuksen luotettavuutta ilmaisevia, termejä reliabiliteetti ja validiteetti pyritään sen sijaan laadullisessa tutkimuksessa välttämään.

Esimerkiksi tapaustutkimuksen tekijä voi päätellä, että ihmistä koskevat kuvaukset ovat aina ainutkertaisia eikä välttämättä ole kahta samanlaista tapausta. Perinteiset luotettavuuden (reliabelius) ja pätevyyden (validius) arviointit eivät siis tule kyseeseen. (Hirsjärvi ym. 2000, 213-214.) Kuitenkin myös laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tulee jollakin menetelmällä arvioida.

Tähän tutkimukseen kerättiin aineistoa usealla eri menetelmällä. Näin pyrittiin saamaan laaja-alaisempaa ja luotettavampaa tietoa asiasta. Tutkimusaineistoa kerättiin siis usealla eri tavalla. Aineiston triangulaatio ja monimuotoisuus tuovat analyysiin syvyyttä ja lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.

Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioiva tekijä on se, miten hyvin tutkija on kuvannut lukijalleen sitä, mitä hän on tutkimuksessaan tehnyt ja miten hän on päätenyt saatuihin tuloksiin (Hirsjärvi ym. 2000, 214). Tämän tutkimuksen kulku käytännössä on selvitetty ”Tutkimuksen toteuttaminen” -kappaleen alaluvuissa sekä ”Tulokset” osiossa. Olen pyrkinyt kuvaamaan ratkaisujani, esiolettamuksiani ja tieteenfilosofisia lähtökohtiani mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

Aineiston keräämiseksi laaditut kyselyt suunniteltiin tarkoituksenmukaisesti. Samaa asiaa saatettiin kysyä eri kyselyissä eri tavalla muotoiltuna. Esimerkiksi kysymykset: ”Mikä/kuka sai sinut aloittamaan jalkapalloilun?”, ”Mitkä asiat ovat saaneet sinut jatkamaan jalkapallon pelaamista?” ja ”Miten perheenjäsenesi ja ystäväsi suhtautuvat siihen, että pelaat jalkapalloa?” liittyvät kaikki samaan, perheen ja ystävien merkitystä kartoittavaan teemaan. Se, että samaa asiaa kysytään eri tavalla, lisää niistä saatujen samankaltaisten vastausten merkityksellisyyttä ja tulkintojen painoarvoa.

Laadullisen tiedon luotettavuudessa on kyse tulkintojen pätevyydestä (Eskola & Suoranta 1998, 211-215). Minulla tulkintojen tekemistä edesauttoi pitkä kokemukseni naisjalkapalloilusta ja jalkapallokulttuurista yleisesti. Se, että olin sisällä tutkimassani kulttuurissa mahdollisti tulkintojen tekemisen ulospäin yksinkertaisiltakin näyttävistä tapahtumista. Työni tulososiossa, tulkintoja

tehdessäni esitän lukijalle suoria lainauksia aineistoistani. Tämä menettely antaa lukijalle mahdollisuuden todeta, miten tulkinta on muodostettu.

Aineistojen tulkitsemisen jälkeen, annoin kahden tutkimuksen kohdejoukon pelaajan lukea tulkintani. Tutkimuksen luetuttaminen kohdejoukon jäsenillä varmentaa tulosten luotettavuutta.

7 TULOKSET

Tutkimusaineisto oli täynnä mielenkiintoisia ja rikkaita yksityiskohtia. Koska itse olen ollut hyvin läheisesti tekemisissä naisjalkapalloilun kanssa vuosia, minulla oli vahvoja ennako-olettamuksia tutkimuksen tuloksista. Tulokset ovat osittain tukeneet ennako-olettamuksiani, mutta toisaalta tutkimuksen kuluessa ja aineistoa tulkittaessa on esiin noussut myös yllättäviä seikkoja.

Tutkimuksen tulokset on jaoteltu teemoittain. Aluksi keskitytään pohtimaan sitä, millaiset naiset pelaavat jalkapalloa. Tuloksissa käsitellään naisjalkapalloilijoiden pelaajauraa, sitä mikä on saanut naiset aloittamaan lajin ja toisaalta mitkä tekijät ovat kannustaneet jatkamaan harrastusta. Tämän jälkeen tarkastelussa pyritään selvittämään onko naisjalkapalloilijoilla yhdistäviä piirteitä ja jos on niin mitä ne ovat. Lisäksi pohditaan naisjalkapalloilijoiden ulkoiseen olemukseen liittyviä seikkoja ja toisaalta pelaajien omia sisäisiä kokemuksia naiseudestaan. Tämän jälkeen tarkastellaan mahdollisia naisjalkapalloilijoilla esiintyviä rooliristiriitoja. Lisäksi tuloksissa pohditaan yleisesti ihmisten suhtautumista ja asenteita naisjalkapalloa kohtaan. Lopuksi tarkasteluun nostetaan naisjalkapalloilijoiden kuvaus mediassa.

Tulokset osoittavat, etteivät naisjalkapalloilijat tietoisesti juurikaan koe ristiriitoja harrastuksensa ja sukupuolensa välillä. Toisaalta aineistosta käy ilmi naisjalkapallon arvostuksen puute ja se, että naiset joutuvat perustelemaan ja todistelemaan lajivalintaansa muille ihmisille. Ihmisillä on naisjalkapalloilijoista edelleenkin stereotyyppisiä mielikuvia. Todellisuudessa jalkapalloa pelaavat naiset eivät ole läheskään samanlaisia. Toisaalta jalkapalloilevista naisista voi löytää myös yhdistäviä, perinteisesti maskuliinisina pidettyjä luonteenpiirteitä ja käyttäytymismalleja kuten kunnianhimo, kilpailullisuus ja kontaktipelin omaksuminen. Toisaalta naisjalkapalloilijoita yhdistävät myös tietyt feminiinisinä pidetyt luonteenpiirteet kuten yhteistyöhalu.

7.1 Millainen on naisjalkapalloilija?

Yhtenä tämän tutkimuksen tavoitteista oli selvittää millaiset naiset pelaavat jalkapalloa. Tulosten mukaan naisjalkapalloilijoita ei voida määritellä minkään ominaisuuden mukaan homogeeniseksi joukoksi. Toisaalta tämäkin asia on muuttunut parin viime vuosikymmenen aikana, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi. Haastateltu on pelannut jalkapalloa 1960-luvulta aina –80-luvulle saakka.

”Mä nään suuren eron nykypäivään ja siihen kun mä oon pelannut. Sillon pelas sellaset tytöt, ehkä, jotka oli vähän poikamaisia ja vähän sellasia raisuja ja vähän niin sanotusti erilaisia – – kun taas nykypäivänä – – kuka tahansa tyttö voi pelata, on se tyttömäinen, poikamainen, neutri, mikä tahansa”. (haastattelu)

7.1.1 Pelaajaura

Aikaisempien tutkimusten mukaan tytöt aloittavat jalkapalloilun usein miesten: isän, veljen tai miespuolisen ystävän kannustuksesta (Scraton ym. 1999). Myös tässä tutkimuksessa isä mainittiin hyvin usein aloittamissyiden yhteydessä. Monella pelaajalla isä oli mukana jalkapallotoiminnassa valmentajana. Toisaalta vielä isääkin useammin mainittiin aloittamissyiksi kaverit. Myös muilla perheenjäsenillä kuin isällä on merkitystä tyttöjen jalkapalloharrastuksen aloittamisessa. Osa tutkituista pelaajista mainitsi aloittamistekijäksi äidin sekä siskot ja veljet. Vaikka isä mainittiin usein aloittamissyiden kohdalla, näyttää siltä, että yhä enemmän merkitystä jalkapallon aloittamisessa on kavereilla. Myös naispuoliset ihmiset, äidit, siskot ja kaverit, voivat kannustaa nykyään jalkapalloharrastuksen pariin.

Tytöt lopettavat jalkapalloilun usein jo nuorena. Tästä osoituksena tilastot, joiden mukaan tyttöjen osuus jalkapallojunioreista Suomessa on 17% mutta aikuisissa pelaajissa naisten osuus on enää 3% (Suomen Palloliitto 2002a).

Naisjalkapallon dropout -ilmiötä on tutkittu jonkin verran. Suomessa ja Norjassa tehdyt tutkimukset jalkapalloa harrastavien tyttöjen lopettamisen syistä osoittivat, että erityisesti yhteishenki ja sosiaalisuus tukevat harrastamisen jatkumista (Virtanen 1999; Savolainen 2002c). Myös tämän tutkimuksen tulosten mukaan naisten tärkein syy jatkaa jalkapallon pelaamista on kaverit. Tytöt ja naiset tyydyttävät joukkuelajin kautta juuri sosiaalisia tarpeitaan. Toisaalta sosiaaliset tarpeet eivät ole naisten ainoa vahva syy lajin harrastamiseen. Tärkeä tekijä jalkapallon pelaamiselle on halu urheilla ja pysyä kunnossa. Tutkimuksen naispelaajat pitivät jalkapalloa haasteellisena lajina ja nauttivat lajissa kehittymisestä ja etenemisestä. Kunnianhimo onkin monien pelaajien motiivi jatkaa jalkapallon pelaamista. Monet tutkituista mainitsevat jalkapallon pelaamisen olevan jo elämäntapa. Jalkapalloharrastuksen jatkamista edistävät myös yhdessä koetut onnistumisen elämykset.

”Tärkein on ehkä se, että olen kokenut onnistumisen elämyksiä niin paljon ja olen saanut myös vastuuta. Olen kokenut olevani tärkeä. Pelaaminen on minulle jo elämäntapa kaikkine tunnekirjoineen. Sosiaalinen ympäristö on ollut aina kannustava ja olen kokenut, että olen osa jotain hyvää ja toimivaa yhteisöä.” (kysely)

Tutkimieni naisjalkapalloilijoiden vastauksissa näkyi vahvasti perheen merkitys harrastukselle. Mielenkiintoista tarkastelussa on se, että lähes jokainen tutkituista pelaajista mielsi perheeseen lapsuuden perheensä: isän, äidin ja sisarukset. Lapsuuden perhe mainittiin vastauksissa huolimatta siitä oliko pelaajalla ns. omaa perhettä, puolisoa tai lapsia. Lähes kaikki kertoivat perheen olevan kiinnostunut harrastuksesta ja kannustavan ja tukevan jalkapallon jatkamista. Monet pelaajat kertoivat vanhempien käyvän katsomassa pelejä. Useilla pelaajilla oli myös muita perheenjäseniä mukana jalkapallotoiminnassa. Myös ystävien kerrottiin useimmiten kannustavan harrastuksessa vaikka urheilua harrastamattomat eivät välttämättä ymmärräkään lajiin sitoutumista.

”Monet kaverit pelaavat jalkapalloa. Sisko pelaa myös ja isä häärää mukana, kaikki ovat innokkaasti mukana” (kysely)

”Perhe [suhtautuu] erittäin kannustavasti, suuri osa ystävistä pelaa myös. Ei-urheilevat ystävät eivät aina ymmärrä sitoutumisastetta jalkapalloon” (kysely)

Yleisesti yhteiskunnassamme on nähtävillä trendi perheen merkityksen vähenemisestä. Kaverit ovat entistä tärkeämpi osa lasten ja nuorten elämänvalintoja. Perheinstituution rappeutumista on syytetty mm. nuorten juopottelusta, huumeiden käytöstä ja rikoksista. Tässä tutkimuksessa perheen merkitys oli kuitenkin todella suuri naisten jalkapalloharrastuksen kannalta. Tämä tukee käsitystä, jonka mukaan perheen vaikutus on suuri lasten ja nuorten urheiluharrastuksen aloittamisessa ja jatkamisessa.

7.1.2 Ulkonäkö: ”Hiukset ponnarilla”

Tutkimuksen kohdejoukon 19:stä pelaajasta 17:llä oli pitkät hiukset. Pitkät hiukset on määritelty siten, että hiukset saa sidottua poninhännälle. Vaikka nykyään myös miehillä on pitkiä hiuksia, ne yhdistetään edelleen vahvasti feminiinisyyteen. Esimerkiksi vuoden 1999 jalkapallon naisten maailmanmestaruuskilpailujen logossa on figuuri pelaajasta, jonka voi tunnistaa naiseksi poninhännästä. Lähes jokainen tutkimukseni kohdejoukon jäsenistä liitti kysyttäessä naisellisuuteen pitkät hiukset. Hiukset näyttävät olevan naisurheilijoille keino representoida sukupuoltaan. Muut sukupuolen representointikeinot kuten naiselliset asennot, pukeutuminen, korut ja meikkaus eivät ole yhtä hyviä tapoja sukupuolen esille tuomiseen urheilutilanteissa. Esimerkiksi jalkapallo-otteluissa pelivarusteet ovat samanlaisia sekä miehillä että naisilla, korujen käyttö on turvallisuussyistä kiellettyä ja toisaalta hyvin harvat pelaajat meikkaavat urheilutilanteisiin (ainakin havainnoimistani pelaajista). Hiusten onkin todettu aikaisemmissa tutkimuksissa olevan naisjalkapalloilijoille keino tuoda esiin sukupuolensa (Cox & Thompson 2000, 14; Kolnes 1995). Urheilutilanteissa tutkimani naispelaajat pitivät hiuksensa poninhännällä. Tämä johtuu käytännöllisistä syistä, sillä avoimet hiukset olisivat hankalat pelatessa. Sen sijaan illanvietoissa useimmat, jotka pitivät urheilutilanteissa poninhäntää, pitivätkin hiuksensa auki.

Harjoituksissa ja peleissä pelaajien ulkoasu oli hyvin normitettu. Kaikki pukeutuivat ”sukupuolettomiin” urheiluvaatteisiin. Koruja ei sallita käytettäväksi peleissä, joten niitä ei käytetty. Harjoituksiin ja peleihin pelaajat eivät juurikaan meikanneet. Illanvietoissa pelaajat sen sijaan vahvistivat naisellisia tunnusmerkkejä olemuksessaan.

Illanvietoissa pelaajien ulkonäkö oli hyvin erilainen kuin urheilutilanteissa. Useimpien pelaajien hiukset olivat auki ja kasvot meikattu. Meikkaus oli useimmilla kuitenkin melko vähäistä ja kevyttä. Vain yhdestä kolmeen pelaajaa ei meikannut ollenkaan illanviettoihin. Lisäksi pelaajien pukeutuminen oli hyvin vaihtelevaa. Asusteina olivat mm. hameet, housut, tiukat paidat ja topit. Myös koruja käytti melkein jokainen pelaaja illanvietoissa.

Se, miten määrittelemme naisellisuuden ja miehekkyyden, vaikuttaa luonnollisesti siihen, mitä tai ketä pidämme naisellisena tai miehekkäänä. Näin ajatellen se, mitä naisjalkapalloilijat pitävät naisellisena tai miehekkäänä rinnastuu siihen, millaisena he pitävät itseään ja kanssapelaajiaan. Tutkimuksen kohdejoukon pelaajat yhdistivät naiselliseen ja miehekkääseen ulkonäköön hyvin pitkälti samoja piirteitä kuin perinteisesti tehdään (ks. perinteisiä piirteitä kuviossa 1, ja 2000-luvun opiskelijajoukon mielikuvat s. 23). Naiselliseen ulkonäköön yhdistettiin useimmiten pitkät ja ”laitetut” hiukset, tiukat vaatteet, meikkaus, tuoksu, pienet lihakset, muodokkuus sekä siro olemus. Naisellisuuden ulkoisista merkeistä jalkapalloilu saattaa sulkea pois kolme viimeksi mainittua ominaisuutta. Jalkapallon pelaaminen kasvattaa lihaksia, jolloin sirous vähenee, samoin muodokkuus vähenee kun rasvakudoksen määrä urheillessa pienenee. Toisaalta naisjalkapalloilija voi olla siro, pienilihaksinen tai muodokas ja silti hyvä pelaaja. Naisten neljää ensiksi mainitsemää ominaisuutta jalkapallon pelaaminen rajoittaa, mutta ei uhkaa pysyvästi. Kuten tämän tutkimuksen tulokset osoittavat naisjalkapalloilijoiden ulkonäköön kuuluu urheilutilanteiden ulkopuolella usein ”laitetut” hiukset, tiukat vaatteet, meikkaus ja hajusteet.

Miehekkääseen ulkonäköön tutkimuksen kohderyhmän naispelaajat yhdistivät päinvastaisia piirteitä kuin naisellisuuteen. Useimmiten mainittiin lihaksikkuus, rennot vaatteet, lyhyet hiukset, meikkaamattomuus, leveät hartiat, matala ääni ja kulmikkaat kasvot. Miehekkääseen ulkonäköön liitettävistä piirteistä tutkimuksen kohdejoukon jäsenillä oli lähinnä neljää ensiksi mainittuja ominaisuuksia.

Naisjalkapalloilijat ovat tulosten mukaan ulkoiselta olemukseltaan keskenään hyvin erilaisia. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella on kuitenkin mahdotonta sanoa poikkeavatko naisjalkapalloilijat ulkonäöltään ei-jalkapalloilevista naisista. Kokemukseni perusteella olettaa voisi, että naisjalkapalloilijat niin sanotusti "laittautuvat", meikkaavat ym. vähemmän kuin ei-jalkapalloilevat naiset. Yleistettävien väitteiden tueksi olisi tutkimuksessa kuitenkin oltava vertailuryhmät jalkapalloa pelaavista ja ei-pelaavista naisista. Tämän tutkimusten tulosten mukaan hyvin suurella osalla naisjalkapalloilijoista on pitkät hiukset. Vertailuryhmän puuttuessa on kuitenkin mahdotonta sanoa poikkeako osuus millään tavalla kaikkien naisten hiustyyleistä.

7.1.3 Kokemuksia omasta naiseudesta: "Kyllä, olen naisellinen"

Scratonin ym. (1999) tutkimuksessa naisjalkapalloilijat erottivat itsensä kaikesta naisellisesta ja kuvailivat itseään poikatytöiksi (Scraton ym. 1999). Tämän tutkimuksen tulokset olivat päinvastaisia. Oli yllättävää, että perinteisesti miehisenä pidetyn lajin, jalkapallon, naisharrastajista suurin osa pitää itseään pääosin naisellisena. Toisaalta moni asettaa pieniä varauksia, kysyttäessä "oletko naisellinen?".

"Kyllä olen hyvin pitkälti", "Kyllä, vaikka välillä on tunne, että voisin olla naisellisempikin", "Osittain kyllä", "Varmaan jollakin tavalla", "Kyllä kai", "Toivottavasti", "Kyllä, vaikkakin joissain tilanteissa miehiset ominaisuudet ovat pinnalla", "Jonkin verran". (kysely)

Toisaalta moni pelaaja tiedosti olevansa jotain naiselliseksi luokitellun ja miehekkääksi luokitellun väliltä.

"En ulkomuodoltani mutta mielestäni joiltain käyttäytymisen osa-alueilta", "Kyllä ja ei", "En ole mielestäni naisellinen mutta en myöskään miehekäs, ehkä jotain siltä väliltä" (kysely)

Vain muutama pelaaja ei pitänyt itseään naisellisena.

"En ole hirveän naisellinen", "En erityisen paljon" (kysely)

Naisellisuutta ei oltu kysymyksessä määritelty mitenkään, vaan jokainen pelaaja sai tehdä itse tulkinnan siitä, mikä on naisellista ja pitääkö itseään naisellisena vai ei.

Joistakin naisjalkapalloilijoiden vastauksista kävi ilmi se, että he tiedostavat poikkeavansa perinteisestä naiskuvasta, ainakin jonkin verran.

"Olen [naisellinen]. Mutta huomaan, että käytökseni on yleiskäsityksiin viitaten maskuliinista" (kysely)

Olisikin mielenkiintoista tutkia ulkopuolisten ihmisten käsityksiä näistä samoista tutkimistani naisjalkapalloilijoista. Olisivatko kohderyhmäni pelaajat naisellisia myös muiden ihmisten silmissä? On mahdollista, että naisjalkapalloilija saattaa pitää itseään naisellisena mutta ulkopuolisen ihmisen mielestä tämä ei ole käyttäytymiseltään tai olemukseltaan feminiininen.

Tutkitut naispelaajat yhdistivät miehekkääseen ja naiselliseen olemukseen luonteenpiirteitä ja käyttäytymismalleja, jotka ovat osittain perinteisten käsitysten mukaisia (ks. perinteisiä käsityksiä kuviossa 1). Naiselliseen ihmiseen pelaajat yhdistivät usein perinteisen mallin mukaan tunteikkuuden, käytöstavat, huolehtivaisuuden, juoruilun, ystävällisyyden, hillityn käytöksen, turhamaisuuden ja lempeyden. Perinteisistä mielikuvista poikkeavia käsityksiä naisellisesta olemuksesta oli muutamia kuten älykkyys, itsevarmuus ja

urheilullisuus. Miehekkääseen ihmiseen pelaajat yhdistivät perinteisesti kilpailuhenkisyiden, mutkattomuuden, itsevarmuuden, rationaalisuuden, humoristisuuden, huonot ja ronskit käytöstavat, rohkeuden ja huolettomuuden. Perinteisistä mielikuvista poikkeavia ajatuksia miehekkäästä ihmisestä olivat huolehtivaisuus, kohteliaisuus, toisten huomioon ottaminen ja hillitty käytös. Tuloksista voi tehdä mielenkiintoisen havainnon miehekkyyteen ja naisellisuuteen assosioituvista ominaisuuksista. Naisellisuuteen yhdistettävät ominaisuudet olivat paljon yhdenmukaisempia kuin miehekkyyteen yhdistettävät ominaisuudet. Naiselliseen olemukseen yhdistettävät ominaisuudet näyttävät olevan hyvin stereotyyppisiä. Mielenkiintoista olisikin selvittää vastaavatko mielikuvat todellisuutta – Ovatko miehet esimerkiksi todellisuudessa humoristisempia tai itsevarmempia kuin naiset? Tai juoruilevatko naiset todella enemmän kuin miehet? Mielikuvat saattavat usein perustua vain stereotypioihin eivätkä ne välttämättä vastaa todellisuutta.

Kun naispelaajat kuvailivat itseään, nousi vastauksissa hyvin usein esiin termejä, jotka perinteisen sukupuoliroolijaon mukaan yhdistetään miehiin ja maskuliinisuuteen. Pelaajat kuvailivat olevansa kunnianhimoisia, itsevarmoja, kilpailunhaluisia, voimakkaita, kovia, nopeita, rohkeita, rajuja, taistelutahtoisia, sitkeitä ja kestäviä. Lisäksi jotkut yhdistivät olemukseensa miehekkään ruumiinrakenteen ja pukeutumistyylin sekä miehekkäitä käytöstapoja kuten kiroilu, ronski puhetyyli ja kova äänenkäyttö, alkoholin juomataivat ja porukassa viihtyminen. Toisaalta samaan aikaan naispelaajat määrittivät itsensä naisellisiksi. Naiset yhdistivät itseensä usein myös perinteisesti naisellisena pidettyjä asioita kuten sosiaalisuuden, erilaisuuden hyväksymisen, tunnollisuuden, kannustusmielen, herkkyyden, tunteellisuuden, naisellisen ulkonäön, juoruilun, huolehtivaisuuden ja yhteistyökyvyn.

Androgynissä identiteetissä yhdistyvät sekä naisellisena että miehisenä pidetyt ominaisuudet. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että naisjalkapalloilijoilla on näin määritellen usein androgyni -identiteetti. Pelaajien maskuliinisiksi määritellyt ominaisuudet eivät kuitenkaan vähennä heidän naisellisiksi määriteltyn ominaisuuksiensa määrää. Kärjistäen voisi todeta naisjalkapalloilijoiden olevan aivan yhtä "naisellisia" kuin muutkin naiset, heillä

on vain lisäksi maskuliinisia ominaisuuksia. Toisaalta on kuitenkin vaikeaa sanoa voisiko havainto päteä vain naisjalkapalloilijoihin vai myös esimerkiksi naisjoukkueurheilijoihin tai naisurheilijoihin yleisesti. Toisaalta androgynin identiteetin määrittelykään ei ole yksiselitteistä. Tarvittaisiin perusteellisempaa tutkimusta ja ennen kaikkea määrittelyjä. Androgynin identiteetin sisältö riippuu täysin sen määrittelyperusteista.

7.1.4 Rooliristiriidat

Koko jalkapallourani ajan äitini on säännöllisin väliajoin muistuttanut minua: *"varo sitten ettet satuta itseäsi pelatessasi!"* Miespuolisen jalkapalloilevan ystäväni vanhemmat eivät ole koskaan lausuneet hänelle vastaavaa.

Yhtenä tämän tutkimuksen päätavoitteista oli selvittää kokevatko naisjalkapalloilijat rooliristiriitoja naiseutensa ja miestapaisen harrastuksensa välillä. Tulosten mukaan naisjalkapalloilijat ovat yllättävän hyvin tasapainossa pelaamisen ja sukupuolensa välillä. Hyvin harva kokee, ainakaan tietoisesti, ristiriitoja oman naiseutensa ja miehisenä pidetyn urheilulajin yhdistelmässä. Ulkomaalaisissa tutkimuksissa on sen sijaan todettu naisjalkapalloilijoiden olevan jatkuvassa sisäisessä ristiriidassa urheilun, sukupuolen ja heteroseksuaalisuuden vaatimusten välillä (Cox & Thompson 2000; Hargreaves 1994, 171). Se, että suomalaiset naisjalkapalloilijat eivät tämän tutkimuksen mukaan koe juurikaan ristiriitoja lajinsa ja naiseutensa välillä, saattaa olla yhteydessä suomalaisen yhteiskunnan moniin muihin maihin verrattuna sallivampaan sukupuoliroolijakoon.

Lähes kakkien tämän tutkimuksen pelaajien perheet ja ystävät tukevat harrastusta ja kannustavat jatkamaan sen sijaan, että odottaisivat naisilta jotain muuta, joka aiheuttaisi ristiriitoja. Naiset voivat olla jopa ylpeitä harrastuksestaan.

"Pari nuorempaa serkkuanikin pelasivat aikanaan , kun "minäkin kerran pelasin" (tyttöjä). Taitaapa jotkut perheenjäsenet/ystävät jopa leikkailla lehtileikkeitä talteen", "Kaverit pitävät kuntoani aivan yli-inhimillisenä", "Eräät kaverit ihannoivat lihaksiani, vaikkei ne olisikaan edes näkyvät" (kysely)

Toisaalta joillakin yksittäisillä naispelaajilla perhe odottaa muuta kuin pelaamista.

"Vanhemmat käskevät lopettamaan, koska en ole hyvä ja naisjalkapalloilusta ei voisi koskaan saada elantoa" (kysely)

Toisaalta ne naisjalkapalloilijat, jotka eivät ole olleet "sinut" sukupuolensa ja harrastuksensa välillä, eivät todennäköisesti ole jatkaneet lajia ja eivät ole siten mukana tämän tutkimuksen kohdejoukossa. Jo sangen pitkän jalkapallourani aikana joukkueestani on lopettanut pelaajia, joiden vanhemmat eivät ole tietääkseni tukeneet harrastusta esimerkiksi kuljettamalla harjoituksiin. Vanhemmat ovat kannustaneet näitä tyttöjä/naisia muuhun harrastukseen. Tätä tutkimusta varten haastatellun naisjalkapalloilijan mukaan lajin parissa on ollut useitakin tapauksia, joissa jalkapalloilevien tyttöjen tai naisten äidit odottavat näiltä muuta kuin jalkapallon pelaamista, esimerkiksi perheen perustamista ja lapsia.

" – – äidit on ollut suorastaan ihan hullui sen asian kanssa, ihan niin kuin se vaikuttais jotenkin asiaan että perustatko sä perhettä kun sä pelaat nimenomaan jalkapalloa – – " (haastattelu)

Edellä esitetyistä tapauksista ei voida vetää suoria johtopäätöksistä rooliodotusten liittymisestä nimenomaan jalkapalloharrastukseen. Tyttöihin ja naisiin kohdistuvia ristiriitaisia rooliodotuksia voi syntyä myös muiden toimintojen yhteydessä.

Vaikka naiset olisivatkin "sinut" jalkapalloharrastuksensa kanssa, saattaa ärtymystä aiheuttaa ihmisten suhtautuminen naisjalkapalloilijoihin. Kolnesin (1995) Norjassa tekemän tutkimuksen mukaan nainen rikkoo normeja

jalkapalloilijana sekä olemalla hyvin maskuliininen että hyvin feminiininen. Hyvin naisellista naista ei oteta vakavasti jalkapalloilijana mutta toisaalta myös hyvin maskuliinista pelaajaa pidetään poikkeavana. (Kolnes 1995.) Tätä määrittelyä tukevat myös tämän tutkimuksen tulokset. Aineistosta käy ilmi, että perinteisessä mielessä ulkomuodoltaan hyvin naisellista naista ei oteta vakavasti jalkapalloilijana.

” Myös se kismittää, että joidenkin mielestä naisen on oltava maskuliininen, jotta voi uskottavasti olla hyvä futari. Eihän se pidä paikkaansa!”

Kulttuuri jalkapallon ympärillä on hyvin maskuliininen kaikkine rituaaleineen ja tapoineen. Tutkimani naispelaajat ovat omaksuneet hyvin maskuliinisen lajikulttuurin. Esimerkiksi ennen jokaista peliä tutkimani joukkue suoritti kentällä ns. ”tsemppihuudon”. Huuto ei ollut mikään sana tai lause, vaan karjuntaa. Tapana oli myös, että jokainen pelaaja sylkäisee ”huutoringin” keskelle. Nämä rituaalit ovat selvästi miestapaisia. Miehinen lajikulttuuri on omaksuttu myös siten, että tiettyjä naistapaisia elkeitä ei hyväksytä kentällä. Esimerkiksi jos joku pelaajista alkaa ”hienostelemaan” urheilusuoritusten aikana tyyliin: *”En mä voi pelata käsipalloa kun mun kynnet katkee!” (havainnointi)* niin kommentille nauretaan ja siitä lasketaan leikkiä. Oikeastaan tällaisia kommentteja ei oteta edes tosissaan, vaan niitä pidetään lähinnä vitseinä. Toisaalta hienostelu sallitaan esim. illanvietoissa.

Esimerkkejä löytyy kuitenkin myös siitä, kuinka naispelaajat tunnistavat miehisiä käyttäytymismalleja omassa tai muiden toiminnassa urheilutilanteissa. Esimerkkinä kommentti: *”Miten nainen voi räkiä tolla tavalla?” (havainnointi)*, jonka toinen pelaaja esitti toiselle kun tämä niesti nenänsä ilman paperia suoraan maahan.

Jalkapalloon liittyy paljon miestapaisia toimintoja kuten kova fyysinen peli ja taklaaminen. Myös havainnoimani pelaajat pitävät kovaa fyysistä peliä luonnollisena osana jalkapalloa. Naispelaajille saattaa kuitenkin aiheutua ristiriitoja kovasta pelistä. Valmentaja komentaa naisia pelaamaan yhtä kovaa harjoituksissa kuin peleissä. Tästä syntyy ristiriitoja. Osa naispelaajista kokee

oman pelikaverin taklaamisen inhottavana. Vaikka taklaaminen on täysin luonnollista peleissä niin harjoituksissa ei haluttaisi satuttaa kaveria. Jotkut naispelaajat ottavat taklaamisen ja satuttamisen hyvin henkilökohtaisesti, toiset taas eivät välitä siitä harjoituksissakaan. Kuitenkin kokemuksen mukaan mitä korkeammalla tasolla naiset pelaavat sitä normaalimpaa on kova peli harjoituksissa ja sitä vähemmän henkilökohtaisesti se otetaan.

Sipilän (1998) mukaan eri sukupuoliroolien välissä pujottelu voi aiheuttaa henkilökohtaisia ristiriitoja ihmisen elämässä (Sipilä 1998, 8-9). Tämän tutkimusten tulosten mukaan naisjalkapalloilijat näyttävät päinvastoin lutviutuvan hyvin naiseuden ja miehisen lajin välimaastossa. Naiset sopeutuvat tilanteen mukaan vallitsevaan kulttuuriin. Urheilusuoritusten aikana maskuliiniset mallit ovat vallalla kun taas muussa elämässä toteutetaan myös feminiinisiä käyttäytymismalleja. Toisaalta sukupuolirooleja sekoitetaan keskenään myös elämän eri alueiden välillä. Naiset tuovat jalkapalloon feminiinisinä pidettyjä käyttäytymismalleja ja toisaalta päinvastoin siviilielämäänsä maskuliinisena pidettyjä malleja. Tutkittujen naisten käsityksissä jalkapallossa vaadittavista taidoista esiintyi yllättäen myös paljon ns. feminiinisinä pidettyjä ominaisuuksia kuten sosiaalisuus, yhteistyökyky ja kyky ottaa muut huomioon. Tämä tukee aiempaa tutkimusta, jonka mukaan naiset kokevat voimakkaasti jalkapallon kautta perinteisesti feminiiniseksi koettuja arvoja kuten yhteenkuuluvuutta, jakamista, kannustamista ja yhteistyötä (Scraton ym. 1999). Naisjalkapalloilijat eivät siis itse ongelmallista omaa naiseuttaan. Heistä jalkapallon ja naiseuden yhdistämisessä ei ole ristiriitoja. Roolien problematisoinnin täytyy syntyä siis ulkoa päin, esimerkiksi mediassa. Tämän tutkimuksen lehtileikeaineistossa on kahdesta kohdejoukon pelaajasta kertova artikkeli nimeltään "Äiti, joka osaa pelata". Artikkelissa pohditaan äidin ja jalkapalloilijan roolin yhdistämistä. Lopputuloksena on se, että yhdistelmä toimii hyvin eikä rooliristiriitoja ole. Kuitenkin ihmiset saattavat olettaa äiti ja jalkapallo -yhdistelmän olevan ongelmallinen ja jopa mahdoton. Sen sijaan isän ja urheilijan roolien yhdistämistä ei mediassa problematisoida.

7.2 Asenteet naisjalkapalloa kohtaan: ”Potkupalloa?”

Asenteet naisjalkapalloa ja -jalkapalloilijoita kohtaan ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Tämän tutkimuksen aineistosta käy ilmi, että vielä kaksikymmentä vuotta sitten saatettiin ajatella, että jalkapallo ei yksinkertaisesti sovi naisille mutta yleisesti ei enää. Nykyään harva ajattelee, että laji olisi naisille sinänsä sopimaton.

”Ei niinkään se et se [jalkapallo] ei sovi naisille, vaan se et eihän ne osaa mitään, eihän naiset voi osata pelata!” (haastattelu)

Edellä oleva lainaus kertoo nykyään vallitsevasta asenneilmastosta. Sinänsä hyväksytään se, että naiset pelaavat jalkapalloa mutta silti kyseenalaistetaan naisten kyvyt. Lähes kaikki tutkimukseni pelaajat ovat törmänneet vähätteleviin käsityksiin naisjalkapallosta ja arvostuksen puutteeseen. Monet ovat törmänneet käsityksiin naisjalkapallosta ”potkupallona” ja ”pehmoiluna”. Naisjalkapalloilijoihin ei helposti suhtauduta vakavasti otettavina urheilijoina.

”Luullaan että se ei ole totista, kunhan vaan pelaillaan palloa”, ”Monilla miehillä on vääränlainen käsitys naisten pelin kovuudesta. Luulevat pelin olevan ”potkupalloa”, ” Monilla on käsitys naisjalkapallosta, että se on sellasta pallon ”lätkyttelyä” ja leikkimielistä” (kysely)

Vähättelevät asenteet naisjalkapalloa kohtaan johtuvat useimmiten epä tietoisuudesta. Ihmiset eivät ole useinkaan koskaan nähneet naisten pelaavan ja siten on helppo leimata laji ”potkupalloksi”. Toisaalta myös naisjalkapalloilijoiden ja naisjalkapallotoimijoiden omassa asenteessa lajia kohtaan on heikkouksia. Eräässä aineistoni lehtiartikkelissa valmentaja toteaa ”potkupallojoukkueen riistäneen kaksi pistettä jalkapallojoukkueelta”, puhuen omasta joukkueestaan ”potkupallojoukkueena”. Tällä toteamuksella valmentaja vahvistaa julkisuudessa myyttiä naisten jalkapallosta ”potkupallona”.

Hyvin monet tutkimuksen kohdejoukon pelaajista ovat törmänneet stereotyyppisiin käsityksiin naisjalkapalloilijoiden seksuaalisesta suuntautumisesta. Suurin osa pelaajista on törmännyt käsityksiin siitä, että *"kaikki naisjalkapalloilijat ovat lesboja"*. Aikaisemmin olen kuullut tapauksista, joissa naiset eivät ole halunneet kertoa jalkapalloharrastuksestaan lesboksi leimautumisen pelossa. Tämän tutkimuksen mukaan naisjalkapalloilijat eivät pelkää leimautumista tämänkaltaisten luokittelujen perusteella. Nykyään jalkapalloa pelaavat naiset kertovat mielellään ja jopa terveellä tavalla ylpeänä lajivalinnastaan. Tulokset eivät myöskään tue aikaisempia tutkimuksia, joissa naisurheilijat korostivat naisellisia merkkejä ulkonäössään, etteivät leimautuisi miehekkäiksi lesboiksi (Kolnes 1995). Naisellisten merkkien korostaminen ulkonäössä liittyy tämän tutkimuksen mukaan oman sukupuolen eikä sukupuolisen suuntautumisen representoimiseen. Tulokset heijastavat yhteiskunnassamme yleisesti vallitsevaa muutosta suhteessa seksuaalisiin vähemmistöihin. Ihmisistä on tullut suvaitsevaisempia, josta osoituksena keväällä 2002 voimaan tullut laki homojen ja lesbojen oikeudesta parisuhteensa virallistamiseen (Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001). Naisurheilijoiden ja etenkin joukkueurheilijoiden seksuaalisesta suuntautumisesta ollaan joillakin tahoilla hyvin kiinnostuneita. On kummallista, ettei samanlaista kiinnostusta esiinny suhteessa miesurheilijoihin. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan ei naisjalkapalloilijoiden seksuaalinen suuntautuminen suuntaan tai toiseen ole kovinkaan kiinnostavaa joukkueen sisällä. Pelaajat suhtautuvat toisiinsa pelaajina, joukkuekavereina ja ystävinä ennemmin kuin heteroina tai lesboina.

Tutkimuksen tulosten mukaan voi päätellä ihmisillä olevan muutenkin vahvasti stereotyyppisiä mielikuvia jalkapalloilevista naisista.

"Monet hämmästelevät lajivalintaani ja heillä on usein enpä olisi uskonut - asenne. Pituuteni takia luullaan helposti että pelaan koripalloa – –", "[Olen törmännyt] huvittuneisiin [asenteisiin], pieni ruumiinrakenteeni ei vastaa ihmisten kuvaa naisjalkapalloilijasta", "[Ihmiset] sanovat yleensä luulleensa, että pelaan pesäpalloa" (kysely)

"Kun mun työkaveri kuuli et pelaan jalkapalloa se sano et eihän sulla oo sellasta älyttömän leveetä persettä kuten naisjalkapalloilijoilla" (havainnointi)

Toisaalta monet pelaajat ovat myös törmänneet positiivisiin ja kiinnostuneisiin reaktioihin naisjalkapallosta. Naisten jalkapallo lajina ei ole niin hyvin tunnettu kuin muut naisten palloilulajit kuten koripallo tai pesäpallo. Todennäköisesti siksi ihmiset ovat usein kiinnostuneita lajista, säännöistä ym.

"Useasti suhtautuminen on kiinnostunutta. Yleensä kysymyksiä tulee paljon", "Varsinkin urheiluhenkiset ihmiset kiinnostuvat lajivalinnasta ja arvostavat lajin kovuutta", "Monet ovat kiinnostuneita ja kyselevät paljon", "Toiset ovat sanoneet et siistiä ku pelaat futista". (kysely)

Eräs pelaaja kiteytti asenteet naisjalkapalloa kohtaan seuraavasti:

"Monet kuitenkin tietävät, että naisjalkapalloilijat ovat reiluja ja rempseitä, hienostelevat harvoin ja ovat sosiaalisia joukkuepelaajia"(kysely)

Tulosten mukaan asenteet naisjalkapalloa kohtaan ovat muuttuneet myös valmennuspuolella. Vielä kymmenen vuotta sitten naisten jalkapalloa ei nähty mielekkääksi valmennuskohteeksi. Haastateltuni mukaan nykypäivänä kynnys tulla miesten jalkapallon valmennustehtävistä naisten jalkapallon valmennustehtäviin on madaltunut ja työ nähdään jo usein mielekkäänä ja kiinnostavana. Miehet ovat toki naisjalkapallon alusta, 1970-luvulta, asti valmentaneet tyttöjä ja naisia. Haastateltu tarkoittikin toteamuksellaan sitä, että myös hyvinä pidetyt, koulutetut ja kokeneet miesvalmentajat ovat nyt kiinnostuneet naisjalkapallon valmentamisesta. Pekka Luhtasen tutkimusten mukaan tyttöjen ja poikien valmennuksen eroavaisuuteen ei ole tieteellisiä perusteita (Savolainen 2002c). Tässä tutkimuksessa tutkittujen naisjalkapalloilijoiden mielestä pelisilmä oli yksi tärkeimmistä ominaisuuksista jalkapallon pelaamisessa. Luhtasen tutkimusten mukaan tyttöjen ja poikien pelisilmät eivät juurikaan eroa toisistaan (Savolainen 2002c).

7.2.1 Naisjalkapalloilijat julkisuudessa: ”Ainahan sitä on mustelmilla”

Naisten jalkapallo ei juurikaan kiinnosta mediaa Suomessa. Naisten 1.divisioonassa pelaava joukkue ei siten kiinnosta paikallista lehdistöä kovinkaan paljoa. Useimmin tutkimani joukkue esiintyi Keskisuomalainen -lehdessä, jossa joukkueen peleistä oli selostus urheilusivujen lyhyesti -palstalla. Selostukset olivat lyhyitä pätkiä, joissa kerrottiin lähinnä tulos, maalintekijät ja joskus hieman ottelutapahtumista. Ennen kauden alkua Keskisuomalaisessa oli isompi artikkeli joukkueesta. Artikkelisi sisälsi joukkueen esittelyn ja selostuksen kauteen valmistautumisesta sekä kaksi valokuvaa joukkueen harjoituksista. Nämä valokuvat olivat ainoita, jotka joukkueesta julkaistiin Keskisuomalaisessa koko kesän aikana. Vierasottelupaikkakunnilla oltiin lehtiartikkeleista päätellen kiinnostuneempia naisten jalkapallon 1.divisioonan peleistä. Vierasottelupaikkakunnilla paikallisissa lehdissä artikkelit olivat laajempia ja joissakin lehdissä oli selostuksen lisäksi kuva pelistä. Se, että vierasottelupaikkakunnilla näytettiin olevan naisten 1.divisioonaa jalkapallosta kiinnostuneempia kuin Jyväskylässä, saattaa johtua lajitarjonnan runsauden vaihtelevuudesta eri paikkakunnilla.

Yleisesti pelien otteluselostukset lehdissä olivat hyvin asiallisia. Artikkeleissa käytettiin useimmiten tavanomaista, vakiintunutta kieltä ja termistöä, jotka kuuluvat otteluselostuksiin. Pelaajista puhuttiin useimmiten sukunimillä, eräällä lailla sukupuolettomina urheilijoina. Keskisuomalaisessa ennen pelikauden alkua julkaistussa joukkueen esittelyartikkelissa puhuttiin naisjalkapalloilijoista arvostavaan sävyyn urheilijoina.

”Kotalammen kentällä urheilija on merkiltään jalkapalloilija, eikä suinkaan perusfutari, vaan naisfutari”

Muutamissa lehtiartikkeleissa oli kuitenkin murrettu urheilumaailmaan vakiintuneita miehisiä termejä.

” – – päätti kautensa – – voittoon kukistamalla emäntäjoukkueen – – maalein 0-3”

”Ottelun parhaan pelaajan palkinnon niiasi keskikentän kuningattarena häärinyt (pelaajan nimi)”

” – – 32 minuutin kohdalla kentän kuningatar (pelaajan nimi) antoi kulman – – ”

Sanontaa *”emäntäjoukkue”*, *”isäntäjoukkueen”* sijaan tuo selvästi esiin pelaajien naiseuden. Kahdessa artikkelissa puhuttiin hyvästä pelaajasta käsitteellä *”kentän kuningatar”*, joka sekin osoittaa selvästi pelaajien sukupuolen.

Pelaajien naiseus käy ilmi myös seuraavista sanonnoista: *”Jyväskyläläiset kunnostautuivat lähinnä tuhlaajatyttöinä”, ”(nimi) ja (nimi) tekivät maalin naiseen”*.

Useassa lehtiartikkelissa puhuttiin pelin fyysisyydestä:

”Pienellä kentällä oltiin ja vastustaja pelasi todella fyysisesti”, ” Olimme parempia pelissä ja myös fyysisesti vahvempia” ” – – Sitten meidän parempi henkinen- ja fyysinen kantti alkoi näkyä ja ottelu ratkesi”.

Jalkapallo on erittäin fyysinen laji ja siksi on luonnollista kertoa fyysisyyteen liittyvistä seikoista ottelun tapahtumien yhteydessä. Tutkimukseni kohdejoukon pelaajilla oli kokemuksia siitä, ettei naisten jalkapalloa pidetä *”kovana”* lajina vaan *”pehmoiluna”*. Naisjalkapalloilijat ja valmentajat joutuvatkin todistelemaan pelin kovuutta ja verrattavuutta miesten lajiin. Esimerkiksi joukkueen pelaajasta kertovassa artikkelissa kerrottiin kuvatekstissä hänen jalkapallossa saamastaan vammasta ja siten pelin kovuudesta:

”(Nimi) ei kaihda kontaktipeliä, mikä tietysti ei ole aivan vaaratonta. Viime kaudella murtui pohjeluu, jonka parantamiseen kului lähes koko kesä”.

Myös toisessa pelaajasta kertovassa haastattelussa tuotiin pelin kovuus esiin:

”Tuleeko mustelmia harrastuksen parissa? Ainahan sitä on mustelmilla. Samat säännöt meillä on kuin miehilläkin. Viime kesänä murtui pohjelu.”

Kysyttäisiinkö miesjalkapalloilijalta vastaavaa? Toisaalta em. esimerkeistä käy ilmi toimittajien halu udella pelin kovuutta, mutta toisaalta niistä käy ilmi myös naispelaajan halu todistella lajin fyysisyyttä ja hakea naisjalkapalloilulle uskottavuutta sitä kautta.

Aikaisempien tutkimusten mukaan naisurheilijoista kirjoitetaan usein kuvailemalla heidän ulkoista olemustaan enemmän kuin kertomalla heidän fyysisistä taidoistaan (Wright & Clarke 1999; Pirinen 1993). Tämän tutkimuksen lehtiartikkeleista koostuvasta aineistosta ei käynyt ilmi vastaavaa. Tämä saattaa kuitenkin johtua siitä, että artikkelit useimmiten olivat lyhyitä otteluselostuksia, joissa ei kerrottu tarkemmin yksittäisistä pelaajista. Keskisuomalaisen lyhyesti - palstan kirjoitukset oli lisäksi laadittu siten, ettei toimittaja ollut katsomassa peliä vaan sai tiedot ottelun kulusta joukkueen valmentajalta puhelimitse. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu myös, että naisurheilijoita kuvataan usein enemmän muissa yhteyksissä kuin itse urheilusuorituksen aikana (Wright & Clarke 1999; Pirinen 1993). Tämän tutkimuksen lehtiartikkeliaineistossa on 11 kuvaa, joista vain kaksi on puhtaasti urheilusuorituksen ulkopuolista kasvokuvaa. Loput kuvat liittyvät urheilusuoritustilanteisiin. Tällä perusteella ei kuitenkaan voida vetää yleistettäviä johtopäätöksiä naisurheilijoiden kuvaamisesta mediassa. Toisaalta kirjoitukset ja kuvat naisjalkapallosta eivät aina ole tai ole olleet vastaavanlaisia kuin tämän tutkimuksen aineistossa. Yli kaksikymmentä vuotta sitten naisjalkapalloa mainostettiin lehdissä nimenomaan pelaajien naiseudella.

”– – tuotiin nimenomaan (esiin) sitä naiseutta, ”tule katsomaan kaunista liikehdintää” se niinkun lähti siltä pohjalta. – – Nykyään ne on ihan asiallisia – – nykyään suurin osa kirjoituksista on kuitenkin sellasia, että niis todella kirjoitetaan siitä pelistä”. (haastattelu)

Lehtiartikkeleiden lisäksi tutkimusaineistoon löytyi yksi tutkimaani joukkuetta koskeva kirjoitus internetistä, jalkapalloon liittyvältä keskustelupalstalta.

Keskustelupalstan mieskirjoittaja oli käynyt katsomassa tutkimukseni kohdejoukkona olevan joukkueen pelin. Kirjoittaja oli selvästi kiinnostunut jalkapallosta ja vaikutti asiantuntevalta ottelutapahtumia selostaessaan. Toisaalta kirjoituksesta paistoi tietämättömyys naisjalkapallosta.

”Rintojen rytkettä, tiukkoja.. tilanteita, raivoisaa yritystä. Ihan kivaa viihdettä. Harmitti vain että katsomo Jyväskylän Harjun kentällä on aivan liian kaukana kentästä tällaisia pelejä ajatellen. Mielestäni noita tyttöjä kelpaisi katsella lähempääkin. – – Kertokaapas naispuoliset forumistit, miltä se jalkapallon pelaaminen tuntuu..eh..noin niin kuin kehossa? Onko isoista ryntäistä etua rintakuoletuksessa? Entä haittaa juostessa?” (FutisForum 2002.)

Yhden kirjoituksen perusteella ei voida vetää laajoja johtopäätöksiä tämän kaltaisten asenteiden yleisyydestä naisjalkapalloa kohtaan. Kirjoitus kuitenkin osoittaa, että laajasta on edelleen vallalla epätietoisuutta ja ennakkoluuloja.

POHDINTA

Jalkapallo ja naiseus tai yleisemmin urheilu ja naiseus eivät ole olleet kovinkaan suosittuja tutkimuskohteita liikuntatieteellisessä tutkimuksessa tai naistutkimuksessa. Yleistäen sanottuna liikuntatieteellisessä tutkimuksessa liikuntaa on pidetty ”sukupuolettomana” tutkimuskohteena. Toisaalla naistutkijat ovat puolestaan nähneet liikunnan naisten elämässä niin marginaaliseksi elämänalueeksi, ettei sitä ole vaivauduttu laajemmin tutkimaan. Liikunnan ja urheilun naistutkimus on kuitenkin hyvin relevantti aihe tämän päivän yhteiskunnassa. Naiset harrastavat nykyään Suomessa liikuntaa miehiä enemmän (Suomen Liikunta ja Urheilu ry 1999, 6-9). Naiset harrastavat myös enenevässä määrin ns. perinteikkäitä miesten lajeja. On tärkeätä virittää tutkimusta ja keskustelua naisten tuntemuksista perinteisesti miehisellä elämänalueella. Mikä on saanut naiset aloittamaan miestapaiset lajit?

Urheilu on säilynyt miehisenä linnakkeena yllättävän hyvin tasa-arvoistuvassa yhteiskunnassamme. Vuonna 1995 uudistetun tasa-arvolain mukaan julkisissa toimielimissä tulee olla vähintään 40 % sekä miehiä että naisia (Tasa-arvo Suomessa 1999, 6). Laki koskee kuitenkin vain julkisia toimielimiä eikä ulotu yksityisiin tai vapaaehtoisorganisaatioihin. Monissa lajeissa, kuten jalkapallossa lajin johto on lähes täysin miessukupuolen miehittämä. Yhteiskunnan yleisellä tasa-arvoistumisella on kuitenkin varmasti merkitystä myös urheilussa. Muutos näkyy ensin harrastajatasolla ja ehkä myöhemmin hitaasti myös päättäjätasolla. Yhteiskunnan yleinen tasa-arvoisuus näkyy mm. jalkapallon harrastajamäärissä. Tasa-arvon esimerkkinä pidetyissä Pohjoismaissa naisjalkapalloilijoiden osuus kaikista lajin harrastajista on huomattavasti suurempi kuin konservatiivisimmissa Euroopan maissa kuten Ranskassa tai Englannissa (ks. taulukko 1). Tämän tutkimuksen tulokset olisivat varmasti melko erilaiset jos tutkimus olisi toteutettu juuri esimerkiksi em. maissa Suomen sijaan.

Vastauksena työni otsikkoon: Korkokengillä vai nappiksilla? voidaan yksinkertaisesti todeta ”molemmilla”. Miestapainen urheilulaji, jalkapallo ei sulje

välttämättä pois naispelaajien naiseutta ja naisellisuutta. Tämän tutkimuksen mukaan naisjalkapalloilijoilla on usein androgyyni-identiteetti, jossa yhdistyy positiivisina pidettyjä ominaisuuksia sekä perinteisestä feminiinisyydestä että maskuliinisuudesta. Androgyyneillä ihmisillä on havaittu olevan mm. parempi itsetunto kuin selvästi feminiinisillä tai maskuliinisilla ihmisillä. Androgyyni-identiteetti näyttäytyy näin tavoittelemisen arvoisena, ihanteellisena. Miksi kuitenkin androgynia sanana pelästyttää? Tätä tutkimusta tehdessäni minulta kysyttiin, että eikö androgyynissä yhteiskunnassa ole vaarana sukupuolten sekoittuminen keskenään. Pelosta androgyniaa kohtaan kertoo myös Kirsi Piha kolumnissaan: ”En halua, että maailmasta tulisi sukupuoleton paikka, jossa eräänlainen androgyynisyys olisi ihanne” (Piha 2002).

Androgynian ei kuitenkaan tarvitse merkitä sukupuolten sekoittumista tai sukupuoletona yhteiskuntaa. Androgynian mahdollisuudet piilevät siinä, että biologisiin sukupuoliin sidoksissa olevat sukupuoliroolit eivät kahlitse ihmisiä samalla tavalla kuin ennen. Androgynian hyväksyvässä yhteiskunnassa ihmisiä ei kohdeltaisi sukupuolina, miehinä ja naisina, vaan ensisijaisesti ihmisinä, yksilöinä. Vaikka ns. sukupuolirajoja rikotaan kuinka paljon, säilyy käytännössä sukupuolen määrittely varmasti hyvin pitkään sen varassa ”mitä ihmisen jalkojen välistä” löytyy. Siinä ei sinällään ole mitään pahaa, mutta samalla se, mitä sieltä ”jalkojen välistä löytyy” ei saisi kuitenkaan kahlita ihmisiä tiettyihin ahtaisiin rooleihin. Androgynian hyväksyvässä yhteiskunnassa sukupuolista voidaan puhua miehinä ja naisina mutta samalla niihin ei saisi kytkeytyä ahtaita, rajoittavia odotuksia. On enemmän yksilöstä ja persoonasta kuin sukupuolesta riippuvaista kiinnostuuko lapsi jalkapallosta vai baletista, kun vain annamme tähän mahdollisuuden. Sukupuolirooleista luopuminen antaa ihmiselle vapaammat mahdollisuudet valita oman elämänsä persoonalliset intressit. Sukupuoli ei vain enää kahlitsisi persooniamme. Oikeastaan androgyyni-yhteiskunta tarkoittaa parhaimmillaan samaa kuin tasa-arvoinen yhteiskunta. Ihmisillä tulee olla mahdollisimman tasa-arvoiset edellytykset toimia yhteiskunnassa sukupuolesta riippumatta.

Yhteiskunnassamme vallitsee vahvat lait ja normit ihmisten tasa-arvoisesta kohtelusta – mutta mitä oikeastaan on tasa-arvo ja tasa-arvoinen kohtelu?

Monissa urheilulajeissa sääntöjä ja varusteita on muokattu erikseen kummallekin sukupuolelle. Jalkapalloa voi lajipuitteiltaan pitää hyvin tasa-arvoisena lajina, sillä kaikki lajin varusteet, säännöt ja olosuhteet ovat samanlaisia sekä nais- että miespelaajille. 1960- ja 70-luvuilla tasa-arvoon sisältyi pyrkimys sukupuolten samanlaisuudesta miehen normin mallittamana. Eriarvoisuutta oli se, että naiset ja miehet tekivät eri asioita tai heitä kohdeltiin eri tavoin. 1980-luvulla tasa-arvon käsite alkoi erkaantua samanlaisuutta ja miehen mallia korostavasta näkökulmasta. Tasa-arvo alettiin määritellä tasapainoksi ja tasapuolisuudeksi ihmisten kohtelussa. (Holli 1995, 15-18.) Oivallus oli hyvä, sillä kuinka erilaisten ihmisten samanlainen kohtelu voisikaan olla tasa-arvoista. Erilaiset ihmiset vaativat myös erilaista kohtelua. Kuitenkin jos erilaisen kohtelun perusteena on sukupuoli, syntyy ongelmia. Kuten jo aiemmin tässä työssä on mainittu, ihmiset eivät jakaannu sukupuolien mukaan kahteen toisensa poissulkevaan luokkaan. Ennemminkin ihmiset pitäisi nähdä yksilöinä kuin sukupuolina ja kohdella heitä nimenomaisesti erilaisina yksilöinä. Joissakin urheilulajeissa yksilöiden erilaisuus on johtanut sukupuolten erottelun lisäksi esimerkiksi eri painoluokissa kilpailemiseen. Joukkuelajeissa on tällaista yksilöiden erilaisuutta vaikea ottaa huomioon ja toisaalta usein joukkueissa tarvitaankin hyvin erilaisia pelaajia. Jalkapallon kehityksessä ei ole otettu juurikaan huomioon yksilöiden erilaisuutta. Esimerkiksi lajin säännöt on suunniteltu vastaamaan tyyppillisten miesten tarpeita. Esimerkiksi jo aiemmin todettu sääntö/käytäntö vartalon suojauksesta käsillä muurissa, on miesten tarpeiden mukainen. Ovatko siis jalkapallon tasa-arvoiset lajioinaisuudet sittenkään tasa-arvoisia. Eikö erilaisten ihmisten samanlainen kohtelu ole tässäkin tapauksessa eriarvoisuutta?

Fyysisen aktiivisuuden kautta naiset voivat oppia tuntemaan ja kehittämään fyysisiä kykyjään sekä luottamaan omiin kykyihinsä (esim. itsepuolustusvalmius). Näin naiset voivat vapautua ruumiinsa niistä kahleista, joihin kulttuurissa vallitseva naiseuden muoto, Nainen, kahlitsee naisten ruumiin ja liikkumisen. Tiedostamalla nämä jo tyttöinä sisäistetyt invalidisoivat kahleet, naiset voivat vapautua ja löytää uusia tapoja esittää naiseuksia ruumiillisesti (Young 1989, 65-67). Naiset voivat poisottaa ns. suljetuista ruumiinasennoista, joilla naiset pyrkivät tekemään ruumiinsa mahdollisimman pieniksi (Wex, 1979).

Naiset voivat oppia ilmentämään naiseuksia, jotka ovat esim. aktiivisuutta, vahvuutta, fyysistä kompetenssia ja vapautta kapeista kauneusstandardeista. Ruumiillisten kahleiden tiedostamisen ja niistä vapautumisen uskotaan kehittävän myös vahvempaa psyykeä ja positiivisempaa käsitystä itsestä naisena (Pirinen 1993, 39).

Naisjalkapallolla voi nähdä edellä mainitun kaltaista emansipoivaa vaikutusta. Jalkapallo antaa naisille mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen liikuntaan ja urheiluun. Se antaa mahdollisuuden poiketa yhteiskunnassa vallitsevista naisellisista käyttäytymisnormeista pelikentällä, esimerkiksi taklaamalla. Jalkapallo antaa mahdollisuuden myös naiselle purkaa tunteitaan ja mahdollisia aggressioitaan fyysisesti liikunnan avulla. Useissa androgynia -tutkimuksissa on tutkittu androgyyneiksi luokiteltujen ihmisten sosiaalisia ominaisuuksia. Heidän on mm. osoitettu omaavan paremmat kyvyt toimia parisuhteen konfliktitilanteissa kuin ”maskuliiniset” ja ”feminiiniset” puoliset (Sipilä 1998, 236). Edelliseen nojautuen voi ajatella, että androgyynisyys samalla tavoin antaisi valmiuksia selviytyä konfliktitilanteista esimerkiksi työelämässä, jossa joutuu usein työskentelemään molempien sukupuolten, ja ennen kaikkea erilaisten yksilöiden kanssa. Jalkapallo saattaa antaa naiselle valmiuksia selviytyä paremmin esimerkiksi miehisessä työelämässä. Urheilun arvoja, kuten kilpailullisuutta tai itseluottamusta, tarvitaan useilla työaloilla aivan samoin kuin urheilukentillä. Kansanedustaja Tuija Braxin mukaan joukkuepelikokemus on merkittävä valtti työelämässä. Braxin mukaan jokaisella joukkuepelaajalla on sisään rakennettuna se, että erilaisista vahvuuksista koostuvassa joukkueessa jokaisella on oma paikkansa ja paikkojen vaihtoakin opitaan pohtimaan tarpeen tullen, lisäksi joukkueen huonointa pelaajaa tsemptataan. Samat mallit pätevät työelämässä. (Brax 2002.) Toisaalta työelämässä myös naistapaiset ominaisuudet, kuten yhteistyökyky, ovat hyvin tarpeen. Androgyynisyyden voi nähdä olevan valtti niin urheilukentillä kuin työelämässäkin.

Jalkapallo ei kuitenkaan ole naisille ainoastaan emansipoivaa. Naisjalkapalloilijat noudattavat suurelta osin ympäristön asettamia odotuksia käyttäytymisessään. Jalkapalloilevat naiset eivät useinkaan halua tai uskalla poiketa yhteiskunnassa vallitsevista arvoista suuresti. Naisjalkapallo ei ole

kuitenkaan lähtenyt tuomaan voimakkaasti esille pelaajien naiseutta esimerkiksi vaatetuksella tai mainonnalla. Herääkin kysymys voisiko naisjalkapallo saada enemmän yleisöä ja kiinnostusta lehtien palstoilla jos pelaajat esiintyisivät esimerkiksi tiukemmissa ja niukemmissa vaatteissa? Tai jos naisjalkapalloilijatkin julkaisisivat kalenterin vähäpukeisista pelaajista, voisiko se olla lähtölaukaus lajin suosiolle. Naisjalkapallon seksualisoinnin keinot voisivat olla erittäin tehokkaita mutta samalla vähintäänkin yhtä arveluttavia. Mielestäni lajin on saavutettava suosio muilla tekijöillä, vaikka se vaikeata onkin jos edes mahdollista.

”Mitä naisjalkapalloilijat voisivat tehdä, jotta laji hyväksyttäisiin ja tunnustettaisiin tosi urheiluksi?” kysyin tutkimusta varten haastattelemaltani kokeneelta naisjalkapallotoimijalta. Vastaus kuului yksinkertaisuudessaan: *”Töitä!”* *”Mitä enemmän sä teet töitä, sitä parempi sä oot urheilijana – – mitään ei saa ilmaseks – – sitä myötäähän se taso nousee”*. Tämän päivän yhteiskunnassa urheilulajin arvostus syntyy juuri työnteosta, harjoittelusta ja sen kasvattamista taidoista. Naisjalkapalloilijoiden on tehtävä lajin arvostuksen saamiseksi töitä. Toisaalta olisi hedelmällistä miettiä, miksi kaiken arvostetun urheilun pitäisi olla armotonta, ryppyotsaista raatamista. Voisivatko arvostuksen kriteerit muuttua? Naisjalkapallon arvostuksen kriteerin ei tarvitsisi olla ainoastaan se, että naiset ovat todella taitavia pelaajia, vaan se, että naiset todella nauttivat pelaamisesta. Jos ulospäin voi nähdä pallon potkimisen ja pelaamisen tuottaman nautinnon niin laji olisi arvostuksensa ansainnut.

Keskustellessani urheiluihmisten kanssa naisjalkapallosta ja kuunnellessani asenteita, yllätyin. Sain kuulla, että naisjalkapalloilijat ovat kyllä ihan ok, mutta toista on naisjääkiekkoilijat – naisjääkiekkoilijat ovat kuulemma kauheinta mitä naiset voivat olla. Vastaavasti olen kuullut kauhisteluja naismoukarinheittäjistä ja -nyrkkeilijöistä. Vaikka edellä mainituista lajeista nyrkkeily olisikin väkivaltaisuuudessaan kiellettävä sekä miehiltä että naisilta, ihmiset astuvat suuresti harhaan tällaisilla asenteillaan. Kun oma, kannattamamme ja tuntemamme laji hyväksytään, miksi jatkamme muiden naisurheilulajien diskriminointia. Yleiset asenteet naisjalkapalloa kohtaan olivat vuosikymmen sitten varmasti suunnilleen samanlaisia kuin nykyiset asenteet naisten

jääkiekkoa, moukarinheittoa tai nyrkkeilyä kohtaan. Koska ihmisten asenteet näyttävät muuttuvan ajan kuluessa ja tietämyksen lisääntyessä, olisiko meidän mahdollista saman tien unohtaa kaikki naisurheilua rajoittavat ja väheksyvät asenteemme ja antaa myös naisille mahdollisuus liikkua ja urheilla omien persoonallisten intressiensä mukaisesti.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (1999). Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

de Beauvoir, Simone (1980). Toinen Sukupuoli. Gummerus. Jyväskylä. Alkuperäisjulkaisu 1949.

Bischops, Klaus & Gerards, Heinz-Willi (1996). Handbuch für Mädchen und Frauen Fussball. Meyer & Meyer Verlag. Aachen.

Brax, Tuija (2002). Esitelmä. Naiset ja jalkapallo -seminaari 6.4.2002. Helsinki. Tiivistelmä saatavana myös Liikunnan ja urheilun maailma 8/02 kirjoittaja Nelli Heinonen.

Brittan, Arthur (1989). Masculinity and Power. Basil Blackwell. Oxford.

Bryson, Lois (1994). Sport and the Maintenance of Masculine Hegemony. In Susan Birrell & Cheryl L. Cole (eds.) Women, Sport and Culture. Human Kinetics. Champaign, 47-64.

Cahn, Susan (1993). From the "Muscle Moll" to the "Butch" Ballplayer: Mannishness, Lesbianism, and Homophobia in U.S. Women's Sport. Woman Studies. Vol. 19, 343-371.

Cahn, Susan (1995). Crushes, Competition, and Closets: The Emergence of Homophobia in Women's Physical Education. In Susan Birrell & Cheryl L. Cole (eds.) Women, Sport and Culture. Human Kinetics. Champaign, 327-339.

Charpentier, Sari (2001). Sukupuoliusko. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 69. Jyväskylän yliopisto.

Collin, Helena & Vuori, Sanna (1999). Naiset television urheilu-uutisissa. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Cox, Barbara & Thompson, Shona (2000). Multiple Bodies: Sportswomen, Soccer and Sexuality. International Review for the Sociology of Sport. Vol. 35, 5-20.

Cygnel, Susanna (2002). Tytöt haluavat terävimmälle huipulle. Futari (8), 32-33.

Ehrhardt, Ute (1998). Kiltit tytöt pääsevät taivaaseen, tuhmat tytöt mihin vain. WSOY. Porvoo – Helsinki – Juva.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Gordon, Tuula (2001). Johdanto. Teoksessa Minna Nikunen & Tuula Gordon & Sanna Kivimäki & Riitta Pirinen (toim.) Nainen/naiseus/naisellisuus. Tampere University Press. Tampere, 8-18.

Griffin, Pat (1993). Homophobia in Women's Sports: The Fear That Divides Us. In Greta L. Cohen (ed.) Women in Sport: Issues and Controversies. Sage Publications. London, 193-204.

Haaparanta, Leila (1989). Naistutkimus ja filosofinen menetelmä. Teoksessa Sara Heinämaa (toim.) Naisen tieto. Art House Osakeyhtiö. Helsinki, 44-55.

Hakulinen, Timo (1996). Keskustelu kilpaurheilun sopivuudesta naisille kävi kiivaana 1920-luvun lopulla. Teoksessa Arto Nevala (toim.) Olympialaiset ja naisliikunta – satavuotiaat. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1996, 11-18.

Hall, M. Ann (1990). How Should We Theorize Gender in the Context of Sport. In Michael A. Messner & Donald F. Sabo (eds.) Sport, Men and Gender Order. Human Kinetics Publishers. Champaign, 223-239.

Hall, M. Ann (1996). Feminism and Sporting Bodies: Essays on Theory and Practice. Human Kinetics. Champaign.

Hargreaves, Jennifer (1994). Sporting Females: Critical Issues in the History and Sociology of Women's Sports. Routledge. New York.

Harris, Dorothy (1981). Femininity and Athleticism. In Günther L. F. Lüchen & George H. Sage (eds.) Handbook of Social Science of Sport. Stipes Publishing Company. Champaign, 274-294.

Hart, Marie M. (1980). Sport: Women Sit in the Back of the Bus. In Donald F. Sabo & Ross Runfola (eds.) Jock: Sports and Male Identity. Prentice-Hall. New Jersey, 205-211.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2000). Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Holli, Anne Maria (1995). Tasa-arvosta ja Troijan hevosista. Feministinen käsitteekritiikki ja suomalaisen tasa-arvopolitiikan käytännöt. Naistutkimus 8(3), 14-33.

Honkanen, Katriina (1996). Nainen. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. Vastapaino. Tampere, 139-157.

Ilmanen, Kalervo (2000). Liikuntakulttuurin historia -luentosarja. Antiikin kreikkalainen kulttuuri ja liikunta -luento 1.3.2000. Jyväskylän yliopisto.

Jokinen, Eeva (1997). Vihjeet. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Vastapaino. Tampere, 7-18.

- Kane, Mary Jo (1995). Resistance/Transformation of the Oppositional Binary: Exposing Sport as a continuum. *Journal of Sport and Social Issues*. Vol.19 (2), 191-218.
- Kaplan, Gisela T. & Rogers, Lesley J. (1990). The Definition of Male and Female. Biological reductionism and the sanctions of normality. In Sneja Gunew (ed.) *Feminist Knowledge. Critique and Construct*. Routledge. London, 205-228.
- Kaskisaari, Marja (1995). *Lesbokirja. Vastapaino*. Tampere.
- Keller, Evelyn Fox (1988). *Tieteen sisarpuoli. Vastapaino*. Tampere.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996). *Avainsanat. Vastapaino*. Tampere.
- Kolnes, Liv-Jorunn (1995). Heterosexuality as an Organizing Principle in Women's Sport. *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 30, 61-77.
- Koskinen Pirkko K. (1998). Naiset Suomen työmarkkinoilla. Teoksessa Monica Herrlin (toim.) *Naisten ihmisoikeuksien käsikirja*. Kauppakamari OYJ. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki, 197-215.
- Kosonen, Ulla (1991). *Naisten ruumiillisuus ja liikunta. Licensiaatintyö*. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Kosonen, Ulla (1997). Nähdynsi tulemisen kaipuu ja häpeä. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) *Ruumiin siteet*. Vastapaino. Tampere, 21-41.
- Laakso, Lauri (1987). Yhteisopetus liikunnassa. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Liikkuva nainen*. Liikuntatieteellinen Seuran julkaisu nro 109. Etelä-Saimaan Kustannus Oy. Lappeenranta, 114-125.
- Lahtinen, Esko S. (1994). *Rugbyn koulusta Turun satamaan*. Teoksessa Jukka Pakkanen (toim.) *Futis*. WSOY. Porvoo.
- Laine, Leena (1992). *Ruumiinharjoitusten monet muodot*. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. VAPK-Kustannus. Helsinki, 183-214.
- Laitinen, Arja (1983). Katsaus liikuntasosiologiseen naisurheilututkimukseen. Teoksessa Arja Laitinen (toim.) *Liikunta ja nainen*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Opetusmonisteita nro 10/1983, 28-39.
- Lehtonen, Mikko (1995). *Pikku jättiläisiä*. Vastapaino. Tampere.
- Liljeström, Marianne (1996). *Sukupuolijärjestelmä*. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat*. Vastapaino. Tampere, 111-138.

Luhtanen, Pekka & Numminen, Pirkko & Krotee, March (1995). Harjoittelu, pelaaminen ja kansainvälinen menestys naisten jalkapallossa: Naisten MM-kisahistoria on lyhyt. *Jalkapallovalmentaja* (1), 18-20.

Meinander, Henrik (1992). Koululiikunta etsii paikkaansa. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. VAPK-Kustannus. Helsinki, 283-301.

Murray, Mimi & Matheson, Hilary (1993). *Competition: Perceived Barriers to Success*. In Greta L. Cohen (ed.) *Women in Sport: Issues and Controversies*. Sage Publications. London, 217-230.

Nykänen, Anna-Stina (1999). Tytöt lätkässä. *Helsingin Sanomat* 8.8.1999, D1-D2.

Opetusministeriö (1995). Piikkareilla nopeammin, korkeammalle, tasa-arvoisemmin. *Tasa-arvotyöryhmän raportti 1995:3*. Painatuskeskus.

Phelan, Shane (1993). (Be)Coming Out: Lesbian Identity and Politics. *Signs* 18 (4), 765-789.

Piha, Kirsi (2002). Naiseuden mitta. *Fitness* (7), 77.

Pirinen, Riitta (1993). Hymyn takana piilee voimainen. *Lisensiaatintyö*. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Pirinen, Riitta (1997). Catching up with men? Finnish Newspaper Coverage of Women's Entry into Traditionally Male Sports. *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 32 (3), 239-250.

Rojola, Lea (1996) *Ero*. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat*. Vastapaino. Tampere, 159-178.

Saarikoski, Helena (2001). *Mistä on huonot tytöt tehty?* Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Sabo, Donald F. & Panepinto, Joe (1990). Football Ritual and the Social Reproduction of Masculinity. In Michael A. Messner & Donald F. Sabo (eds.) *Sport, Men and the Gender Order*. Human Kinetics. Champaign, 115-126.

Sabo, Donald & Messner, Michael A. (1993). Whose Body Is This? Women's Sports and Sexual Politics. In Greta L. Cohen (ed.) *Women in Sport: Issues and Controversies*. Sage Publications. London, 15-27.

Savolainen, Elina (2002a). Tyttöjalkapallon harrastajamäärä kasvussa. *Futari* (5), 36.

Savolainen, Elina (2002b). *Moniste*. Suomen Palloliiton tyttö- ja naisjalkapallotilaisuus. Keuruu 6.10.2002.

Scraton, Sheila (1992). Shaping up to Womanhood. Gender and Girls Physical Education. Open University Press. Bristol.

Scraton, Sheila & Fasting, Kari & Pfister, Gertrud & Bunuel, Ana (1999). "It's Still a Man's Game? The Experience of Top-Level Women Footballers in England, Germany, Norway and Spain". International Review for the Sociology of Sport. Vol. 34, 99-111.

Seiro, Arno (2002). Miljonääri Mohammed Al Fayed in unelma toteutui. Helsingin Sanomat 27.8.2002.

SETA (1985). Androgynia-testit. SETA (3), 6.

Sipilä, Petri (1998). Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Gaudeamus. Tampere.

Spence, Janet T. & Helmreich, Robert L. (1978). Masculinity & Femininity. Their Psychological Dimensions, Correlates, and Antecedents. University of Texas Press. Austin & London.

Steinbock, Dan (1985). Freudin naiskuva. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Suomen Liikunta ja Urheilu ry (1999). Toimintakertomus 1998.

Suomen Palloliitto (1998). Jalkapallokirja 1998. Suomen Palloliiton julkaisu. 63. vuosikerta.

Suomen Palloliitto (1999). Jalkapallokirja 1999. Suomen Palloliiton julkaisu. 64. vuosikerta.

Suomen Palloliitto (2002a). Moniste. Otteita liikuntagallupista 2001-2002.

Suomen Palloliitto (2002b). Moniste. Naiset ja jalkapallo seminaari ja -workshop 6.-7.4.2002. Helsinki.

Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (1996). Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä Oy. Helsinki.

Tasa-arvon vuosituhat (1999). Tasa-arvotoimisto. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvoesitteitä 1999, 1 fin.

Tasa-arvo Suomessa (1999). Tasa-arvo toimisto. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvo julkaisuja 1999, 2 fin.

Tiihonen, Arto (2002). Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä – ja urheilijoita? Väitöskirja. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 134. LIKES. Jyväskylä.

Utrio, Kaari (2001). Bella Donna. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Valkonen, Sanna (2002). Naisfutaajat julkkiksia Ruotsissa. *Futari* (8), 23.

Veijola, Soile (1992). Sekapelin metaforat. Teoksessa Esa Sironen & Arto Tiihonen & Soile Veijola (toim.) *Urheilukirja*. Vastapaino. Tampere, 209-237.

Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2001). Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli. WSOY. Helsinki.

Virtanen, Sirkku (1999). Dropout -ilmiö naisjalkapalloilussa. Tapaustutkimus nuorten naisjalkapalloilijoiden lopettamiseen vaikuttavista tekijöistä. Pro gradu -tutkielma. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Wager, Maaret (1989). Nainen vai tutkija? Tutkijanaisen identiteetti. Teoksessa Sara Heinämaa (toim.) *Naisen tieto*. Art House Osakeyhtiö. Helsinki, 11-32.

Wex, Marianne (1979). Let's Take Back Our Space. "Female and "Male" Body Language as a Result of Patriarchal Structures. *Frauenliteraturverlag Hermine Fees*. Hamburg.

Willis, Paul (1994). Women in Sport in Ideology. In Susan Birrell & Cheryl L. Cole (eds.) *Women, Sport and Culture*. Human Kinetics. Champaign, 31-47.

Whitson, David (1994). The Embodiment of Gender: Discipline, Domination, and Empowerment. In Susan Birrell & Cheryl L. Cole (eds.) *Women, Sport and Culture*. Human Kinetics. Champaign, 353-371.

Wright, Jan & Clarke Gill (1999). Sport, the Media and the Construction of Compulsory Heterosexuality: A Case Study of Women's Rugby Union. *International Review for the Sociology of Sport*. Vol. 34, 227-243.

Young, Iris Marion (1989). Throwing like a girl. A Phenomenology of Feminine Body Comportment, Motility, and Spatiality. In Jeffner Allen & Iris Marion Young (eds.) *The Thinking Muse. Feminism and Modern French Philosophy*. Indiana University Press. Bloomington and Indianapolis, 51- 70.

SÄHKÖISET LÄHTEET

FutisForum (2002). http://www.suomifutis.net/cgi-bin/ultimetebb.cgi?ubb=get_topic;f=2;t=006183. Luettu 23.7.2002.

Laki rekisteröidystä parisuhteesta (2001). 9.11.2001/950. <http://www.finlex.fi/lains/index.html>. Luettu 2.12.2002.

Liikuntalaki (1998). <http://www.kuntaliitto.fi/opetus/liiklaki.htm>. Luettu 18.9.2002.

Pauw, Vera (2002). <http://www.palloliitto.fi/index.asp?RootSection=11&SubID65?DocId=2125>. Luettu 18.9.2002.

Savolainen, Elina (2002c). Tyttöjen ja poikien valmentaminen: paita ja peppu vai yö ja päivä? <http://www.palloliitto.fi/index.asp?RootSection=316&SubID=317&DocId=1782>. Luettu 20.8.2002.

Suomen Palloliitto (2001). <http://palloliitto.wysiwyg.fi/historia/womens.htm>. Luettu 10.9.2001.

Tilastokeskus (2001). http://tilastokeskus.fi/tk/tp_tied/tiedotteet/v2001/242klts.html. Luettu 10.10.2002.

Liite 1: Ihmisen sukupuolisuuden variaatioita.
 (Kaplan & Rogers 1990, 221. Taulukko on alunperin C.N. Armstrongin laatima ja julkaistu Proceedings of the Royal Society of Medicine –sarjassa)

Spectrum of human sexual characteristics																	
	normal female	simple constitutional masculinism	adrenogenital masculinism	female homosexual	female transvestism	female intersex without adrenal disorder	true hermaphrodite	Turner's syndrome	pure gonadal dysgenesis	male intersex testicular feminization syndrome	Klinefelter's syndrome	male transvestism	male homosexual	adrenogenital feminism	simple constitutional feminism	male with hypospadias	normal male
typical sex chromosomes	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XX	XO	XY	XY	XXY	XY	XY	XY	XY	XY	XY
gonads	○ ○	○ ○	○ ○	○ ○	○ ○	○ ○	○ ○	○ ○	nil	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●
sex hormones	normal F normal F	increased for female	increased for female	normal F normal F	normal F normal F	normal	normal or low	low	normal or enlarged	normal M normal M	subnormal for M subnormal for M	± normal M subnormal for M	normal M normal M	probably subnormal for M increased	subnormal for M	normal M normal M	normal M normal M
external anatomy																	
phallus	penis } clitoris }		enlarged	normal or enlarged	normal or enlarged	enlarged	normal penis or enlarged clitoris	normal or normal size	normal or enlarged	normal size	small to moderate	small	normal size	normal size	small	small (may resemble enlarged clitoris)	normal size
urination	F	F	F	F	F	F	F	F	F	F	M	M	M	M	M	F	M
menstruation	normal	irregular or nil	nil	normal or irregular	normal or irregular	normal	usually nil	nil	nil	nil							
fertility	+	+ or -	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+ or -	+	-	+	-	+
psychological sex	F	F	F	M or F	neutral or M	F or M	F or M	F	F	F	neutral or M	neutral or F	M, F or both	M	M or rarely F	M	M

Liite 2: Havainnointirunko

Päivämäärä:

Tapahtuma: harjoitus / peli / illanvietto

Pelaajien lukumäärä:

Pelaajien ulkonäkö

Hiukset:

pitkät _____ kpl

lyhyet _____ kpl

auki _____ kpl

kiinni _____ kpl

Kasvot:

meikattu _____ kpl

ei-meikattu _____ kpl

Vaatetus (harjoitus/peli):

Urheilulliset, normin mukaiset _____ kpl

Ei-urheilulliset, ei normin mukaiset _____ kpl

Vaatetus (illanvietto):

housut _____ kpl

hameet _____ kpl

paidat _____ kpl

tiukat paidat _____ kpl

topit _____ kpl

muut:

Korut:

koruja _____ kpl

ei-koruja _____ kpl

mitä:

Ulkonäkö muut huomiot:

Mitä tapahtui?

Kuka puhui? Mistä keskusteltiin? Miten käyttäydyttiin? Joukkueen toimintatavat/rutiinit? ym. havainnot:

Liite 3: Kyselyt

Kysely 1:

Moi!

Kuten varmaan suurin osa tiedätte, teen tänä kesänä liikuntahallinnon opintoihini liittyvää gradua. Aiheenani on naiseus ja jalkapallo. Te, hyvät joukkueoverini, tulette olemaan osa tutkimukseni kohdejoukkoa. Tarkoitukseni on tehdä osallistuva havainnointi sekä haastatteluja. Aiheeni pääteemat ovat seuraavat: millaisia odotuksia yhteiskunta asettaa naisjalkapalloilijoille? ja yleisesti, millaiset naiset pelaavat jalkapalloa? Tämän tutkimuksen kohdejoukkona toimiminen ei vaadi teiltä mitään muuta kuin muutamaan pieneen kyselyyn vastaamista. Lopullisessa kirjallisessa raportissa ketään kohdejoukon henkilöä ei tulla mainitsemaan nimeltä, eli säilytte jokainen täysin anonyyminä. Jos kuitenkin joku pelaajista haluaa, ettei häntä käytetä tämän tutkimuksen kohdejoukkona toivon, että ilmoitat sen tähän paperiin. Kiitos jo etukäteen teille kaikille tutkimukseen osallistujille!

Tässä aluksi pieni taustatietojen kartoitus.

Nimi: _____

Ikä: _____

Minkä ikäisenä aloitit jalkapallon? _____

Mikä/kuka sai sinut aloittamaan jalkapallon pelaamisen?

Mitkä asiat ovat saaneet sinut jatkamaan jalkapallon pelaamista?

(En halua toimia osana tutkimuksen kohdejoukkoa (rasti) ____.)

(jatkuu)

(liite 3 jatkoa)

Kysely 2

Tämä kysely on osa naiseutta ja jalkapalloa käsittelevää graduani. Toivon, että käytät hetken aikaa kysymysten pohtimiseen. Muista, että valmiista työstä ei ketään tutkimuksen kohdejoukon henkilöistä voida tunnistaa.

Nimi: _____

1. Millaisia ominaisuuksia ulkonäössä yhdistät naiselliseen ihmiseen? Mieti esim. hiuksia, vaateusta, vartaloa, kasvoja ym.

2. Millaisia ominaisuuksia ulkonäössä yhdistät miehekkääseen ihmiseen? Mieti esim. hiuksia, vaateusta, vartaloa, kasvoja ym.

3. Millaisia luonteenpiirteitä yhdistät naiselliseen ihmiseen?

4. Millaisia luonteenpiirteitä yhdistät miehekkääseen ihmiseen?

(jatkuu)

(liite 3 jatkoa)

5. Millaisia käyttäytymistapoja yhdistät naiselliseen ihmiseen?

6. Millaisia käyttäytymistapoja yhdistät miehekkääseen ihmiseen?

7.a) Oletko omasta mielestäsi naisellinen?

7.b) Mitä pidät itsessäsi (ulkonäössäsi, luonteenpiirteissäsi, käyttäytymistavoissasi) naisellisena?

7.c) Mitä pidät itsessäsi (ulkonäössäsi, luonteenpiirteissäsi, käyttäytymistavoissasi) miehekkäänä?

(jatkuu)

(liite 3 jatkoa)

Kysely 3

Nimi: _____

1. Miten perheenjäsenesi ja ystäväsi suhtautuvat siihen, että pelaat jalkapalloa?

2. Minkälaisiin reaktioihin olet törmännyt kertoessasi ihmisille, että pelaat jalkapalloa?

3. Minkälaisia tosiin/epätosiin käsityksiin naisjalkapallosta olet törmännyt?

4. Mitä syitä uskot olevan siihen, että kaikki ihmiset eivät pidä jalkapalloa sopivana lajina naisille?

(jatkuu)

(liite 3 jatkoa)

Kysely 4

Nimi: _____

1. Minkälaisia fyysisiä ja henkisiä ominaisuuksia jalkapallo mielestäsi vaatii?

2. Minkälaisia ominaisuuksia sinulla on pelaajana?

3. Miten naisten jalkapallo eroaa mielestäsi miesten jalkapallosta?

4. Minkälaiset naiset pelaavat jalkapalloa?

Liite 4: Haastattelurunko

1. Mistä tutkimuksessa on kysymys?: Naiseuden ja jalkapalloilun yhdistäminen? Rooliristiriidat sukupuolen ja miehisen lajin välillä? Minkälaiset naiset pelaavat jalkapalloa?

Haastattelun tavoite: kokemuksesi itsestäsi, kokemuksesi tyttö- ja naispelaajista yleensä?

2. Taustatietojen kartoitus (ikä, opiskelu/työura ym.)

3. Teemat:

Ura jalkapallon parissa:

Minkä ikäisenä aloitit jalkapallon?

Mikä sai sinut jalkapallon pariin lapsena?

Uransi pelaajana? valmentajana? johtotehtävissä?

Mikä lajissa on viehättänyt? Mikä on saanut jatkamaan?

Asenteet naisjalkapalloa kohtaan:

Miten ihmiset suhtautuvat kun kerrot jalkapalloharrastuksestasi? (todet/epätodet käsitykset? miksi kaikki eivät hyväksy?)

Ovatko asenteet muuttuneet nuoruudestasi?

Minkälaisia ongelmia naisilla on jalkapalloilijoina?:

Onko sinulla ollut rooliristiriitoja oman naiseutesi ja jalkapallon välillä?

Entä muilla pelaajilla, valmennettavillasi?

Minkälaiset naiset pelaavat jalkapalloa?:

Minkälaiset naiset pelaavat jalkapalloa? (miehekkäät? poikatytöt? lesbot?)

Miten jalkapalloilevat eroavat ei-jalkapalloilevista naisista?

Miten naisjalkapalloilijat eroavat miesjalkapalloilijoista?

Muuta:

